

**T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

**FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN MAKROEKONOMİK ÖNEMİ
VE ÜLKEMİZDE FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİNİN
BELİRLENMESİ: BURSA İLİ UYGULAMASI**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Oğuz KUYUMCU

BURSA – 2018

**T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

**FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN MAKROEKONOMİK ÖNEMİ
VE ÜLKEMİZDE FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİNİN
BELİRLENMESİ: BURSA İLİ UYGULAMASI**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Oğuz KUYUMCU

**Danışman:
Dr. Öğr. Üyesi Elif YÜCEL**

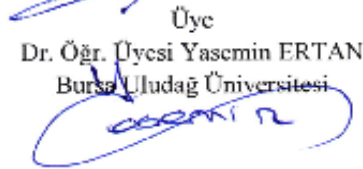
BURSA – 2018

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İşletme Anabilim Dalı, İşletme Bilim Dalı'nda 701514018 numaralı Oğuz KUYUMCU'nun hazırladığı "Finansal Okuryazarlığın Makro Ekonomik Önemi ve Ülkemizde Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi: Bursa İli Uygulaması" konulu Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 28/12/ 2018 günü 14:00 – 15:00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının başarılı olduğuna oybirliğiyle ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav
Komisyonu Başkanı)
Dr. Öğr. Üyesi Elif YÜCEL
Bursa Uludağ Üniversitesi

Doç. Dr. Enver Bozdemir
Düzce Üniversitesi

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Yasemin ERTAN
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

28/12/2018

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 06/11/18

Tez Başlığı / Konusu: Finansal Okuryazarlığın Makroekonomik Önemi ve
Diğerlerde Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi: Bursa İli Uygulaması

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarında oluşan toplam 160 sayfalık kısmına ilişkin 15/11/18 tarihinde şahsım tarafından TURKUTU adlı intih tespit programından (Turnitin) aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezimin benzerlik oranı % 20'tir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılma Uygulama Esasları'm inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre te çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her tür hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

06.12.2018

Adı Soyadı: Osut KUYUMCU

Öğrenci No: 0701514018

Anabilim Dalı: İşletme

Programı:

Statüsü: Y.Lisans Doktora

Danışman
(Adı, Soyadı, Tarih)

Dr. Öğr. Üyesi

Gül Jücel

* Turnitin programına Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane web sayfasından ulaşılabilir.

Yemin Metni

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum "Finansal Okuryazarlığın Makro Ekonomik Önemi ve Ülkemizde Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi: Bursa İli Uygulaması" başlıklı çalışmamın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntılarım kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

15.11.2018

Oğuz KUYUMCU

Adı Soyadı: Oğuz KUYUMCU
Öğrenci No: 701514018
Anabilim Dalı: İşletme
Programı: -
Statüsü: Yüksek Lisans Doktora

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Oğuz KUYUMCU
Üniversite : Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : İşletme
Bilim Dalı : -
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : xiii + 145
Mezuniyet Tarihi : / / 20.....
Tez Danışman(lar)ı : Dr. Öğr. Üyesi Elif YÜCEL

FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN MAKROEKONOMİK ÖNEMİ VE ÜLKEMİZDE FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİNİN BELİRLENMESİ: BURSA İLİ UYGULAMASI

Günümüzde sürekli olarak piyasaya yeni finansal ürün ve hizmetler sunulmakta ve gerek tasarruf gerekse yatırımlar için çok sayıda ve karmaşık seçenekler oluşturulmaktadır. Bu durum da özellikle finansal bilgi düzeyi yetersiz olan bireyleri finansal hatalara sürüklemektedir. Bireylerin yaptıkları finansal hatalar zinciri de zamanla tüm ekonomiye yayılmakta ve ülke ekonomisi zarar görmektedir. Dolayısıyla bireylerin finansal konularda bilinçli, etkin ve güvenilir kararlar alabilmesi anlamına gelen finansal okuryazarlık kavramı esasen makro düzeyde önem verilmesi gereken bir konudur. Dolayısıyla hazırlanan bu çalışmanın temel amacı da ülkemizde temel finansal okuryazarlık düzeyinin ölçülmesi ve gelişimi için önerilerin değerlendirilmesidir. Çalışmada anket yöntemi uygulanmış ve elde edilen bulgular SPSS paket programı ile analiz edilmiştir. Sonuç olarak Bursa ilinde temel düzey finansal okuryazarlık düzeyinin yeterli olduğunu ancak finansal okuryazarlığın daha da geliştirilmesinin faydalı olacağı görüşüne ulaşılmıştır. Ayrıca ankete katılanların borç yönetimi, tasarruf ve emeklilik konularına önem verdiği ancak yatırım yapmakla pek ilgilenmediği görülmüştür. Ankete katılanların demografik özelliklerinin temel finansal okuryazarlık düzeyine etkisi incelendiğinde ise cinsiyet farkının büyük bir etkiye sahip olmadığı ancak eğitim düzeyi arttıkça finansal okuryazarlığın arttığı, yaş arttıkça finansal okuryazarlığın düştüğü tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Finansal Bilgi, Finansal Okuryazarlık, Makro Ekonomi, Finansal Okuryazarlık Düzeyi, SPSS Analizi

ABSTRACT

Name and Surname : Oğuz KUYUMCU
University : Bursa Uludag University
Institution : Social Science Institution
Field : Business Administration
Branch : -
Degree Awarded : Master
Page Number : xiii + 145
Degree Date : / / 20.....
Supervisor (s) : Dr. Öğr. Üyesi Elif YÜCEL

MACROECONOMIC IMPORTANCE OF FINANCIAL LITERACY AND DETERMINATION OF THE FINANCIAL LITERACY LEVEL IN OUR COUNTRY: THE APPLICATION OF BURSA

Today, new financial products and services are being offered to the market continuously and complex options are created for both investments and savings. So this situation, leads to people that have insufficient financial information, making financial mistakes. The financial mistake chain of individuals is also spreading over the whole economy and the country's economy is suffering. Therefore, the concept of financial literacy, which means that individuals can make informed, efficient and reliable decisions in financial matters, is a matter that should be given importance at macro level. The main objective of this study, which is prepared in line with this importance, is to measure the level of basic financial literacy in our country and evaluate the proposals for its development. For this purpose, survey method was applied as a method in the study and the findings were analyzed with the SPSS package program. Consequently it was concluded that the basic level of financial literacy in Bursa proved to be sufficient but further improvement of financial literacy would be beneficial. In addition, it was seen that the respondents attach importance to debt management, saving and retirement issues but were not interested in investing. When the demographics of the participants in the survey were examined, it was found that the gender gap did not have a significant effect but while education level increased the financial literacy also increased, on the contrary while age level increased the financial literacy decreased.

Key Words: Financial Information, Financial Literacy, Macro Economy, Financial Literacy Level, SPSS Analysis

ÖNSÖZ

Tez çalışmasının ortaya çıkmasında tüm bilgi ve birikimiyle bana destek veren, inanan ve güvenen danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Elif YÜCEL hocama, yüksek lisans eğitimime başlama sürecinde fikir ve görüşleriyle yolumu aydınlatan Sayın Prof. Dr. Mehmet Ferdi FELLAH hocama, tez yazım sürecinde yardımlarını benden esirgemeyen iş arkadaşlarıma, öğrenimim boyunca görüş ve önerileriyle bana katkı sağlayan değerli ders hocalarıma ve de tez çalışmamın başlangıcından bu yana her zaman karşılaştığım sıkıntıları aşmamda gerek yardımlarını gerekse de sevgi ve desteğini hiç eksik etmeyen canım eşim Gülsüm KUYUMCU'ya teşekkürü borç bilirim.

Uygulama sürecinde anket çalışmasına katkı sağlayan, birliktelikleriyle beni yalnız bırakmayan arkadaşlarıma ve yakınlarıma ayrıca uygulama aşamasında ankete katılım göstererek çalışmaya katkıda bulunan tüm katılımcılara, çok teşekkür ederim.

Son olarak hayatım boyunca maddi ve manevi destekleriyle varlıklarını her daim yanımda hissettiğim rahmetli babam Ali KUYUMCU ile rahmetli annem Yüksel KUYUMCU ve abilerime sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar	x
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL OKURYAZARLIK KAVRAMI VE FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN EKONOMİK AÇIDAN ÖNEMİ

1. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN TANIMI VE KAPSAMI	3
2. FİNANSAL OKURYAZARLIĞA GEREKSİNİM DUYULMA NEDENLERİ.....	7
3. FİNANSAL OKURYAZAR OLMA BELİRTİLERİ.....	11
4. FİNANSAL OKURYAZARLIK SEVİYESİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER	17
4.1. Sosyo Demografik Faktörler	18
4.2. Ekonomik Faktörler.....	20
4.3. Çevresel Faktörler	21
5. FİNANSAL OKURYAZARLIK VE MİKROEKONOMİ İLİŞKİSİ	22
5.1. Talep, Fayda ve Finansal Okuryazarlık.....	23
5.2. Marjinal Fayda ve Finansal Okuryazarlık	25
6. FİNANSAL OKURYAZARLIK VE MAKRO EKONOMİ İLİŞKİSİ	26
6.1. Finansal Okuryazarlığın Milli Geliri Belirleyen Faktörler: Tüketim, Tasarruf ve Yatırımın Açısından Önemi	28
6.2. Finansal Okuryazarlığın Para Politikası Açısından Önemi	34
6.3. Finansal Okuryazarlığın Enflasyon Açısından Önemi	37
6.4. Finansal Okuryazarlığın İstihdam ve İşsizlik Açısından Önemi.....	40
6.5. Finansal Okuryazarlığın Ekonomik Kalkınma ve Büyüme Açısından Önemi ..	42

İKİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL OKURYAZARLIK EĞİTİMİ VE FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN ARTTIRILMASINA YÖNELİK FAALİYETLER	
1. FİNANSAL OKURYAZARLIK EĞİTİM KAVRAMI	48
2. FİNANSAL OKURYAZARLIK EĞİTİMİNE GEREKSİNİM DUYULMA NEDENLERİ	52
3. EĞİTİMİN TANIMI VE FİNANSAL OKURYAZARLIK EĞİTİMİ.....	55
4. FİNANSAL OKURYAZARLIK EĞİTİMİNDE OLMASI GEREKEN ÖZELLİKLER	59
5. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN ARTTIRILMASINA YÖNELİK FAALİYETLER.....	66
5.1. Finansal Okuryazarlığın Arttırılmasına Yönelik Uluslararası Faaliyetler	67
5.1.1. Dünya Bankası Tarafından Yürütülen Faaliyetler	67
5.1.2. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü Tarafından Yürütülen Faaliyetler.....	69
5.1.3. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Finans Kuruluşu Tarafından Yürütülen Faaliyetler.....	72
5.1.4. Uluslararası Menkul Kıymet Komisyonları Örgütü Tarafından Yürütülen Faaliyetler.....	72
5.1.5. Uluslararası Yatırımcı Eğitim Forumu Tarafından Yürütülen Faaliyetler	73
5.1.6. Avrupa Komisyonu Tarafından Yürütülen Faaliyetler	74
5.2. Finansal Okuryazarlığın Arttırılmasına Yönelik Türkiye’de Yürütülen Faaliyetler.....	77
5.2.1. Finansal Okuryazarlığın Arttırılmasına Yönelik Kamu Kuruluşları Tarafından Yürütülen Faaliyetler	79
5.2.1.1. Türkiye Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planı Kapsamında Yürütülen Faaliyetler	79
5.2.1.2. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Tarafından Yürütülen Faaliyetler.....	81
5.2.1.3. İstanbul Finans Merkezi Projesi ve Finansal Eğitim Kapsamında Yürütülen Faaliyetler	81
5.2.1.4. Milli Eğitim Bakanlığı Tarafından Yürütülen Faaliyetler	82
5.2.1.5. Sermaye Piyasası Kurulu Tarafından Yürütülen Faaliyetler	82
5.2.1.6. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Tarafından Yürütülen Faaliyetler.....	85
5.2.1.7. Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu Tarafından Yürütülen Faaliyetler	86
5.2.1.8. Borsa İstanbul Tarafından Yürütülen Faaliyetler	86
5.2.2. Finansal Okuryazarlığın Arttırılmasına Yönelik Bankalar Tarafından Yürütülen Faaliyetler.....	87

5.2.3. Finansal Okuryazarlığın Arttırılmasına Yönelik Sivil Toplum Kuruluşları ve Birlikler Tarafından Yürütülen Faaliyetler.....	88
5.2.3.1. <i>Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği Tarafından Yürütülen Faaliyetler</i>	89
5.2.3.2. <i>Habitat Derneği (Habitat) Tarafından Yürütülen Faaliyetler</i>	90
5.2.3.3. <i>Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği Tarafından Yürütülen Faaliyetler</i>	91
5.2.4. Finansal Okuryazarlığın Arttırılmasına Yönelik Özel Şirketler Tarafından Yürütülen Faaliyetler.....	91
5.2.5. Finansal Okuryazarlığın Arttırılmasına Yönelik Oluşturulan İnternet Siteleri	92

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİNİN TESPİT EDİLMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

1. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI	93
2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ	95
3. ARAŞTIRMANIN BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	96
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	121
KAYNAKLAR	132

TABLolar

	Sayfa
Tablo 1: Geçmişten Günümüze Bazı Finansal Okuryazarlık Tanımları	5
Tablo 2: Finansal Okuryazarlık Bileşenlerindeki Farklılıklar	16
Tablo 3: Araştırmada Yer Alan Katılımcıların Cinsiyet Grubuna İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımı	96
Tablo 4: Araştırmada Yer Alan Katılımcıların Yaş Grubuna İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımı	97
Tablo 5: Araştırmada Yer Alan Katılımcıların Eğitim Durumuna İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımı	97
Tablo 6: Araştırmada Yer Alan Katılımcıların Meslek Gruplarına İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımı	98
Tablo 7: Finansal yatırımlarınızı nasıl gerçekleştirirsiniz?	98
Tablo 8: Finansal yatırım kararlarınızı daha çok hangi bilgi kaynakları etkiler?	99
Tablo 9: Daha önce paranızı nasıl biriktirdiniz?	99
Tablo 10: İkamet ettiğiniz evin sahiplik durumu nedir?	100
Tablo 11: Hanenizin temel gelir kaynağı nedir?	100
Tablo 12: Hanede ödemelerden kim sorumlu?	100
Tablo 13: Kaç adet kredi kartınız var?	101
Tablo 14: Bugüne kadar ki en yüksek kredi kartı borcunuz ortalama ne kadardı?	101
Tablo 15: Aylık harcama toplamınız ortalama ne kadar?	101
Tablo 16: Daha önce hangi sebep/sebeplerden dolayı bireysel kredi kullandınız?	102
Tablo 17: Daha önce kaç kez kredi kullandınız? (Bireysel, Taşit, Konut vb.)	102
Tablo 18: Daha önce aşağıdaki mortgage ürünlerinden birini kullandınız mı?	102
Tablo 19: Daha önce birikimlerinizden kazanç elde ettiniz mi?	103
Tablo 20: Daha önce hiç finansal yatırımlarınızdan zarar ettiğiniz oldu mu?	103
Tablo 21: Daha önce hangi konuda/konularda bir finans danışmanından (Özel finans uzmanı, Banka satış temsilcisi vb.) destek aldınız?	103
Tablo 22: Daha önce aldığınız hangi finansal karar/kararlardan ötürü pişmanlık duyduunuz?	104
Tablo 23: Acil paraya ihtiyaç duyduğunuzda nereden para bulursunuz?	104
Tablo 24: Sizce Bir kişi emeklilik için finansal planını kaç yaşında yapmaya başlamalı?	104
Tablo 25: Ankete katılanların 15 finansal araç hakkında bilgi düzeyleri	105
Tablo 26: Ankete katılanların döviz kuruna ilişkin yararlanma düzeyleri	107
Tablo 27: Temel finansal araçlara ilişkin bilgi düzeyinin cinsiyetlere göre farklılığı (Bağımsız Örneklem T- Testi)	108
Tablo 28: Temel finansal araçlara ilişkin bilgi düzeyinin yaş – eğitim ve meslek gruplarına göre farklılığı (Ortalamalar ve Anova – Anlamlılık Değeri sonuçları)	109
Tablo 29: Bir yatırım yapmadan önce bütün maddi imkanlarımı gözden geçiriyorum.	110

Tablo 30: Bugün için yaşıyorum. Yarına Allah kerim.....	110
Tablo 31: Parayı uzun süre saklamaktansa harcamak beni daha fazla mutlu ediyor.	110
Tablo 32: Faturalarımı hep zamanında öderim.	110
Tablo 33: Yatırım yaparken her türlü riske karşı hazırlıklıyım.	111
Tablo 34: Mali durumumu sıkı bir gözetim altında tutuyorum.	111
Tablo 35: Uzun dönem finansal hedeflerimi başarmak için ciddi çaba gösteriyorum..	111
Tablo 36: Para benim için sadece harcamak için var.	112
Tablo 37: Mevcut finansal durumumdan memnunum.	112
Tablo 38: Finans konularıyla ilgilenmekten keyif alıyorum.	112
Tablo 39: Aylık ödeme ve harcamalarımı kontrol altında tutabiliyorum.	112
Tablo 40: Paramı çok iyi yönetebiliyorum.....	113
Tablo 41: Geçim sıkıntısı çekiyorum.	113
Tablo 42: En uygun finansal ürünü seçebilmek için çok araştırma yapıyorum.	113
Tablo 43: Tüm finansal gelişmelerden haberdarım.	114
Tablo 44: Getirisi yüksek yatırımın riski de yüksek olur.....	114
Tablo 45: Yüksek enflasyon demek geçim maliyetlerinin giderek artması demektir...	114
Tablo 46: Bir yatırımın riskini azaltmak için yatırım yapılan menkul kıymet çeşidi arttırılmalı.....	115
Tablo 47: Finansal bilgi eksikliğinin ülke ekonomisine zarar verdiğini düşünüyorum.	115
Tablo 48: Lisede zorunlu olarak temel düzey finans eğitimi verilmeli.	115
Tablo 49: Kamu spotu vb. tanıtımlarla finansal okuryazarlığın önemi kamuoyuna yayılmalı.....	116
Tablo 50: Devlet kurumları toplumu finansal okuryazarlık konusunda bilinçlendirmek için çalışmalar yapmalı.	116
Tablo 51: Sivil toplum kuruluşları toplumu finansal okuryazarlık konusunda bilinçlendirmek için çalışmalar yapmalı.	116
Tablo 52: Faktör Analizine Uygunluğun Belirlenmesi.....	117
Tablo 53: Faktörlerin İsimlendirilmesi	118
Tablo 54: Mevcut Durumu Açıklayan Faktörlerin Ortalamaları	118
Tablo 55: Ankete katılanların finansal konulara ilgi düzeyleri.....	119

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri – United States of America
AB	: Avrupa Birliği – European Union
ASEC	: Amerika Tasarruf Eğitim Konseyi
ASIC	: Avustralya Menkul Kıymet ve Yatırım Komisyonu
ASPB	: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BİST	: Borsa İstanbul
BES	: Bireysel Emeklilik Sistemi
BM	: Birleşmiş Milletler
EBF	: Avrupa Bankacılık Federasyonu
FED	: Federal Reserve System
FINRA IEF	: Finansal Piyasaları Düzenleme Kurumu Yatırımcı Eğitim Vakfı
FLEC	: Financial Literacy and Education Commission
FLF	: Financial Literacy Foundation
FSA	: Financial Services Authority
FODER	: Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği
GFEB	: Küresel Finansal Eğitim Programı
INFE	: International Network on Financial Education
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
İSMEK	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
NEFE	: National Endowment for Financial Education
NCREL	: North Central Regional Educational Laboratory
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
PACFC	: President’s Advisory Council on Financial Capability
PACLF	: President’s Advisory Council on Financial Literacy
PFEG	: Personal Finance Education Group
PISA	: Programme for International Student Assessment
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
SPL	: Sermaye Piyasası Lisanslama
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği

TDK	: Türk Dil Kurumu
TEB	: Türkiye Ekonomi Bankası
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TSPAKB	: Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşlar Birliği
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
WB	: Dünya Bankası – World Bank

GİRİŞ

Globalleşen, ülke sınırlarının çeşitli ticari, sınai ve askeri anlaşmalarla neredeyse ortadan kalktığı, küresel bir köy haline gelen dünyayla karşı karşıyayız. Buna bir de teknolojik gelişmelerde yaşanan tahmin edilemez ilerlemeler eklenmektedir. Tüm bunlara ek olarak yaşanan finansal krizler, savaşlar, göç ve benzeri sorunlar her geçen gün artmaktadır. Bu faktörler birlikte değerlendirildiğine dolandırıcılık faaliyetlerinin de giderek arttığı günümüzde makro iktisatta milli gelir hesaplamada kullanılan tüketim, yatırım, tasarruf vb. davranışları klasik anlamdaki basit haliyle incelemek artık anlamsız hale gelmiştir. Özellikle hayatımıza giren yeni finansal araçlar sebebiyle elde edilen gelirden arta kalan tasarrufların çok farklı yatırım seçeneklerinin bulunmasına ve aynı şekilde tüketim davranışlarımızın da bu finansal araçlardan etkilenmesine paralel olarak finansal kararların artık ne kadar önem arz ettiği ortadadır.

Finansal kararlar insanların kendi hayatlarını ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan etkilediği için bireylerin yaşam standartlarıyla paralellik göstermektedir. Refah kavramından bahsedebilmemiz için finansal kararların önemini ve anlamını kavramamız gerekmektedir. Finansal kararlar her ne kadar bireylerin yaşamlarını doğrudan etkilese de sınırları bundan ibaret değildir. Alınan finansal kararların etkisi mikro düzeyden makro düzeye doğru çıkarak bireyin ailesini, yaşadığı bölgeyi, ülkeyi, o ülkenin ekonomik sistemini ve hatta küresel ekonomik sistemi de etkilemektedir (Kaderli, 2016: 1). Görüldüğü üzere bireyin finansal kararları mikro düzeyden makro düzeye doğru etkileşim içindedir ve sonucunda da bu etkileşim, çember şeklinde aşağı doğru tekrar inecektir. Yani bireyin davranışı ülke ekonomisine yansıtacak, o ülkenin finansal yapısını etkileyecek ve kişinin finansal karar alma düzeyine göre piyasalarda oluşan fiyat, enflasyon ve faiz oranları gibi hayatını önemli ölçüde etkileyen etmenler olarak bireye dönüş yapacaktır. Ayrıca hükümetlerin uygulayacakları ekonomi politikalarının başarılı olabilmesi de o ülkede yaşayan toplumun finansal okuryazarlık düzeyleriyle yakından alakalıdır.

Giderek karmaşıklaşan finansal yapı içerisinde bireylerin hayatlarını önemli seviyede etkileyen sağlıklı finansal kararların oluşumunda şüphesiz bireylerin hayatlarının belirli eğitim dönemlerinde veya sonrasında almış oldukları finansal eğitimlerin önemi büyüktür. Ayrıca alınan eğitimle birlikte bireylerin çocukluğunda

ailesinde gördüğü davranışlardan başlamak üzere yaşamları süresince elde edindiği tecrübeler de bu kararların alınmasında büyük etkiye sahiptir. Finansal okuryazar bireyler, hayatlarını idame ettirirken karşılaştıkları finansal sorunlarla baş edebilen, dolandırıcılara karşı kendisini koruyabilen, tasarrufun bilincinde olan, yapacakları tüketim ve yatırım davranışlarında gerekli araştırmaları yapan kişilerdir. Finansal okuryazar olmanın temeli finansal okuryazarlık eğitime dayanmaktadır. Ülkeler makro düzeyde finansal okuryazarlık eğitimlerini yaygın hale getirdikleri takdirde artan finansal okuryazarlık düzeyine paralel olarak ülkelerin kalkınması da sağlanacaktır. Özellikle kamunun, özel sektörün, sivil toplum kuruluşlarının ve uluslararası kuruluşların işbirliği ile belirlenen ve uygulanan finansal okuryazarlık eğitimleri çok daha büyük ve geniş kapsamlı başarı getirmektedir. Ayrıca bu uygulamalar, devamlı analiz edilip durum tespiti yapılarak, finans eğitiminin dinamik bir yapı içerisinde ve güncel ihtiyaçlar doğrultusunda revize edilmesi sağlandığında finansal okuryazarlık eğitiminin daha fazla başarı getireceği öngörülmektedir.

Finansal okuryazarlığın önemi doğrultusunda hazırlanan bu çalışmanın temel amacı ülkemizde temel finansal okuryazarlık düzeyinin ölçülmesi ve gelişimi için önerilerin değerlendirilmesidir. Bu kapsamda çalışmanın birinci bölümünde, finansal okuryazarlık kavramının tanımı ve kapsamı anlatılmaya çalışılmış, finansal okuryazarlığa gereksinim duyulma nedenleri açıklanmış, finansal okuryazar olma belirtilerinin neler olduğu genel kabul görmüş kriterler üzerinden değerlendirilmiş, finansal okuryazarlık seviyesini etkileyen faktörlere değinilmiş ve finansal okuryazarlığın mikroekonomi ile makroekonomi açısından ilişkisi açıklanarak önemi vurgulanmıştır.

İkinci bölümünde, finansal okuryazarlık eğitiminin tanımı ve kavramı açıklanmış, finansal okuryazarlık eğitiminde olması gereken özelliklerin üzerinde durulmuş ve son olarak da finansal okuryazarlığın ve eğitiminin geliştirilmesi için uluslararası düzeyde ve ülkemizde yapılan çalışmalara değinilmiştir.

Üçüncü ve son bölümde ise tez çalışması kapsamında yapılan anket çalışmasının SPSS programında çözümlenmesi yapılarak elde edilen verilerin yorumlanması yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL OKURYAZARLIK KAVRAMI VE FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN EKONOMİK AÇIDAN ÖNEMİ

1. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN TANIMI VE KAPSAMI

Finansal okuryazarlık; bireylerin finansal seçenekleri idrak etmesini, geleceğe yönelik finansal planlama yapabilmesini, geliri ile borçlanmalarından finanse ettiği parayı yani bütçesini akıllıca harcaması ve yönetmesi ile işsizlik, emeklilik ve konut alımı gibi hayat yolculuğunun kritik virajlarını kişinin kendi kontrolü altında geçmesini hedefleyen bir olgudur (Karataş, 2017: 5).

Finansal okuryazarlık kavramı kapsamında; finansal kavram, finansal bilgi, finansal yeterlilik, finansal erişim, finansal ürün, finansal eğitim ve bunlara ilişkin uygulama alanlarını içermektedir (Saraç, 2014: 4). Bireylerin içerisinde aktif bir katılımcı olarak yer aldığı ekonomik dünyayı daha kolaylıkla özümsemesine zemin hazırlayan finansal okuryazarlık, kişiyi mantıklı hareket etmeye ve hayatın pasif bir süjesi olmak yerine aktif bir katılımcısı olmaya sevk etmekte, ekonomi planlarının uç noktalarını ve ellerinde bulunan gücü kavramalarına olanak sağlamaktadır (Gerek ve Kurt, 2011:61; Öztürk 2015:13). Aynı zamanda modern toplumda bireyler için bir yaşam becerisidir. Finansal okuryazarlık seviyesi yükselen kişi, ekonomi dünyasının ürünlerini kullanırken diğerlerinden daha akılcı hareket eder. Tasarruflarını uygun yöntemlerle yatırıma dönüştürür, mantık çerçevesinde borçlanır ve ileriye dönük planlarını daha yerinde yapar. Bundan dolayı finansal okuryazarlık, günümüz dünyasında giderek önemli bir yer edinmektedir (Saraç, 2014: 4).

Fettahoğlu'na göre finansal okuryazarlık, bir bireyin finansal kavramların özünü bilerek, alacağı finansal kararlarla ilgili bilgilere ulaşma, onları idrak etme ve yorumlama olarak nitelendirilmektedir (Fettahoğlu, 2015: 1). Bu itibarla özünde veri temelli olan finansal okuryazarlık bilginin elde edilme süreçlerini ve bilgi teknolojilerini içermektedir. Finansal okuryazarlık, bilgi esas alınarak finansal süreçlerde yerinde karar alma becerisidir (Alkaya ve Biçer 2015: 585).

Finansal okuryazarlık, sağlıklı bilgiyle varılmak istenilen sonuçlara ulaşmayı sağlayan bu süreç içerisinde bireylerin finansal kaynakları etkin ve verimli kullanarak finansal ürün ve hizmetleri tanımasını sağlayarak doğru kararlar alabilmesinin önünü açmaktadır (Saraç, 2014: 4). Bundan dolayı, günümüzde finansal okuryazarlık konusu kamu, siyasetçiler, finans sektörünün lokomotif bankalar, ekonomi uzmanları ve akademisyenler gibi sektörün çeşitli paydaşları tarafından gündemde tutulmaya çalışılmaktadır. Gün geçtikçe çeşitlenen finansal ürün piyasaları ile yüzleşen yeni neslin yetersiz finansal bilgi dağarcıkları, finansal okuryazarlık hususunda toplumun sorumlu kitlesinin çok daha fazla endişelendirmektedir. Finansal piyasalarda düşük bilgi düzeyi, şahısların daha zor kararlar almasıyla (Kılıç vd., 2015: 130) birlikte yapılan hataları da arttırarak piyasaların dengesini bozmakta ve bilgi sahibi yatırımcılara da zarar verebilmektedir.

Finansal okuryazarlık için farklı tanımlar kullanılmakta olsa da genel anlamda finansal okuryazarlığın iki esas konusu öne çıkmaktadır. Birincisi şahsın ekonomik refah düzeyini gerçekleştirecek ve devam ettirebilecek manada mali durumunu maksimum düzeyde idare edebilecek bilgi ve kabiliyetinin bulunması, diğeri de bu bilgi ve kabiliyeti uygulama basiretini gösterebilmesidir (Karataş, 2017: 4).

Finansal okuryazarlık, yaşamın akışında şahsın para idaresini, elde ettiği verileri yorumlayabilmesini ve yerinde kararlar almasını etkileyen yetkinliktir. Finansal okuryazarlığın günlük hayatımızda sıradan işlerimizde bile önemli sonuçları olmakla birlikte geleceğimizi ve bize bağlı yaşayanların hayatlarını etkileyebilmektedir (Saraç, 2014:4).

Finansal okuryazarlık geniş bir alan olup, tanımlarında yer alan kavramları tanıma ve anlamlandırma, finansal gelişmeleri ve bu gelişmelerin etkilerini değerlendirebilme, elde ettiği bilgileri irdeleyebilme, şahsi finans yönetimi ile ilgili kararlar alıp etkin bir biçimde uygulama ve gelecekte çıkabilecek negatif finansal durumlar için hazırlıklı olup plan yapabilme yetkinliğidir. Bunun yanında finansal okuryazar kişinin, günümüz koşullarında bilgiye erişmeye vesile olan araç ve gereçler ile modern telekomünikasyon teknolojilerine ulaşabilme yeteneğine sahip, gelişime ve yeniliğe açık birey olması çok önemlidir (Tosun, 2016: 41).

Literatürde yer alan finansal okuryazarlık kavramına ilişkin geçmişten günümüze doğru yapılan bazı tanımlar (Kaderli, 2016: 3), güncel eklemeler yapılarak Tablo 1'e özetlenmiştir:

Tablo 1: Geçmişten Günümüze Bazı Finansal Okuryazarlık Tanımları

(Noctor vd., 1992)	Şahısların bütçe idaresinde, akılcı yorumlamalarla yerinde kararlar vermesidir.
(Schagen ve Lines, 1996)	Para idaresiyle ilgili etkin ve yerinde karar alabilme kabiliyetidir.
(Chen ve Volpe, 1998)	İlerisi öngörülemeyen ortamlarda ekonomik karar almada en yerinde yöntemlerdendir.
(Mason ve Wilson, 2000)	Şahsın, ekonomik olguların içeriğine hakim olarak, gerekli bilgilere ulaştıktan sonra, idrak ederek ve gerekli olan değerlendirmeleri yaparak karar vermesidir.
(Vitt vd., 2000)	Şahsın ekonomik durumunu bilme, değerlendirme, idare etme ve diyalog kurma kabiliyetidir.
(Kim, 2001)	Modern toplumlarda şahısların hayatlarını devam ettirilmesi açısından ihtiyaç duydukları işlenmiş veriler kümesidir..
(Morgan, 2003)	İnsanların bilinç ile güven içerisinde kararlar almasıyla alakalıdır.
(Marcolin ve Abraham, 2006)	Bankacılık, bütçe, tasarruf, borç yönetimi hakkında stratejiler geliştirme kabiliyetidir.
(Worthington, 2006)	Ekonomi olgusunun kavranabilmesi ve ekonomik kararların alınmasını etkileyen şart ve koşulları yorumlama yeteneğidir.
(PACFL, 2008)	Şahısların yaşam süresince finansal kaynaklarını etkin ve güvenli bir şekilde kullanması ve bu duruma katkı verebilecek işlenmiş veriyi kullanma kabiliyetidir.
(Lusardi, 2008)	Finansal okuryazarlık, uzmanlık düzeyi ve basit düzeyde olmak üzere iki kategoride değerlendirilir. Uzmanlık düzeyi finansal okuryazarlık, şahısların getiri ve risk arasında bağ kurmakla birlikte ana finansal kavram bilgisinin ilerisinde yatırım araçları ve işleyiş yöntemlerini algılabilesidir. Basit düzeyde finansal okuryazarlık, faiz, enflasyon, risk ve risk faktörünün indirgenmesi hakkında bilgilerden oluşur.
(Lusardi ve Tufano, 2009)	Finansal okuryazarlık, borç sözleşmeleri ve daha geniş manada ekonomik karar süreçlerindeki mürekkep faiz hakkında esas bilgilerle uygulama aşamasında alelade kararlar alabilme kabiliyetidir.
(Remund, 2010)	Şahsın bütçe yönetimi, tasarruflar, borç yönetimi ve yatırım gibi kritik ekonomik kavramsal mekanizmaları idrak etme düzeyinin ve şahsi finansal durumunun idaresi hakkında yetenek ve güven unsurlarının öne çıkmasıdır.
(Hayta, 2011: 248)	Finansal okuryazarlık, şahsın para idaresi ve harcamalarını uygun olarak yerine getirebilmesi, bilgiyi esas alan kararları almasının önünü açan kabiliyettir.
(OECD INFE, 2011)	Farkında olmak, bilgi, beceri, tutum ve davranışların birleşimi olan finansal okuryazarlık güvenli ekonomik kararların alınması ve dolayısıyla şahsi ekonomik refahın gerçekleştirilebilmesi için bir araçtır.
(Shon vd., 2012)	Mikroekonomi düzeyinde, hayattaki günlük finansal kararlar ve zorluklarıyla baş edebilmek amacıyla ihtiyaç olunan işlenmiş veriler ve kabiliyetler çerçevesinde değerlendirilen; makroekonomi düzeyindeyse ülkelerin vatandaşlarının piyasada alelade finansal durumların ve işlemlerin üstesinden gelebilmeleri için donatılmasını vurgulayan bir olgudur.
(Atkinson ve Messy, 2012)	Yerinde ekonomik kararlar vermek ve refah düzeyine varabilmek için ihtiyaç olunan farkında olma, işlenmiş veri, kabiliyet, tutum ve davranışlar kümesidir.
(PISA, 2013)	Şahısların ve toplumların finansal refahını arttırabilmek ve finansal hayatı geliştirebilmek için finansal kavram, beceri ve isteklendirme olgusunun bilinmesi ve anlaşılmasıdır.

(Hastings vd., 2013)	Ekonomi okuryazar şahısların hayatları süresince finansal güvenliklerinin sağlanması açısından finansal kaynak toplamının yerinde ve aktif bir şekilde idare edebilme bilgi ve kabiliyetleri bütünüdür.
(Saraç, 2014)	Şahısların içinde buldukları finansal ve ekonomik durumu değerlendirip kavrayabilme olanağı sağlamaktadır. Aynı zamanda modern toplumda bireyler için bir yaşam becerisidir.
(TEB ve Boğaziçi Üniversitesi, 2014)	Şahısların elde ettikleri gelirleri ile bu gelirden arttırdıkları tasarruflarını ve bu tasarruflarını değerlendirmek için yapmış oldukları yatırımları akla uygun bir şekilde yapabilme, bütçe yönetiminde yetkinlik sahibi olmayı ifade eder.
(FODER, 2015)	Finansal okuryazarlık, şahısların elde ettikleri kazançları, tasarruf ve yatırım kararlarını akla uygun değerlendirme; yerinde bütçe kararları ile bunlara dair kabiliyete sahip olmadır.
(www.treasury.gov)	Şahsın akla uygun finansal kararlar alabilmesi için para ve para idaresini kavrayabilme kabiliyetidir.
(www.aicpa.org)	Şahsın yaşamı boyunca gayelerine erişebilmesi ve finansal refah düzeyine ulaşabilmesine dair doğru kararlar alması için finansal konjonktürü aktif bir biçimde yorumlayarak yönetebilme kabiliyetidir.

Görüldüğü gibi tarihsel süreçte finansal okuryazarlık kavramının, tanımı ve bileşenleri farklılık gösteriyormuş gibi görünse de aslında özü hep aynı kalmakta; kişinin finansal bir aktör olarak şahsına ve bulunduğu piyasaya/ekonomiye zarar vermeden kendisine yetecek donanımına sahip olması ve bu donanımını içinde bulunduğu ekonomik konjonktüre uygun olarak da uygulamada bulunma basiretine erginliğini ifade etmektedir.

Genel anlamda finansal okuryazarlık, ihtiyaç olan esas kişisel finansal bilgi ve bu bilgiyi kullanabilme yeteneği ile yerinde finansal kararlar alabilme yeterliliğine hakim olabilmektir. Basit finansal bilgi düzeyinde finansal okuryazarlığa dair kabiliyetlerin kapsamı ve sınırları açık uçlu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sınır ve kapsam, farklı çalışmalarda farklı düzeylerde kabul edilmiş ve bunun sonucu olarak çalışmalarda temelde farklı yöntemler kullanılarak çok farklı sorularla finansal okuryazarlık tanımlanmaya ve ölçümlenmeye çalışılmıştır. Bu sebeple finansal okuryazarlık kavramı oldukça esnek ve geniş bir kavram olarak ele alınmaktadır. Son yıllarda politikacılar, araştırmacılar ve finans kurumları tarafından önemle üzerinde durulan finansal okuryazarlık konusunda çok sayıda araştırma yürütüldüğü, farklı tanımlarının yapıldığı finansal okuryazarlık, finansal bilgi, finansal farkındalık, finansal yeterlilik kavramlarının birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir (Barmakı, 2015: 9).

2. FİNANSAL OKURYAZARLIĞA GEREKSİNİM DUYULMA NEDENLERİ

Geçmiş asra nazaran içinde yer aldığımız asırda dünya ekonomik sisteminde yaşanan gelişmeler, küresel finansal sistemde çok büyük değişimlere neden olmuştur. Yirminci asrın sonlarına doğru altına dayalı döviz sisteminin kaldırılması ve bunun sonucunda sabit döviz kuru sisteminin ortadan kalkması ile birlikte esnek döviz kuru politikaları uygulamaya başlanmıştır. Ülkelerin mali piyasalarının globalleşmesi, serbest piyasa rejimlerini teşvik etmiş ve bu piyasalarda rekabet artmıştır. Ayrıca teknolojiye gerçekleşen devrimler sayesinde ürünlere ilişkin bilgiler ve fiyatları daha kolay erişilebilir olmuş, bu olayların sonucunda da sermaye hareketleri kolaylaşmış ve kolay sermaye edinimi imkânı oluşmuştur (Yılmaz ve Tuncay, 2012: 345).

Serbest piyasa ekonomisinin yaygınlaşması sebebiyle bu sistemin en önemli paydaşlarından ve aktörlerinden olan bireylerin finansal okuryazarlık kabiliyetine sahip olmaları giderek önem kazanmıştır. Finansal okuryazarlık kavramının önem arz etmesinin diğer bir sebebi de sistemin sağlıklı ilerleyebilmesi için önemli olan üç sac ayağıdır. Bunlar tasarruflar, yatırımlar ve finansal dolandırıcılık olarak sıralanabilmektedir. Finansal okuryazarlığın artırılması, davranışsal finansın sebep olduğu tercih hatalarının minimuma indirgenmesini ve bireylerin maksimum getiriye elde edecek finansal kararlar alabilmesini sağlamaktadır. Böylelikle oluşacak güçlü iletişim ve güçlü finansal sistemin kendi içerisindeki kaldıraç etkisi ile düzenleyici ve denetleyici otoritelerin görevlerini maksimum düzeyde yerine getirmelerine olanak sunmaktadır (Özçam, 2006: 19).

Günümüzde teknolojik ilerlemeler ve ekonomik gelişmeler sayesinde finansal sisteme katılan kullanıcı sayısı dünya genelinde giderek artmaktadır. Özellikle düzenli geliri olan bireylerin ücretlerinin bir banka hesabına yatması ve gündelik harcama işlemlerinde bu hesapları kullanması ile geleceğe dair planlama yapılmasında finansal sistemi kullanma ihtiyacı doğmuştur (Akbaş, 2015: 1). Gelişmiş ülkelerde ekonomik sistemin; gündelik yaşantıdan ülke siyasetine, kültürel faaliyetlerden öğrenim sisteminden ve çevre koşullarına kadar derin bir etki alanı mevcuttur. Sistemin bir aktörü olarak bireyler çok farklı ekonomik davranışlar sergilemekte, tüketim ve yatırım gerçekleştirmekte ve ayrıca finansal piyasalarda işlemler gerçekleştirmektedirler. Bu işlemler günlük havale işlemleri veya kredi kartı kullanımı gibi basit işlemler olabildiği

gibi portföy yönetimi, çeşitlendirme vb. karmaşık finansal işlemler de olabilmektedir. Bir ülkenin kalkınması, büyümesi ve gelişmişliğinin artmasına dayanak olan finansal piyasanın derinliği, gelişmişlik düzeyi ve finansal istikrarın gerçekleştirilebilmesi finansal okuryazarlığın artırılması ile gerçekleştirilebilir (Karaağaç, 2015: 1). Finansal piyasa aktörlerinden finansal tüketiciler, işlemlerini piyasa şartlarında güvenle yürütmesi ve finansal kurum ve kuruluşların aktif görevlerini yerine getirebilmeleri yani finansal tabana yayılmanın sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebilmesinde finansal okuryazarlığın büyük önemi vardır (Temizel, 2010: 11).

Temizel'e göre son yıllarda, finansal piyasaların karmaşık seviyesi maksimum düzeydedir. Sürekli yenilikçi ürün ve hizmetler piyasaya sürülmektedir. Tasarruf, harcama, borçlanma ve yatırım için daha fazla ve daha karmaşık seçenekler vardır. Tüketiciler artık, online işlemlerden, aracı kurumlardan kamu kurumlarına kadar birçok yolla kredi ve tasarruf araçlarına ulaşabilmektedirler. Bu gelişmeler sonucunda OECD ülkelerindeki birçok finansal tüketici finansal piyasalarda daha etkin hale gelmiştir. Bazılarının ise günümüzde dahi ilk kez bir bankada hesap açmakta olduğu aşikârdır (Temizel, 2010: 16-17). Günümüzde finansal ürünlerin, çok çeşitli ve karmaşık oluşu; temel finansal bilgisi olanlar için bile anlaşılmasını zor hale getirmektedir. Finansal bilgisi az ya da hiç olmayanlar için bu durum daha da zor olmaktadır. Bununla birlikte bu kişilerin çoğu karşı karşıya kaldıkları bu finansal sorumlulukla baş etmeye hazır değildirler (Saraç, 2014: 7-8).

Bireylerin gerek gündelik gerekse uzun vadeli olarak ev bütçe idaresi, çocuklarının öğrenim harcamaları, yatırımlar ve emeklilik planına kadar birçok ekonomik işlem gerçekleştirdiği aşikârdır. Bu süreçte belli bir bilgi seviyesine sahip olunması kaçınılmazdır. Bu itibarla finansal okuryazarlık, bireylerin alelade ekonomi hesaplamalarından, finansal bütçe yönetimine, sermaye piyasasında işlem yapmaktan bireysel emeklilik sistemine katılıma kadar önemli finansal kararların alınmasında etkili rol oynamaktadır (Tosun, 2015: 41).

Toplumda finansal okuryazarlığın yükselmesi, o ülkede insanların ekonomide akılcı davranmalarını sağlamaktadır. Akılcı davranan bu bireyler, tasarrufun önemini kavrayarak kendisi ve ailesi için gereken tasarrufları olması gereken düzeyde tutacaktır. Tasarrufların yüksek olması ülke ekonomisinin kalkınmasında ve büyümesinde önemli rol oynamaktadır (Eskici, 2014: 1). Günümüzde bu tasarrufları elde etmek için sahip

olduğumuz parayı yönetebilmek giderek önemli hale gelmiştir. Bu sebeple finansal okuryazarlık birey ve ülke ekonomisi için büyük bir gereksinimdir (www.turcomoney.com, 2018, Saraç, 2014: 7).

Hathaway ve Khatiwada (2008)'e göre geleneksel olarak bilgi düzeyini yükseltmiş tüketicilerin daha iyi alışveriş işlemi gerçekleştirebileceği kabul edilmektedir. Tüketim mallarının ve hizmet işlemlerinin karmaşıklığının artması tüketicilerin bilgilenmesini olduğundan daha önemli kılmaktadır. Finansal hizmet sektörünün de bu çerçevede yer aldığı aşıkardır. Koşullar bu şekildeyken tüketicin çeşitli mallar arasından doğruyu seçmesinin ilk sıralardaki şartlarından biri finansal okuryazarlığın arttırılmasıdır (Tosun, 2015: 41).

Capuano ve Ramsey (2011) finansal okuryazarlıkla ilgili yaptıkları araştırmalar sonucunda tüketicilerde birçok hatalı finansal davranış tespit etmişlerdir. Bunlardan birkaçı ise şöyledir (Gökmen, 2012: 39);

- Çok fazla tasarruf yapamamak (özellikle de uzun vadede),
- Bütçe yapmamak,
- Geleceği planlamamak,
- Gereksiz masraflar yapmak (örneğin, kredi kartı borcunu geç yatırmak),
- Yanlış finansal ürünler seçmek,
- Kendine güvenememek,
- Ücret ve masrafları dikkate almamak
- Yatırım hedeflerini göz ardı etmek,
- Finansal tavsiyeler almamak,
- Profesyonel olmayan bilgi kaynaklarına güvenmek,
- Sigorta yaptırmamak (Saraç, 2014: 8).

Bireylerin, günlük ve hatta geleceğe yönelik finansal tercihlerinde isabetli karar almaları büyük ölçüde finansal bilgi seviyesi ve birikimine bağlıdır. Günümüz dünyasında bireylerin finansal ürünlere erişimi kolay olsa da yeterli bilgi ve farkındalık olmadan yaptıkları tercihler nedeniyle zor duruma düştükleri ve bunun sadece kendilerini değil finansal piyasaları da olumsuz etkileyebildikleri görülmektedir. Bu konuda Amerika'da yaşanan mortgage krizi en somut ve güncel örneklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Akbaş, 2015: 20).

Etkin çalışan ve paydaşlarının maksimum çıktı aldığı bir piyasa için akılcı seçimler yapabilen bilinçli tüketiciler ile tasarruf sahipleri oldukça önemlidir. Finansal bilgi; kişinin nakit akış yönetimi, borç ve kredi yönetimi, tasarruf ve yatırım da dahil olmak üzere finansal yönetimin dört esas aktivitesinde etkili bir şekilde faaliyette bulunmasını sağlayan temel finansal konseptlere ilişkin bilgiyi içerir (Hilgert vd., 2003). Günümüzde ürün piyahasındaki tüketiciler çok fazla çeşitlilikle karşı karşıyadırlar. Bu ürünler ve hizmetlerden şahsi ekonomik durumuna en uygun ve en yüksek faydayı sağlayabilecek alternatif, finansal okuryazarlık sayesinde seçilebilecektir (Karaağaç, 2015: 8). Bu kapsamda finansal okuryazarlığı geliştirmenin temeli olan finansal eğitim bireylere para yönetim sürecinde bilinçli ve doğru kararlar vermelerini sağlayan finansal bilgi, beceri, tutum ve davranışlar kazandırarak, finansal hizmetlerden daha fazla yararlanma yeteneğini sağlar (Barmakı, 2015: 12).

OECD (2005)'ye göre finansal okuryazarlığın büyük ölçüde önem kazanmasında;

- Karmaşık finansal ürünler,
- Finansal çeşitliliğindeki artış,
- Yaşam süresinin uzaması,
- Emeklilik sistemlerindeki değişimler,
- Gelir dalgalanmaları,
- Finansal piyasadaki değişim, yer almaktadır.

Bu bağlamda elde edilecek yüksek finansal okuryazarlık düzeyiyle: ekonomik denge, bütçe yönetimi, harcamaların yönetimi, borçların yönetimi gibi konularda etkinlik arttırılabilir. Finansal fırsatlardan yararlanma kapsamında finansal okuryazarlığın gerektiği söylenebilir (Güler, 2015: 55). Bu sebeple karmaşıklaşan finansal piyasalarda finansal okuryazarlık ihtiyaç haline gelmiştir. Bireylerin finansal okuryazar bireyler olması, hem kendi maddi manevi refah düzeylerini artırmaları açısından hem de finansal piyasalara katkıları sayesinde finansal istikrarı sağlamaları ile toplumsal refaha ulaşma açısından günümüzde daha da önem kazanmıştır (Öztürk, 2014: 3).

Finansal risk faktörünün büyük kısmını sırtında taşıyan bireyler düşünüldüğünde, finansal eğitimin ve finansal farkındalığın önemi kaçınılmaz hale

gelmiştir. Finansal farkındalığı yükseltmek için gerekli olan eğitim ihtiyacını doğuran sebepler aşağıda sıralanmıştır (TCMB, 2011: 79-80):

- Şahısların aldıkları finansal kararlarda sorumluluğu artarak artmaktadır,
- Finansal piyasaların karmaşıklaşan yapısı,
- Tüketicilerin borçlanmalarındaki artışlar,
- Sosyo-kültürel değişimler,
- Yapılan çalışmalarda finansal okur-yazarlık düzeyinin düşük çıkması.

ABD’de 2008’de yaşanan uzun vadeli ev kredilerine (mortgage) dayanan ekonomik kriz, finansal okuryazarlığın az gelişmiş ülkelerin yanında gelişmiş ülkelerin de büyük bir sorunu olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum finansal okuryazarlığa duyulan gereksinimin aciliyetini ve önemini ortaya koymaktadır (Temizel ve Bayram, 2011: 76).

3. FİNANSAL OKURYAZAR OLMA BELİRTİLERİ

Ekonomi dünyasında, finansal okuryazarlık terimine ve alt başlıklarına son zamanlarda giderek artan bir ilgi mevcuttur. Finansal okuryazarlığın ne olduğu, bireylerin para alışkanlıklarının nasıl olduğu konularında birçok araştırma yapılmıştır. En temel düzeyde finansal okuryazarlık, bilgili olmakla ilgilidir. Bunun yanı sıra finansal okuryazarlık, nakit para, bono vb. finansal enstrüman değeri olarak kullanılan para hakkında, temel gerçekleri anlamak demektir. Bu bilgi ile birlikte parayla alakalı günlük işler yoluna koyulabilir. Ancak gerçek anlamda finansal okuryazar olmak daha fazlasını gerektirir. Örneğin, bir yatırımcı aldığı hisse senedinin sürekli olarak değer kaybettiğini gördüğünde, o hisse senedine ilişkin piyasayı, sektörü ve kendi mali durumunu değerlendirerek geleceğe yönelik karar alabilmelidir (Saraç, 2014: 5).

Bireyler gündelik yaşamda zaruri olarak çeşitli finansal kararlar almaktadır. Bunu yaparken de karmaşık finansal araçlarla karşı karşıyadırlar. Tasarrufun nasıl yapılacağı, yapılan tasarrufların nasıl yatırıma dönüştürüleceği, kredi kartının nasıl seçileceği ve en uygun kredinin nereden temin edileceğine kadar birçok ekonomik kararın etkili bir şekilde verilebilmesi açısından finansal okuryazar olabilmek son derece önem kazanmıştır (Lusardi, 2008: 14).

Dünyada yaşanmış ve yaşanmakta olan krizler ve ekonomik çalkantılar sonucunda finansal güvenliği tehlikeye düşen bireyler için finansal güvenliği en üst seviyede tutmak oldukça önemli bir konu haline gelmiştir. Hızla gelişen finans piyasaları ve karmaşık bir hal alan finansal ürünlerin bulunması karşısında bireyler, yanlış tercihler yaparak çok büyük kayıplarla karşı karşıya kalabildiklerinden finansal okuryazarlık düzeylerini arttırarak ekonomik çıkarlarını geliştirebilir ve etkin kararlar alarak refah düzeylerini maksimuma çıkarabilmektedirler. Bireyler üstlendikleri riskin farkında olmadıklarında söz konusu riskleri yönetmeleri güç bir hal almaktadır. Bu sebeple toplumun her kesiminin finansal okuryazar olması gereği ortadır (Temizel, 2010).

Finansal okuryazar, yapacağı yatırımlarda piyasaya uygun çeşitlendirmede bulunarak riski minimize edebilecek, harcamalarını gelirlerini göz önüne alarak yapacak, risk ve getiri ilişkisini bilecek ve yatırım kararını bu etkileri göz önüne alarak yapacaktır. Ayrıca finansal okuryazar acil durum fonu oluşturacak, sigorta ve emeklilik gibi konularda geleceğe yönelik planlamalar yapabilecektir. Piyasada finansal okuryazar olmayan bireyler hem kendileri için hem de piyasa için risk oluşturmaktadırlar. Öyle ki toplumsal açıdan büyük öneme sahip tasarruf yapma alışkanlığının olmaması, iflas ve haciz gibi olayların artması gibi sorunlar finans sektöründe aksaklıklara neden olacaktır (Reyes, 2006: 82). Finansal okuryazarlık sadece bilgi sahibi olunması değildir, var olan bu bilgileri uygulamaya dökülebilmektir. Yani finansal okuryazar olan kişiler tasarrufunu nasıl yapacağını bilmeli, finansal hizmetler sunan satıcıyla fikir alışverişinde bulunabilmeli ve bütçe yapabilmelidir. Ayrıca finansal okuryazar, banka hesaplarını dengede tutabilecek ve en az masraflı borçlanma yoluna nasıl gidebileceğinin kararını etkin bir şekilde alabilecektir (Marcolin ve Abraham, 2006).

Finansal okuryazar olabilmek için gereken yetenekler aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir (Wagland, 2006: 5-6):

- Mevcut durumuna uygun finansal bilgiyi arama kabiliyeti,
- Mevcut durumuna uygun finansal bilgiyi eleştirel olarak değerlendirme kabiliyeti,
- Faydalı finansal kararlar alabilmek için bu bilgidan yarar sağlama kabiliyeti.

Mevcut durumuna uygun finansal bilgiyi arama kabiliyeti: Çok çeşitli ve karmaşık finansal durumlarda ürün ve hizmetlerle birlikte sayısı ölçülemeyen yatırım stratejisi varyasyonları arasında bireylerin şahsi özel durumlarının farkında olmaları ve uygun bilgileri aramaları gerektirmektedir. Bu nedenle, finansal okuryazarların her şeyden önce ilgili finansal bilgiyi bulma ihtiyaçlarını kabul edebilmeleri, kendi özel durumlarına uygun olan finansal bilginin doğasını ve kapsamını tanımlayabilmeleri ve sonra da bu bilgiyi etkili ve yeterli bir biçimde araştırarak bulabilmeleri gerekmektedir.

Mevcut durumuna uygun finansal bilgiyi eleştirel olarak değerlendirme kabiliyeti: Şahısların kendileriyle alakalı finansal bilgileri eleştirel yönden yorumlayabilme becerilerine ihtiyaçları vardır. Bu sebeple, finansal okuryazar bireyler sadece bireysel emeklilik fon sistemlerince sunulan farklı yatırım alternatiflerini eleştirel yönden değerlendirmekle kalmaz aynı zamanda emeklilik fonlarının yıllık raporunun kararlarını vermek için yeterli bir bilgi kaynağı olup olmadığını sorgular. Daha sonra da birçok emeklilik fonuna dair raporları toplar ve yapacağı karşılaştırmadan sonra fon seçimlerini bu araştırmaların sonucuna göre yapar.

Faydalı finansal kararlar alabilmek için bu bilgiden yarar sağlama kabiliyeti: Faydalı finansal kararlar alabilmek için finansal bilgiden yararlanma kabiliyeti çok önemlidir. Aksi takdirde bireyin refahını artırırken finansal güvenliğini temin edebilecek finansal kararları geliştirebilmesi mümkün olmamaktadır. Örneğin yatırımında gerekli çeşitlendirmeyi yaparak riski dağıtmalıdır. Finansal anlayış ve finansal karar verme konusunda da durum aynıdır (Tosun, 2016: 40).

Finansal okuryazarlığın kapsamına giren bilgi ve yetenekler aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir (Remund, 2010: 279);

- Finansal kavram bilgisi,
- Finansal kavramlara ilişkin diyalog oluşturabilme kabiliyeti,
- Şahsi finans yönetimi kabiliyeti,
- Doğru finansal karar alma kabiliyeti,
- Gelecekteki ihtiyaçlara uygun plan yapma becerisi.

Yukarıdaki tanımlara göre finansal okuryazar kimse finansal konularda bilgi sahibidir. Söz konusu bilgilerin en az temel düzeyde olması gerekir. Temel kavramları tanımak, bu kavramlara erişme yollarını bilmek, finansal piyasalarda elde ettiği bilgiyi

kullanabilme kabiliyetini göstermek ve geleceğe yönelik ekonomik anlamda planlar oluşturabilmek finansal okuryazarlarda olması gereken özelliklerdir (Tosun, 2016: 39).

Ayrıca ekonomik okuryazarlık düzeyi sadece finansal okuryazarlık göstergesi ile ölçülebilir. Sovics (2012)'e göre, tüketicilerin mali durumlarını yönetme seviyelerini belirlemek ve bunları karşılaştırmak için göstergeler belirlemek gerekmektedir. Bu göstergelerden en etkin dört olanları aşağıdaki gibidir:

- **Mali Durumun Yönetimi:** Bir aile bütçesini geliştirmek, gelir ve giderleri kontrol edebilmek.
- **Gelir ve Giderleri Planlama:** Gelecekteki ihtiyaçlar ve aynı zamanda beklenen ve beklenmeyen durumlar için bütçe oluşturmak,
- **Uygun Bankacılık Ürünleri Seçmek:** Ürünleri izlemek ve doğru şekilde analiz ederek, ihtiyaca ve doğru zamana göre seçim yapmak,
- **Ürün Sağlayıcıların Veri tabanı:** İstenildiği zamanda hizmet sağlayıcı tarafından istekleri hakkında bilgilendirilmek.

Finansal okuryazar birey bazı hatalı finansal kararlar alıyorsa bunları aşağıdaki örneklerdeki şekilde kendi lehine çevirmesi gerekir (Gökmen, 2012: 21)'e göre:

- Bireyin mevcut davranışı finansal konularda günlük düşünüp ani karar vermek ise, bunun uzun vadeli planlar yapma ve uygulama ile değişmesi gerekir.
- Bireyin mevcut davranış biçimi geri ödemesini ve ödeme koşullarını düşünmeden kolayca kredi kullanmak ise bunun da değişmesi gerekir.
- Bireyin her türlü ihtiyacı için kredi kullanma davranışının diğer finansal araçları öğrenme davranışı ile değişmesi gerekir.
- Bireyin mevcut davranışı kazancının tümünü harcamak ise bu davranışın tasarruf etme alışkanlığı ile değişmesi gerekir.
- Birey borçlarını yeni borçlarla kapatıyorsa borca karşı dengeli ve sağlıklı bir tutum geliştirmelidir (Güler, 2015: 10-11).

Finansal okuryazar olan kişi varlıklarını ve parasını kullanırken uzun vadeli düşünerek hareket edecek, kısa vadeli hareket etmekten kaçınacaktır. Finansal okuryazar olan bireyler finansal ve iktisadi sistemdeki değişime ayak uydurmalı ve değişen iktisadi ve finansal yapıda kendini geliştirmeyi ve güncellemeyi bırakmamalıdır

(Gökmen, 2012). Finansal okuryazarlığı olan bireyler, kredi kartlarına yüklü miktarda borçlanma, borç ödemelerini zamanında yapmama gibi finansal sıkıntılar yaşayabilirler fakat bu kişilerin ileriye dair birikim yapma, borcunu zamanında ödeme ve kaynaklarını öncelik sırasına koyarak harcama gibi doğru finansal davranış sergileme ihtimalleri daha yüksektir (Chinen ve Endo, 2012: 33).

Finansal okuryazarlık seviyesi yüksek olan bireylerin finans alanında uzman olduğu söylenemez. Finansal okuryazar olabilmek, bireyin kendisinin ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılayabilecek derecede finansal bilgi ve beceriye sahip olması demektir. Örneğin, bireyin hisse senedi değerlemesini bilmesi gerekmez ancak hisse senedinin ne olduğunu ve hisse senedini tahvil ve bonodan ayıran farkın da ne olduğunu bilmesi gerekir (Gökmen, 2012: 23).

Finansal okuryazar bir kimse finans piyasasında kendini tedirgin hissetmeksizin alışveriş yapabilecek kadar finansal bilgi ve birikim düzeyine erişmiş olmalıdır. Finansal okuryazar, satın alacağı finansal ürünler ve hizmetler hakkında fikir ve bilgi sahibi olabilmek için önceden araştırma yapmış ve bilgi edinmiş olmalıdır (Eskici, 2014: 7).

• Finansal okuryazar olan kişilerin özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir.

- Sigorta ve vergi konularında bilgili, haberdar ve eğitilidir.
- Parasını ve varlıklarını yönetirken esas düzeyde sayılabilecek konuları anlayabilen kişilerdir.
- Finansal kararların planını yapan ve bu planı uygulamaya sokan kişilerdir

(Cude vd., 2006: 103).

- Karı ve maliyeti kavrayarak akılcı hareket eder,
- Ekonomik şartları anlayabilir,
- Rekabeti ve fiyatı bilir,
- Piyasadaki paydaşları bilir,
- Risk ve getiriyi karşılaştırabilir,
- Kamu politikaları hakkında yorum yapabilir,
- Girişimci faktörünün değerini bilir (Gerek ve Kurt, 2011: 61);.

Bireylerin finansal olarak kendini hazır ve güçlü hissetmesini sağlayacak finansal okuryazarlık, bireyin sosyal hayata katılımını artıracaktır (Capuano ve Ramsay, 2011). Finansal okuryazarlık bileşenlerinin farklılıkları Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2: Finansal Okuryazarlık Bileşenlerindeki Farklılıklar

FINANSAL OKURYAZARLIK BİLEŞENİ	ARAŞTIRMACI VE ARAŞTIRMA YILI
<ul style="list-style-type: none"> • Bütçe • Tasarruflar • Borç yönetme becerisi • Finansal zıtlama • Banka sektörü 	Microfinance Oppurtunities, 2005
<ul style="list-style-type: none"> • Emlak piyasa idaresi • Bütçe ve basit kararlar • Parasızlık idaresi • Borçlanma idaresi • Kaynakların idaresi 	Kershaw ve Webber, 2008
<ul style="list-style-type: none"> • Gündelik para ve değeri • Güçlülük • Bireysel hesap takibi • Borç yatırım • Tasarruf idaresi • Değerli kağıtlar • Yatırımlar • Riskten korunma • Sigorta 	Huston, 2010
<ul style="list-style-type: none"> • Faiz • Enflasyon • Risk 	Lusardi ve Mitchell, 2008b; 2011a.; 2011b; 2013
<ul style="list-style-type: none"> • Finansal Bilgiler • Finansal Davranışlar • Finansal Tutumlar 	Atkinson ve Messy, 2012

Kaynak: Kaderli, 2016: 3.

Görüldüğü gibi finansal okuryazarlığın belirtileri hakkında ortak bir görüş mevcut değildir. Yapılan yorumlara göre finansal okuryazarlığın özelliklerini genel anlamda şu şekilde sıralayabiliriz:

- Kişi içinde bulunduğu ekonomik konjonktürü (enflasyon, faiz oranları vb.) iyi bir şekilde anlayabilmeli,
- Kendisinin mali durumunu iyi bir şekilde takip etmeli (gelirini ve giderlerini vb.),

- Yapacağı tasarrufları nasıl değerlendirmesi gerektiğini iyi bilmeli (altın, döviz, hisse senedi, tahvil vb.),
- Yapacağı yatırımlarda çeşitlendirmeye giderek riski minimize etmeli,
- İçinde bulunduğu ekonomik yapıya zarar vermemeli (yastık altı paradan uzak durmalı vb.),
- Sigortanın önemini kavrayabilmeli ve gerekli uygulamaları yapabilmeli (DASK vb.),
- Borç yönetimine hakim olmalı,
- Ekonomik alanda herhangi bir zorlukla karşılaştığında başvuracağı yolları bilmeli,
- Acil durumlara karşı ekonomik olarak hazırlıklı olmalı,
- Uzun vadeli planlar yaparak refahını arttıracak akılcı hamleler belirleyebilmeli ve uygulamaya gidebilmelidir.

Finansal okuryazar olan bir kişinin hayatında elde ettiği finansal tecrübeleri iyi bir şekilde özümsemesi ve bunu finansal eğitimle birleştirerek güçlü tutum ve davranışlar sergilemesi, bunun sonucunda da finansal okuryazarlık kavramını kültürel bir değer haline dönüştürmesi gerekmektedir.

4. FİNANSAL OKURYAZARLIK SEVİYESİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Finansal okuryazarlık hakkında yürütülen çalışmalarda kritik öneme sahip olan verilerin toplanmasında yapılan anketlerde yer alan demografik sorularla elde edilen veriler çalışmaların çok farklı yönleriyle değerlendirilmesine olanak sağlamıştır. Bu sayede elde edilecek verilerin yani demografik özelliklere göre bireylerin ihtiyacı olan finansal okuryazarlık bileşenleri tespit edilebilecektir. Bireylerin demografik özelliklerine göre finansal okuryazarlık bileşenleri değişmektedir (Bayram, 2010: 16). Böylece tespit edilecek grupların ihtiyacı olan finansal okuryazarlık eğitimi sağlıklı verilere dayanacak ve istenilen sonuca varma imkanı taniyacaktır.

Bu sebeple finansal okuryazarlık düzeyini etkileyen faktörlerin tespit edilmesi büyük önem arz etmektedir. Aşağıda bu faktörler ve elde edilen bazı uygulama sonuçları sunulmuştur.

4.1. Sosyo Demografik Faktörler

Finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olması, sadece bireyi olumsuz yönde etkileyen bir sorun değil aynı zamanda ulusal hatta uluslararası düzeyde bir sorundur. Bireylere, tasarrufa yönelerek birikim yapma alışkanlığının kazandırılmamış olması, ekonomiyi sıkıntıya sokarak iflas ve haciz gibi olaylara sebep olmaktadır. Bu sebeple finansal okuryazarlığın, sosyo – demografik durumlara, statüye, yaşa ve cinsiyete bakmaksızın tüm topluma kazandırılması önemlidir (Bayram, 2010: 16). Fakat finansal okuryazarlığın kazandırılması aşamasında bu faktörlerin göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

Bu kapsamda bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerini ve bireylere verilecek finansal eğitimi etkileyen etmenlerden sosyo-demografik faktörlerin neler olduğunu saptamak ve incelemek büyük öneme sahiptir. Bu doğrultuda daha önce yapılan çalışmalara bakacak olursak, araştırmacılara göre finansal okuryazarlık düzeyini etkileyen başlıca sosyo-demografik faktörler: “eğitim durumu, cinsiyet, yaş, medeni durum” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu faktörlerin finansal okuryazarlık üzerindeki etkilerinden bazıları aşağıdaki gibidir.

Eğitim Durumu: Yapılan çalışmalarda bireylerin eğitim durumlarının yükselmesi ile finansal okuryazarlık düzeylerinin yükselmesi arasında doğru orantı olduğu tespit edilmiştir (TEB, 2017). Buna ek olarak bireyler, eğitim hayatları boyunca farklı finansal enstrümanlarla tanışma imkanı bulmaktadır. Bu duruma örnek olarak öğrencilere öğrenimleri süresince verilen öğrenim bursları ve öğrenim kredileri gösterilebilir. Aslında bunlar bir borçlanma aracıdır yani öğrencilerin ihtiyaçlarına uygun bir finansal araç da diyebiliriz. Ayrıca öğrencilerin eğitimleri süresince elde ettikleri harçlıkları veya gelirleri olacaktır. Bu durumda zorunlu olarak bir bütçe idaresi tecrübesi edineceklerdir. Bu ve benzeri sebeplerle kişilerin normal yaşamlarında zaten gerekli finansal tecrübeleri edineceği düşünüldüğünde alacakları finansal eğitiminde katkısıyla eğitim durumu ile finansal okuryazarlık seviyesi arasında önemli derecede pozitif bir etkileşim olduğu söylenebilir.

Cinsiyet: Finansal okuryazarlık seviyesinin tespit edilmesine yönelik yürütülen çalışmalar kapsamında büyük bir fark olmamakla birlikte erkeklerin kadınlara göre finansal kavramlara daha hakim olduğu tespit edilmiştir (TEB, 2014). Ayrıca yapılan çalışmalarda gerekli finansal okuryazarlık eğitiminin sağlanması ile bu farkın ortadan

kalkacağı gözlemlenmiştir (TEB, 2017). Erkekler, kadınlara göre risk faktörünün minimize edilmesi için yatırımın çeşitlendirilmesi hususunda daha başarılı olmaktadır. Bu husus kadınların, eşlerinin ölümü veya boşanma gibi sebeplerle yalnız kalması kapsamında değerlendirildiğine büyük bir önem arz etmektedir (Lusardi, 2008b: 8). Chen ve Volpe (Chen ve Volpe, 2002: 305)'de yaptığı çalışmalarda benzer sonuçlara rastlamıştır. Bu sonuçların altında yatan neden olarak kadınların finansal kavramlara karşı ilgisiz olması ve böyle konuları sıkıcı bulması sayılabilir. Ya da geçmiş toplum süreçlerinde ev idaresini erkeklerin yürütmesi bu sonuçların kaynağı olarak gösterilebilir. Bu sebeple finansal kararları genelde erkek aldığından dolayı kadınlar finansal konulara yabancı kalmışlardır. Fakat günümüzde gerek kadınların iş hayatında aktif rol almaya başlaması gerek aile yapısının güncel hukuk zemininde müşterek sorumluluk olgusunun yer alması kadınların daha çok finansal kararlar almasına neden olmaktadır.

Yaş: Finansal okuryazarlık seviyesi ile yaş arasında önemli bir bağ vardır. Finansal okuryazarlık seviyesi ile yaş grupları arasında çan şeklinde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yani orta yaş grubunun finansal okuryazarlık seviyesi diğer yaş gruplarına nazaran daha yüksek çıkmaktadır (TEB, 2013). Lusardi (2009) de orta yaşın üzeri olan 55 yaş ve üstündekilerin temel finansal bilgilere hakim olmadığını tespit etmiştir. Aynı şekilde belli bir yaştan sonra yaşın yukarıya çıktığı durumlarda finansal okuryazarlık düzeyinin aşağıya doğru indiğini, ters etkileşim içinde olduklarını belirlemiştir. Bu sebeple bilhassa ileri yaş grubu özellikle dolandırıcıların hedefi haline gelmektedir (Lusardi, 2008b: 8).

Bu kapsamda değerlendirildiğinde orta yaş grubunun (30-45) konut alımı vb. sebeplerle uzun vadeli borçlanma gibi hayati öneme sahip finansal kararlar almak durumunda olduğu aşikardır. Kişilerin elde ettikleri gelirlerle tasarruf yapmaya başladıkları bu süreçte, gerçekleştirilen bu tasarrufların nasıl değerlendirileceği sorusu ortaya çıkmaktadır. Artık geleceğe dair planlar yapılması kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu sebeple kişi yaşlanınca da finansal refaha kavuşabilmek için gerekli bireysel emeklilik (BES) araştırmaları yapacak ve bu tasarruflarını gerek BES gerek diğer yatırım araçları yoluyla değerlendirecektir. Ayrıca orta yaş grubunda araba ve ev alımı gibi önemli dönüm noktaları mevcuttur Bu kapsamda yapılacak borçlanma da büyük öneme sahiptir. Bütün veriler birlikte değerlendirildiğine orta yaş grubunun finansal

okuryazarlık seviyesinin diğer yaş gruplarına göre daha üstün olması kaçınılmazdır. Çünkü bu yaş grubunda daha fazla finansal karar alınmaktadır.

Medeni Hal: Bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin tespit edilmesine yönelik yürütülen çalışmalar kapsamında bekarların evlilere göre az da olsa daha fazla finansal bilgi seviyesine sahip olduğu tespit edilmiştir (TEB, 2016). Bu sonuç büyük bir farkla ortaya çıkmış olmasa bile evlilerin sorumluluklarını paylaşacak birisinin olması fakat bekarların bütün sorumluluğu tek başına yüklenmesi kapsamında değerlendirildiğinde finansal ürünlerle daha çok karşılaşan ve uygulama alanı bulan bekarların finansal okuryazarlık seviyesinin evlilere göre daha yüksek çıkmasının normal karşılanması gerekir.

4.2. Ekonomik Faktörler

Finansal okuryazarlığın temel konusu ekonomi oldu için etkilendiği en büyük faktörde ekonomik faktörlerdir. Finansal okuryazarlık seviyesini etkileyen ekonomik faktörlerin de başında yaşanan ülkenin gelişmişlik düzeyi ile ülkenin mali durumu ve kişisel gelir gelmektedir.

Ülkenin Mali Durumu (Gelişmişlik Seviyesi): Ülkelerin ekonomik yapısının gelişmişlik düzeyinin, finansal okuryazarlık düzeyi ile doğru orantılı olduğu söylenebilir. Az gelişmiş ülkelerin finansal okuryazarlık düzeyleri çoğunlukla olması gerekenden düşüktür (Bönte ve Filipiak, 2012). Bununla birlikte gelişmiş ülkelerde yapılan çalışmalarda da vatandaşların finansal okuryazarlık seviyelerinin olması gereken seviyenin altında olduğu tespit edilmiştir (Lusardi ve Mitchell, 2007).

Görüldüğü gibi her ne kadar ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile finansal okuryazarlık seviyeleri arasında paralel bir bağ varmış gibi görünse de dünya genelinde finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olduğu ve bunun gelişmiş ülkeler için de geçerli olduğu söylenebilir. Fakat tüm tablo birlikte değerlendirildiğinde gelişmiş ülkelerdeki bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin az gelişmiş ülke bireylerinin finansal okuryazarlık düzeylerinden daha üstün olduğu göz ardı edilmemelidir.

Kişisel Gelir: Yapılan çalışmalarda gelir seviyesi yüksek grupların finansal okuryazarlık seviyelerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir (TEB, 2013). Kişilerin gelir grubuna göre karşılaşacakları finansal enstrümanlar farklılık göstermektedir. Düşük gelirli bir kişinin hisse senedi hakkında bilgi sahibi olma ihtimali yüksek

gelirli birine kıyasla daha düşük olmaktadır. Ayrıca yüksek gelir grubunun karşılaşacağı finansal araç sayısı da daha fazladır. Yüksek gelir düzeyine sahip bireyler elde ettikleri tasarrufları yatırıma dönüştürürken daha fazla çeşitlendirme yapabilmekte veya daha kolay ve çeşitli şekillerde borçlanabilmektedirler.

Yüksek gelir sahiplerinin düşük gelir sahiplerine göre daha fazla finansal okuryazarlık seviyelerine sahip olmalarının altında yatan etmen yüksek gelir gruplarının ihtiyacı olan finansal okuryazarlık eğitimine ulaşma imkanlarının bulunması ve bu imkanlarını değerlendirmeleridir. Bu sebeple gerçekleştirilecek finansal okuryazarlık eğitimlerinde düşük gelir sahiplerine odaklanılması ve ihtiyaçları olan finansal eğitimin verilmesi büyük önem taşımaktadır (Bayram, 2010).

4.3. Çevresel Faktörler

Kişilerin yaşadıkları çevre de finansal okuryazarlık seviyesini etkileyen faktörler arasında gösterilmektedir. Yapılan çalışmalarda büyük şehirlerde yaşayanların kırsal kesimde yaşayanlara göre finansal okuryazarlık seviyelerinin gözle görülür bir farkla önde olduğu tespit edilmiştir. Bunun dışında bu iki yerleşim yeri dışında kalan yerlerin il ve ilçelerde yapılan çalışmalarda finansal okuryazarlık seviyesinin olması gerekenin altında olduğu fakat birbirine yakın olduğu tespit edilmiştir (TEB, 2015). Chen ve Volpe'ye göre sanayileşerek ekonomik anlamda gelişmiş bölgeler tarımsal anlamda gelişmiş bölgelere göre daha yüksek finansal okuryazarlık düzeyine sahiptirler (Chen ve Volpe, 2002: 305).

Bir başka önemli çevresel faktör de aile, arkadaş çevresi ve finansal okuryazarlık hakkında bilgi sahibi olduğu düşünülen kimselerdir. Yapılan çalışmalarda bireylerin finansal kararlar alırken büyük ölçüde aile büyüklerine danıştığı görülmüştür. Diğer bir karar paydaşı da arkadaş çevresidir. Genelde finansal karar almadan önce birey, daha önce bu konuya benzer finansal karar almış arkadaşlarına sorarak bilgi edinmeyi ve uygulamayı hedeflemektedir. Bunun dışında bireyle genellikle yaşam çevresindeki mevcut ilgili finansal kuruluşlardan birisine giderek işlem yapmaktadır. Bu da alınacak finansal kararın sadece o yerdeki finansal kuruluşların vereceği hizmetle sınırlı kalması anlamına gelmektedir.

Finansal okuryazarlığı etkileyen çevresel faktörler içerisinde internet, televizyon, gazeteler, dergiler, reklamlar, kitaplar, haberler bültenleri ve bunlara benzer basın yayın ve iletişim araçları sıralanabilir. Ayrıca ekonomik sistemin önemli paydaşları olan devlet, bankalar, düzenleyici ve denetleyici kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları, borsalar, merkezinde ekonomi ve finans olan odalar, üniversiteler ile finans uzmanları da finansal okuryazarlığı etkileyen çevresel unsurlardandır.

Finansal okuryazarlık seviyesini etkileyen bütün bu faktörler ve sayamadığımız diğer faktörler birlikte değerlendirilerek, bireyin ve dolayısıyla toplumun refahını yükseltmek amacıyla verilecek olan finansal eğitimin başarısı da arttırılmaktadır.

5. FİNANSAL OKURYAZARLIK VE MİKROEKONOMİ İLİŞKİSİ

İktisadi analizlerde olduğu gibi dünyada kaynaklar sınırlı ve istekler sınırsızdır. Burada tercihler öne çıkmaktadır (Ünsal, 2004: 8). Bu kavram karşımıza kıtlık olarak çıkmaktadır ve özünde gerçek hayatın temelini oluşturması ve bölüşümde adaletin sağlanmasını hedeflemektedir. Bu kapsamda bireyler hayatını devam ettirebilmek için tüketim yapmak zorundadır. Bireyin tüketimi, ihtiyaç ve isteklerinden oluşur. İhtiyaç ve isteklerini karşılayabilmesi için kişinin bir gelirin, tasarrufunun veya paraya dönüştürebileceği varlıklarının olması gereklidir. Bunların özellikleri birbirinden farklıdır. Gelir bir akımdır, tasarruf ve varlıklar ise birikimdir. İnsanların çoğunluğu öncelikle gelirlerini harcayarak tüketimde bulunurlar (Gökmen, 2012: 11).

Mikro iktisat; bireyler ile firmalar düzeyinde onların faaliyetlerini inceleyen ve onları çevreleyen alandır (Uludağ, 1999: 22). Bu kapsamda şahısların isteklerinin sonsuz varsayıldığı ve gelirlerinin de kıt olduğu göz önüne alınırsa bireysel refaha ulaşabilmek için elindeki bu kıt kaynakla yapacağı tercihler büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda vazgeçilen seçeneğin alternatif maliyetinin değerlendirebilmesi ve sağlıklı kararlar alınabilmesi için bireylerin yeterli finansal okuryazarlık düzeylerine erişmiş olmaları gerekmektedir.

Birey tüketim yapabilmek için harcanabilir gelirin sadece bir bölümünü kullanabilir ya da gelirinden daha fazlasını bile harcayabilir. Gelirin tamamı harcanmaz ise artakalan kısmı tasarruf edilmiş olur. Gelirden fazla harcamak ise iki şekilde yapılabilir. Bunlardan biri, piyasa değeri olan varlıklarının satılması, yani sahip olunan değerlerin elden çıkarılması yoluyla olabilir. Diğer yol ise borçlanmadır. Bununla

beraber gelirden fazlasını tüketmek uzun süre devam ettirilemez. Dolayısıyla sürdürülemez yöntemlerle tüketim ancak geçici arttırılabilir (Gökmen, 2012: 11).

Günümüzde hemen hemen her birey çeşitli istek ve ihtiyaçlarını karşılamak için finansal ürün ve hizmetlerden yararlanmaktadır. Finansal ürün ve hizmetlerin bireylerin hayatına değer katması ve hayatlarını kolaylaştırması ancak finansal ürün ve hizmetlerin bilinçli bir şekilde seçimi ve kullanımı ile diğer bir ifadeyle finansal okuryazarlıkla mümkün olabilmektedir (Güler, 2015: 15).

OECD (2014)'e göre finans konusunda bilgi sahibi olan bireylerin tasarruf, yatırım, emeklilik planları vs. konularda bilgi ile donatılmamış bireylere kıyasla daha isabetli kararlar alabildikleri açıktır. Dolayısıyla finansal okuryazarlık üzerine eğilimesi ve toplumun bu konuda eğitilmesi, bireylerin finansal davranışları üzerinde önemli pozitif etkiler oluşturacaktır. Finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan bireyler, parayı daha iyi yönetebilmek, hisse senedi piyasalarına girebilmek, portföy seçimlerinde isabetli kararlar alabilmek ve mikro çapta daha pek çok konuda olumlu gelişmeler yaşayabilme şansına da sahip olmaktadır (İçke, 2017: 1).

5.1. Talep, Fayda ve Finansal Okuryazarlık

Talep: Belirli bir piyasada, belirli bir dönemde, etki dahilindeki bütün faktörler bileşeninde, çeşitli fiyatlar üzerinden tüketicilerin bir maldan almak istedikleri miktarlar şeklinde tanımlanmıştır (Dindar, 2015: 48). Piyasada mal ve hizmet talep eden birimlere tüketici denir. Tüketiciyi bireyler ile en küçük örgütlü toplum birimi olan aileler temsil eder. Mikro analizde tüketicilerin piyasada karşılaştıkları mal ve hizmet arzı karşısında elde ettiği faydayı arttıracak bir şekilde davrandığı düşünülür (Uludağ, 1999: 107).

Talebin konuşma dilinde karşılığı ise istek ve arzu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir istek veya arzunun talep olarak değerlendirilebilmesi için satın alma gücü ile desteklenmesi gerekmektedir. Yani talep faktöründen bahsedebilmemiz için satın alma gücünün mevcut olması gerekmektedir. İktisat biliminde talep fonksiyonu şeklinde talebi etkileyen faktörlerden bazıları şu şekilde sıralanmıştır.

- Malın fiyatı,
- Malın rakip malların fiyatı,
- Malın tamamlayıcısı malların fiyatı,

- Tüketicilerin gelirleri,
- Tercihler,
- Fiyatlarla ilgili beklentiler,
- Nüfus,
- Toplumdaki gelir dağılımı.

Görüldüğü üzere talebi etkileyen çok fazla faktör yer almaktadır. Bu faktörlere verilebilecek örnekler çoğaltılabilir. Fakat biz finansal okuryazarlık kapsamında değerlendirebilmek amacıyla sadece fiyat kavramının değişken olduğunu kabul ederek diğer faktörlerin ceteris paribus kavramı gereği sabit olarak kabul edeceğiz.

Fayda: İnsan gereksinimlerini gidermeye yönelik mal ve hizmetlerin gereksinimleri tatmin özelliğine denir (Dindar, 2015: 18). Yiyecek maddelerin doyurucu özelliği, bir komedi filminin eğlendirici özelliği, bir ney taksiminde veya piyano konçertosunda alınan haz fayda kapsamına girer (Uludağ, 1999: 22). Bireyler çalışarak elde ettikleri veya farklı yollardan kazandıkları paralarını söz konusu gereksinimlerini karşılamak ve fayda sağlamak için kullanmaktadırlar.

Gereksinim (İhtiyaç): Karşılandığı zaman haz ve zevk veren, karşılanmadığı zaman acı ve üzüntü duyulan, hatta yaşamın devamını tehlikeye sokan duygulara denir (Dindar, 2015: 13). Bu kapsamda gereksinimleri karşılamak için kullanacağımız malların özelliği öne çıkmaktadır. Burada bir piyasa fiyatı bulunmayan serbest mallar (hava, su gibi) birde piyasada bir fiyatı bulunan ve bu fiyat üzerinden işlem gören ekonomik mallardan söz edilebilir. Ekonomik malların bir bedelinin olmasının en önemli nedeni bu malların kıt olmasıdır. Yani bu mallar piyasada belli bir miktarda vardır ve bireyler bu mallardan ancak sahip oldukları para oranınca elde edebilirler. Diğer bir ifadeyle bireyler sahip oldukları bütçe ile sınırlı olmak üzere gereksinimlerini karşılayabilmektedirler.

Burada gelirin de kıt yani belli bir miktarda olduğunun altını çizmek önemlidir. Örneğin kişinin maaşı 2.000 TL ise bu kişi bir ay içerisinde borçlanmaya gitmediği sürece gereksinimlerini karşılamada maaşı ile sınırlıdır. Bu sebeple kişinin finansal okuryazarlık seviyesi önem kazanmaktadır. Finansal okuryazar olan birey gereksinimlerini belli bir sıra koyarak değerlendirecek ve maksimum fayda düzeyine ulaşacaktır. Birey gereksinimlerini zorunlu ve ihtiyari olmak üzere iki gruba ayırarak önce zorunlu gereksinimlerini (yeme, içme, barınma, ısınma, giyinme gibi)

karşılacak ve daha sonra sosyo-kültürel ihtiyaçlarını giderme yoluna gidecektir. Bireyler maksimum fayda düzeyine finansal okuryazarlığın getireceği bilgi, tutum ve davranış ile ulaşabileceklerdir.

5.2. Marjinal Fayda ve Finansal Okuryazarlık

Marjinal Maliyet (Alternatif Maliyet):Sınırlı kaynaklarla sınırsız gereksinimleri giderebilmek için bazı gereksinimlerin ertelenmesi ve hatta bazı gereksinimlerin karşılanmasından vazgeçilmesi gerekmektedir. Hangi gereksinimlerin karşılanacağına karar verildiğinde aynı zamanda hangi gereksinimlerin karşılanmasından vazgeçileceği konusunda da karar verilmiş olmaktadır. Bu şekilde çeşitli seçeneklerden biri seçildiğinde, bu seçimin alternatif maliyeti söz konusudur (Dindar, 2015: 8). Kıt kaynakların kullanılmasında alınan her kararda seçilen alternatifin maliyeti seçiminden vazgeçilen alternatiftir. Buna boşa harcanan ya da kaçırılan fırsatlar anlamında fırsat maliyeti ya da alternatif maliyet denir. Karar verilen alternatifin maliyeti söz konusu karar verilirken vazgeçilmek zorunda kalınan alternatiftir.

Burada finansal okuryazarlık kavramının önemi öne çıkmaktadır. Finansal okuryazar birey yapacağı tercihlerde, alacağı kararlarda; içinde bulunduğu ekonomiyi değerlendirebilecek, kendi finansal durumunu yorumlayabilecek ve bütçesine göre ihtiyacı olan harcamayı gerçekleştirecektir. Borçlanma araçları için de alternatif maliyetler söz konusudur. Kişi yapacağı borçlanmayı gerçekleştirirken yapacağı bilinçli değerlendirme sonucunda mevcut finansal durumuna en uygun borçlanma yoluna gidecektir. Aynı zamanda kişi, gelirlerinden arttırdığı tasarruflarının da yatırıma dönüştürme aşamasında da risk faktörünü göz önüne alarak karşısındaki finansal ürün yelpazesini değerlendirebilecek ve finansal ürünlerin birbirleri üzerindeki marjinal maliyetlerini yorumlama sonucunda kendi finansal durumuna en uygun finansal enstrümanı seçecektir.

6. FİNANSAL OKURYAZARLIK VE MAKRO EKONOMİ İLİŞKİSİ

Finansal okuryazarlık, mikro düzeyde bireylerin ve dolayısıyla hane halkı mensuplarının ekonomi anlamında refaha ulaşmasını sağlarken, makro düzeyde de toplumların topyekûn refaha ulaşmasında en önemli faktörlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Finansal okuryazarlığın ölçülmesi amacıyla yapılmakta olan araştırmalar, ülkelerin ekonomi ve finansal sektör verilerinin ve istatistikleri ile bireylerin finansal tutumlarının ve davranışların dolaylı yünden ölçülmesi anlamına gelmektedir. Makroekonomik istatistiklerin, bankacılık sektörü ve finansal piyasaların verileri ile tüketimin, harcamanın, tasarrufun istatistiklerinin, para ve sermaye piyasaları verilerinin bir ülkenin sadece sayısal mevcudiyetinden ibaret olduğunu düşünmek yanlıştır. Aynı zamanda finansal okuryazarlığın bileşenleri olan toplumun tercihlerini, tutumlarını ve hatta piyasa hakkında öngörüler oluşmasını sağlamaktadır (Karaağaç, 2015: 33-34).

Bireyler uzun vadeli önemli finansal kararlar almakla birlikte aynı zamanda gündelik yaşantılarında da sürekli finansal kararlar almakta, finansal tercihler yapmak zorunda kalmaktadırlar. Bu kararların sağlıklı olabilmesi için geçerli bir finansal bilgi düzeyine erişilmiş olması gerekir. Bu bağlamda finansal bilgiyi içinde barındıran finansal okuryazarlık kavramı öne çıkmaktadır. Bu kavramın bireylerin, basit ekonomi hesaplarından, bütçe yönetimine, sermaye piyasalarına katılımdan, bireysel emekliliğe kadar önemli finansal kararların alınmasında olumlu yönde etkileri olabilmektedir (Tosun, 2016: 42).

Finansal okuryazar birey, maksimum refaha ulaşabilmek için aynı zamanda gelirini de maksimize etmesi gerekmektedir. Bu kapsamda finansal bilgisiyle atacağı adımlarda olduğu gibi çalıştığı iş kolunda da devamlı kendisini ve kurumunu veya işyerini alacağı basiretli kararlarla ileriye taşıyacak ve gelirini arttıracaktır.

Finansal okuryazarlığın önemli bir bileşeni de borç yönetimidir. Yapılacak tüketime ve yatırıma kaynak tahsisi kapsamında önemli bir yere sahiptir. Borçlanma ya da krediyi gelecekteki tarihte veya tarihlerde belirli bir plan dahilinde ödemek düşüncesi ile ihtiyaca binaen satın alma gücü satın almadır (Zarakoğlu, 1989: 47).

Gelir miktarı ne düzeyde olursa olsun, finansal konularda planlı yaşamak ve para idaresi konusunda bilgi sahibi olmak aile ve birey refahına büyük katkı sağlamaktadır. Finansal başarı için ailenin ve bireyin ihtiyaç ve hedefleriyle uyumlu bir finansal planlamanın yapılması, finansal hedeflerin belirlenmesi ve uygulanması için gerekli

adımların atılması gerekmektedir (Şarlak, 2012a: 53). Bu kapsamda elde edilen gelirle oluşturulan bütçenin idaresi önem kazanmaktadır. Şüphesiz ki bir şeyi korumak ve geliştirmek onu kazanmaktan daha zordur.

Bütçe, gelecekteki belli bir zaman diliminde elde edilecek gelirlerin ve giderlerin planlanmasıdır. Aynı zamanda paranın iyi yönetilebilmesinin bir anahtarıdır. Bütçe tüketicilerin hedeflerini ve amaçlarını gerçekleştirmek için lazım olan kaynağın tespitini içeren, bireylerin ya da işletmelerin nicel bir planıdır. İyi bir bütçenin, detaylı veriye dayanan ve muhtemel harcamaların miktarını kapsamayı ve içerden veya dışarıdan bütçeye etki edebilecek faktör grubunun bilgilerini içerisinde barındırması gerekir. (<http://www.yoneticilikokulu.com>, 2018) Tüketicilerin beklenmeyen ve gereksiz harcamaları bütçe ile belirlenip ortadan kaldırılabılır. Ancak bütçe; geliri arttırmaz, beklenmedik durumları ortadan kaldırmaz ve tasarrufu kendiliğinden yapmaz sadece tasarruf edilmesine yardımcı olur. Bunlar için de bütçenin bazı özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bu özellikleri şöyle sıralayabiliriz;

- **Amaca Yönelik Olmalı:** Kısa dönemli amaçlara uygunluk göstererek uzun dönemde daha iyi planlamalara yol gösterici nitelikte olmasıdır. Aynı zamanda bütçe, tüketicilerin finansal planlarında amaca ulaşılabilmesi için gerekli tedbirlerin alınmasına yardımcı olmaktadır.

- **Gerçekçi Olmalı:** Bütçenin tüketicilerin hem yaşam standartlarıyla hem de gelirleriyle bağlantılı ve gerçekçi olması gerekmektedir. Bütçe kişiye özel olabildiği için tam doğru diye nitelendirilecek bir sistemi olmak zorunda değildir. Gereksiz harcamaları azaltan, giderleri bütçe ile uyumlaştıran ve geliri ile gideri amacın gerçekleşmesindeki önceliklere göre düzenleyen bir sistem, tam doğru bir sistem olabilmektedir.

- **Esnek Olmalı:** Esnek bir bütçe, tüketicilerin her zaman değişkenlik gösteren harcamalarını belirli başlıklar altında toplayarak her harcama maddesi için gelirin tahmini bir oranını ayırmaktadır. Aynı zamanda esnek bütçe, bireylerin belirli bir limit içinde ihtiyaç arz etmeden isteğe bağlı alımlarına da olanak sağlayabilmektedir. Bu gibi harcamalar iyi planlandığı takdirde, bireyin bütçede belirlediği amacına ulaşmasında bir engel teşkil etmemektedir.

- **Uygulanabilir Olmalı:** Amaca ulaşmak için yapılan planlar için bütçenin pratik yöntemler barındırması gerekmektedir. Uygulanabilir bir bütçe bireyin

tüm harcama planındaki kategorileri barındırmaktadır. Bunun içinde uygun harcama sınıflandırılmasının yapılması gerekmektedir (Hayta, 2011: 64-69).

Bazı ülkelerde yapılan çalışmalarda bireylerin düşük finansal okuryazarlık düzeylerinin olması bir sorun olarak karşımıza çıkmakta iken esasen bireylerin finansal bilgi düzeylerinin farkında olmamaları daha büyük bir sorundur. Bu bireyler kendilerinin ve içerisinde buldukları piyasanın akıbetini tehlikeye sokmaktadırlar. Çünkü söz konusu bireyler, sahip oldukları finansal okuryazarlık düzeyini abartan mevcut durumunu öngöremeyen bir grup olarak karşımıza çıkmaktadır (OECD, 2009: 8). Reelde bireylerin sahip oldukları finansal bilgi düzeyinden daha fazla bilgi sahibi olduklarını düşünmeleri, ekonomi ve finans konularında yanlış adım atmalarına yol açmakta, piyasalardan zarar görmelerine neden olmaktadır.

Finansal okuryazarlığın literatürde çeşitli tanımları bulunmakla birlikte evrensel olarak kabul edilmiştir tanımı yoktur. Bu nedenle finansal okuryazarlığın anlamını ve içeriğini aydınlatmak için bileşenlerinden söz edilmesi yararlı olacaktır. Yapılan araştırmalara göre; finansal okuryazar olabilmesi için kişinin; temel para bilgisine, gelir konusundaki kavramlara ilişkin bilgiye, para idaresi (Tomaskova vd., 2011), tasarruf, yatırım, harcama ve borçlanma konularında bilgiye, anahtar yetkinliklere sahip olması gerekir. Bu anahtar yetkinlikler enflasyon, faiz oranı hesaplama, gelir kaynakları, elde edilen gelirden vergi ve diğer kesintiler, finansal planlama, sigorta, tasarruf, bütçe, kısa ve uzun dönemli tasarruf ve yatırım stratejileri, risk, getiri ve likidite, borçlanma, finansal işlem enstrümanları, kredi maliyeti, kredi geçmişi ve tüketici olarak hak ve sorumluluklar hakkında bilgi, tutum ve davranışları kapsamaktadır.

6.1. Finansal Okuryazarlığın Milli Geliri Belirleyen Faktörler: Tüketim, Tasarruf ve Yatırımın Açısından Önemi

Milli geliri, bir ülkedeki belirli bir dönem içerisinde üretimin çıktısı olan nihai mallar ve hizmetlerin parasal yönden net değeri olarak tanımlayabiliriz (Dindar 2015: 338). Milli gelirin fonksiyonuna bakacak olursak:

Milli gelirin fonksiyonu = $C+S+I+G+(X-M)$ 'dir. Burada görüleceği gibi fonksiyonun ilk üç ve önemli faktörü C =tüketim, S =tasarruf ve I =yatırımdır. Fonksiyonun diğer öğeleri G = kamu harcamaları, X =ithalat ve M =ihracattır. Bu

kavramlar milli gelirin önemli faktörleri olmakla birlikte birbirleri ile çok yakın ilişkiye sahiptirler (Eğilmez, 2009: 18).

Bireyler bu kavramlar hakkında yeterli bilgi sahibi olmadıklarında ve önemlerini kavrayamadıklarında refahlarında azalma meydana gelebilmektedir. Örneğin: tüketim davranışının, ihtiyaçlarından öte, gereksiz harcamalara dönüştürülmesi halinde kişinin zora düşmesi ihtimali artmaktadır. Ayrıca tasarrufu anlamayan bireylerin tasarrufu gelirinden harcamalarını yaptıktan sonra kalan olarak değerlendirmesi de ileride zora düşülmesine sebep olabilmektedir. Oysa bilinçli bir bireyin, hayatının her evresinde refahını düşünerek önce gelirine makul bir oranda tasarruf belirlemesi ve kalan kısmının harcanması beklenmektedir. Kişiler bu tasarruflarını finansal piyasada ya da normal piyasada yatırıma dönüştürebilmektedirler. Elde ettikleri tasarrufların enflasyona yenilmeden değer kazanabilmesi için de bu gerekli bir durumdur. Görüldüğü gibi tüketim, tasarruf ve yatırım iç içe geçmiş birbirinden ayrılamaz olgular olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Son yıllarda, finansal piyasalar ile mal ve hizmet piyasası her zamankinden daha karmaşıklaştığı ve devamlı yeni ve inovasyona uğramış yani yenilenmiş ürünlerin piyasaya sürüldüğü bir dönem içerisindeyiz. Tüketim, tasarruf, harcama, borçlanma ve yatırım için daha fazla ve daha karmaşık seçenekler mevcuttur. Tüketiciler artık, online işlemlerden, aracı kurumlardan kamu kurumlarına kadar birçok yolla kredi ve tasarruf araçlarına ulaşabilmektedirler. Günümüzde finansal ürünlerinin çokluğu ve karmaşık oluşu, temel finansal bilgisi olanlar için bile anlaşılmasını zor hale getirmektedir. Finansal bilgisi az ya da hiç olmayanlar için bu durum tüketicileri daha da zora sokmaktadır. Ayrıca bu kişilerin karşılaştıkları sorumlulukları almaya hazır olmadıkları görülmektedir (Temizel, 2010: 16- 17).

Günümüzde para idaresi giderek daha önemli hale gelmektedir. Bu durum bir ülkenin vizyonunu gerçekleştirebilmesi ve sağlam bir ekonomik yapıya erişebilmesi açısından yadsınamayacak derecede önem arz etmektedir. Ekonomik anlamda güçlenmek için finansal bilgi sahibi olmak gerekir. Bilgi ayrıca gücü ve özgüven kavramını da pekiştirmektedir. Bu bağlamda düşünecek olursak finansal okuryazarlığın yani bilgili olma ve bilgiyi esas alarak karar verme yetkinliğine sahip olmayı içermesi gerekir. Finansal okuryazarlık düzeyinin geliştirilmesi, finansal sistem aktörlerinin olduklarından daha da bilgili olmalarına imkan tanıyacaktır. Bu durumda gelecek için

yapılacak birikimler ve yatırımlar için alınacak kararlar kapsamında finansal okuryazarlık daha da gerekli olmaktadır. Bu itibarla, finansal okuryazarlığın yükseltilmesi ve geliştirilmesine imkan tanıyacak faaliyetlerin önemi büyüktür (www.turcomoney.com, 2018).

Finansal okuryazarlık, kişileri borçlarını ödemeyi geciktirme ya da iflas gibi durumlardan korumaktadır. Finansal okuryazarlığın bir başka önemli faydası ise, sigorta ürünlerinden ne çeşit sigorta poliçesine hangi ölçekte ihtiyaç duyulduğuna ilişkin karar verebilmeyi sağlamaktır (Hayta, 2011: 253). Finansal okuryazarlığın yokluğu ise yanlış finansal kararlar alınmasına yol açabilir (Saraç, 2015: 8-9). Yanlış finansal kararların sonuçları daha ciddi olmaktadır (Orton, 2007). Hem tüketicilerin hem de piyasaların korunması ve piyasaların daha sağlıklı bir yapıya kavuşturulması açısından finansal okuryazarlığın ehemmiyeti ön plana çıkmaktadır (OECD, 2009: 11).

Eğitilmiş tüketiciler finansal endüstrinin gelişimini destekleyip böylelikle daha yüksek ekonomik büyümeye katkı sağlayacak, daha aktif finansal hizmet kullanıcısı olma eğiliminde olacaklardır. Bilhassa, daha bilinçli olan tüketiciler iç piyasa tarafından oluşturulan fırsatları daha fazla kullanabileceklerdir. Tüm bu sebepleri göz önüne alarak Avrupa Komisyonu (European Commission - EC), finansal eğitimin Avrupa Birliği'ndeki (AB) finansal hizmetler için tek bir piyasa oluşumu adına hayati bir öneme sahip olduğunu onaylamıştır. Finansal bütünlük, özellikle perakendecilik boyutunda, finansal olarak yeterli olmayan tüketicilerle ilerleyemez. Buna ek olarak, tüketiciler eğer düzgün bir şekilde bilgilendirilip eğitilirse hizmet ve sermayenin serbest dolaşımından da daha çok fayda göreceklerdir (Kosicki, 2008); (Hilgert vd., 2003).

Hane halkının; bütçe hazırlama, borçların yönetimi, tasarruf yapma ve yatırımların yönetimi konularında sahip olduğu bilgi düzeyi, tutum ve davranışlar finansal okuryazarlık konusunun değerlendirilmesinde kullanılması gereken tamamlayıcı verilerdir. Bireyin tutumlarının ve davranışlarının finansal refaha ulaşma açısından etkinliği göz ardı edilemez (Atkinson ve Messy, 2012: 7-8).

Tüketiciler günümüzde piyasada var olma çabasını arttırmıştır. Aynı şekilde finansal piyasalarda bireysel yatırımcıların çoğaldığı da söylenebilir. Söz konusu kişiler, genellikle tasarruflarını kullanarak piyasalarda yatırım yapıp ek bir kazanç sağlamak için uğraşmaktadır (Orton, 2007).

Finansal okuryazarlık, finansal piyasanın verimliliği için gerekli bir koşuldur. Aynı zamanda, finansal konulardaki yeterli farkındalık, eğitim ve beceriler OECD'nin hanelerin uzun vadeli ve ödenebilir temel finansal hizmetlere erişebilmelerini kolaylaştırmasını sağlamasının yanı sıra sosyal ve ekonomik bütünleşme ve refahları için de çok önemlidir. Bireyler tarafından yapılan sağlam bir finansal yönetim; düşük sosyal harcamalar ile etkili ve rekabetçi piyasaların gelişmesine katkı sağlamakta ve ekonomik büyümeyi desteklemektedir (OECD, 2009: 9).

Finansal olarak eğitilmiş müşteriler, gittikçe karmaşık hale gelen finansal piyasaların verimli şekilde işlemesine yardımcı olmaktadır. Finansal piyasada aracılık hizmeti veren kuruluşlar tarafından piyasaya sunulan değişik finansal ürün grubunun riskini-getirisini etkileyen karakteristik faktörleri ve değişen maliyet kavramlarını daha yerinde karşılaştırma kabiliyeti neticesinde finansal okuryazarlığa sahip tüketiciler rekabeti arttırmaktadır. Ayrıca ihtiyaçlarına daha çok cevap veren ürünler talep ederek, tedarikçileri daha yeni ürün ve hizmet sunmaya teşvik etmektedirler. Böylece finansal piyasalarda rekabet artışı, kaliteli hizmet ve yenilik gelişmelerini beraberinde getirmektedir. Finansal okuryazar tüketiciler aynı zamanda kendilerinden daha az finansal okuryazar olan kişilere göre tasarrufa daha yatkındırlar (Temizel, 2010: 25).

Finansal okuryazarlık sahibi tüketiciler, genellikle finansal kararları daha sağlıklı verebilmektedir. Bu tüketiciler, kendi faydasına olmayan ürünlerden uzak durmakta ve bu sayede dolandırıcıların tuzaklarına düşme ihtimalleri de azalmaktadır. Kişilerin, kendilerine fayda sağlayacak ürünleri bilmeleri, karşılaştıkları dolandırıcıların vereceği yalan bilgileri idrak ederek onlardan uzak durmalarını sağlamaktadır. Ayrıca finansal konularda bilgi sahibi tüketiciler, daha fazla tasarrufa yönelecek ve yatırımlarını yaparken finansal ürünler hakkında gerekli araştırmaları yaparak veri toplayabilecek, topladığı verileri bilgi ve yeteneğini de kullanarak karşılaştıracak ve doğru finansal ürünü tercih edecektir (Petraskova, 2010: 370-373).

Bireyler ve aileler gelirlerinin tümünü tüketim amacıyla kullanmayarak bir kısmını tasarruf ve yatırıma yöneltirler. Böylece gelecekte daha iyi bir yaşam standardı kurmak için bugünkü tüketimlerini azaltarak bir takım fedakarlıklara katlanırlar (Usul vd., 2002).

Tasarruf, gelirden tüketimin çıkarılması sonucu kalan kısmı olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda tasarruf bugün gerçekleştirme imkanı olan tüketim

davranışının ilerideki bir tarihe ötelenmesi, başka bir ifadeyle gelecekte yapılacak tüketime şimdi yapılacak olan tüketime tercih edilmesidir (TCKB, 2014). Tasarruf para idaresinde başarının anahtarıdır (Şarlak, 2012b. s.31). Tasarruf ve tüketim kararlarına olan konvansiyonel ekonomik yaklaşım, tamamen mantıklı ve bilgili bir bireyin yüksek kazançlı zamanlarında kendi gelirinden daha az harcamada bulunacağı ve geliri düşüğünde (ör: emeklilikten sonra) tüketimi desteklemek için birikim yapacağı varsayımında bulunur (Lusardi ve Mitchell, 2013).

Tasarruf, yatırımlar için vazgeçilmez olup yatırımları finanse edecek kaynaklar arasında en önemli kaynak olarak tanımlanmıştır (Karataş ve Gavcar, 2001). Tasarruf sahipleri, tasarruflarını yatırım araçlarına özellikle sermaye piyasasına aktarırken; yatırıma ilişkin getiri, risk ve likidite ve enflasyonun etkileri hakkında bilgi sahibi olmalı ve yatırım yaparken bu faktörleri mutlaka göz önünde bulundurmalıdır. Yapılacak yatırım ile ilgili beklenen getiri kadar risk faktörünü de düşünmek gerekir. Getiri ve risk arasındaki pozitif ilişki, gelir yönetiminin teorik temelini oluşturan varsayımlardan biridir. Kabul görmüş bir kural olarak piyasada bir yatırımın risk düzeyi ne kadar yüksek olursa, yatırımın kapsamında elde edilecek getirinin o denli yüksek olması beklenir (Neveu, 1986: 200). Yatırım yaparken önemli olan bir diğer faktör ise likiditedir. Likidite, finansal varlıkların kolayca nakde çevrilmesidir. Örneğin, eğer yatırım yapılan menkul kıymete yükselen bir talep söz konusu ise, paraya çevrilme kabiliyeti yüksek olacaktır. Enflasyonun da yatırımları etkileyen faktörler arasında yer aldığı görülmektedir (SPK, 2012). Bu nedenle enflasyonist bir ortamda yatırımların getirisinin iyi hesaplanması gerekir. Örneğin enflasyonun yüksek olduğu ve sürekli yükseliş gösterdiği bir ortamda sabit gelirlilerin sabit getirili yatırım araçlarından kazancı, düşük yada negatif nitelikli olacaktır. Oysaki finansal sistemde doğru ve bilinçli olarak yapılan yatırımlar, birey için ek getiriler sağlayabilir. Bu nedenle yatırım araçlarını ve finansal ürünleri seçme yeteneği finansal okuryazarlığın önemli bir özelliğidir (Capuano ve Ramsay, 2011).

Yatırım araçları olarak; tasarruf hesapları, hisse senetleri, tahviller, hazine bonoları ve yatırım fonlarından söz edilebilir (Capuano ve Ramsay, 2011). Yatırım araçlarından tasarruf hesabı, düzenli ve risksiz bir getiri sağlamayı hedeflemektedir. Para bankada vadeli veya vadesiz tasarruf hesabı olarak tutulabilir. Bu hesaplara faiz oranı uygulanır ve faiz geliri getirir. Bu tür yatırımların riski azdır ve para bankanın ve

devletin güvencesi altındadır. Banka tarafından verilen faiz, enflasyon karşısında paranın değerini bir ölçüde korumakla beraber faiz oranı değişiminin enflasyonun gerisinde kaldığı durumlarda paranın değeri korunamamakta hatta enflasyon karşısında yatırım getirisi negatif nitelik kazanabilmektedir (Hayta, 2011: 136).

Hisse senetleri sermaye piyasasının en önemli araçlarındandır. Kuruluşların, sermayelerini artırmak ve yeni kuruluşa ortak olmak için çıkardıkları kıymetli belgelerdir. Hisse senetleri, ortaklığı temsil etmesi için yatırımcısına şirketin karına ve zararına ortak olma hakkını veren finansal varlıklardır. Hisse senetlerine yatırım yapmak, sabit getirili yatırımlara göre daha risklidir. Çünkü şirketin faaliyetlerine göre, yatırımcının alacağı kar payı yıldan yıla farklılık göstermektedir. (SPK, 2012).

Tahviller işletmelerin uzun vadeli yabancı kaynak sağlaması içindir. Borç para almak için devletin veya özel kuruluşların piyasaya sundukları tahvillerin getirileri bellidir ve sabit oranlıdır. Tahvili çıkaran işletmeler, öngörülen tarihte borcun anaparasını ve borcun varlığı süresinde faiz ödemek zorundadır (SPK, 2012). Devlet tahvilleri Maliye Bakanlığı tarafından bütçe açıklarının finansmanı amacıyla çıkarılmış olan bir yıl ve daha uzun vadeli olan borçlanma senetleridir. Devlet tahvilleri genellikle risksiz ve güvenilirdir.

Hazine bonoları yasal açıdan devlet tahvillerinin taşıdıkları tüm özellikleri taşımaktadır. Hazine bonoları bir yıldan kısa vadeliidir. Hazine bonolarının devlet tarafından çıkarılmış olması, ödememe riskinin ortadan kaldırılması ve likidite derecesinin yüksek olmasına neden olmaktadır. Hazine bonoları devlet güvencesi altında olduğundan dolayı yatırımcılar için herhangi bir risk taşımamaktadır (Parasız, 2009: 88- 90). Yatırım fonları ise yatırım yapmak isteyen bireylerden topladıkları paraları çeşitli portföylerde yönetirler. Ayrıca yatırım fonu portföyüne alınabilecek finansal varlıklarla diğer bir ifadeyle çeşitlenmesi nedeniyle riskin en aza indirilmesi mümkün olabilmektedir (SPK, 2010).

Yatırım araçlarının özellikleri, risk durumu, likiditeye çevrilebilme potansiyeli ve yatırım aracının risk/getiri karşılaştırmasını yapabilme bilgi ve becerisi doğru finansal tercihler yapmayı dolayısıyla kişisel finansal refahın artmasını sağlayacaktır. Finansal okuryazar olan bireyler paralarını ve varlıklarını iyi bir şekilde yönetebilirler. Sadece bugünü düşünmez geleceği de düşünüp planlar yapmaktadırlar. Risklerin

farkındadırlar ve ona göre hareket ederler. Her daim finansal bilgi ve tecrübe edinme peşindedirler. Finansal okuryazarların ortak bazı özellikleri sıralanacak olursa;

- Bilgili, eğitilmiş ve tecrübelidirler,
- Para ve varlık yönetimi konularında yeterli bilgiye sahiptirler,
- Paranın ve varlıkların idaresine esas olacak ana kavramları anlayabilir,
- Bilgi ve tecrübesiyle finansal planları oluşturur ve uygulamaya geçirir

(Hogart ve Hilgert, 2002: 48).

Dolayısıyla finansal okuryazar olabilmek için iyi derecede para idaresi yapabilmeli, finansal sistem faaliyetlerini yorumlayabilmeli, finansal bütçe ve plan yapabilmeli ve ayrıca bilgili, becerili ve tutumlu olabilmelidir (Gökmen, 2012: 24).

Finansal planlama, bireylerin yaşamlarını gelirleri çerçevesinde sürdürmelerine, harcamalarını gelirleriyle karşılayabilmelerine, finansal belirsizlikten kurtarmaya ve finansal hedeflerine ulaşmaları için tasarruf ve yatırım yapabilmelerine yardımcı olabilmektedir. İyi bir finansal planlama yapabilmek için en başta hedefleri belirlemek ve daha sonra mevcut geliri hesaplamak, gelir ve giderleri tahmin edebilmek, borçları iyi planlayabilmek, birikimleri hedeflere ulaştırabilmek ve yapılan planı uygulamak gerekmektedir. Bir finansal planlama yaparken bireyler amaçlarını belirlemeli, ihtiyaç ve isteklerinin neler olduğuna karar vererek ilk adımlarını atmalıdırlar. Finansal amaçları tespit ederken kısa ve uzun vadeli amaçlar belirlenmeli ve her amacın bireye çıkacak maliyeti hesaplanmalıdır (Hayta, 2011: 59-63).

6.2. Finansal Okuryazarlığın Para Politikası Açısından Önemi

Dünyadaki global gelişmelere paralel olarak ülkemizde de finans sektörü örgütlenme aşamasındadır. Ancak bu örgütlenme küçük ve orta boy işletmelerin (KOBİ) çoğundan bağımsız bir şekilde gerçekleşmektedir (Berk, 2010: 3). Bu nedenle sermaye piyasasının içinde yer almayan KOBİ'ler rekabet gücünden yoksun kalmaktadırlar. Rose (1986)'a göre genel olarak ülkelerin ekonomilerinde sağlamak istedikleri temel hedefler aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir:

- Kaynakların tamamının etkin kullanımı ve tam istihdam sağlamak,
- Fiyat istikrarına ulaşmak ve muhafaza etmek,

- İstikrar odaklı ve hızlı bir ekonomik büyümeyi gerçekleştirmek ve
- Ödemeler dengesini istikrara kavuşmasını sağlamak.

Bir ülkenin esas ekonomik hedeflerini gerçekleştirebilmesi çeşitli faktörlere bağlılık göstermektedir. Bunlar jeopolitik konum, ülkedeki siyaset ve kültür yapısı, sağlığın ve eğitimin kalite standartları, ekonomik alt yapı gibi çok çeşitli faktörlerdir. Bu faktörlerin veri olarak alınmasıyla hazırlanan maliye ve para politikaları da bu işin ileri uygulamasıdır. Burada para politikasından sorumlu bir merkez bankası ve maliye politikasından sorumlu bir hükümet öne çıkmaktadır. Para ve maliye politikaları birbirinden bağımsız değildir. Hatta birbirlerinin tamamlayıcısı konumundadırlar. Bu bağlamda, merkez bankaları para politikalarını uygularken, ülkedeki ekonomik koşulları ve hükümetin uygulamakta olduğu maliye politikalarını kaynak alarak hareket eder. Bu kapsamda merkez bankaları, planladıkları hedeflere erişmek için uygulayacakları stratejiye uygun para politikası araçlarını kullanacaklardır. Bu çerçevede, ülkedeki finansal yapıdaki aktörler ve yapının kendisi para politikasının başarı ölçüğünü belirlemektedir (Önder, 2005).

Uygulanacak olan para politikasının başarılı olabilmesi, bireylerin buldukları ekonomi hakkında bilgi sahibi olmaları ve buna göre hareket etmeleri ile gerçekleşebilir. Bu kapsamda ülkemizde uygulanan para politikası araçlarına bakacak olursak:

Para Politikası Araçları (www.tcmb.gov.tr, 2018):

1- Para Politikasının Dolaylı (Endirekt) Araçları:

- a- Zorunlu Karşılık Oranları
- b- Reeskont Penceresi İşlemleri
- c- Döviz – Efektif İşlemleri
- d- Açık Piyasa İşlemleri

2-Para Politikasının Doğrudan (Direkt) Araçları:

- a-Reklam ve Resmi Olmayan Öğütler
- b-Merkez Bankasının Moral Takviyesi
- c-Özel Mevduatlar
- d-Tüketici Kredilerinin Kontrolü
- e-Kredilerin Kontrolü

- f-Hisse Senedi ve Tahvil Alımına Yönelik
- g-Finansal Araçların Portföylerinin Yeniden Düzenlenmesi
- h-Disponibilite Uygulaması
- ı-Farklılaştırılmış Reeskont Kotaları
- i-Kredi Tavanı Kontrolleri
- j-Faiz Oranları Kontrolleri

Olmak üzere iki başlık altında karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada bunların tek tek açıklamasına girmeden bilinçli bir finansal tüketicinin yani finansal okuryazar olan bir bireyin kendi refahını maksimum düzeye çıkarabilmek için yapacağı finansal ve ekonomik faaliyetlerin doğrudan ve dolaylı olarak kamu otoritelerinin aldıkları kararların başarılı olmasına yapacağı katkı vurgulanacaktır.

Bir ülkedeki finansal okuryazarlık seviyesinin yüksek olması, ülkede uygulanacak olan para politikaları ile kamu otoritelerinin uygulamalarının yani maliye politikalarının başarılı olmasından, üretim ve hizmet çeşitliliğinin artmasına, tasarruf düzeyinin artışından, dış ticaret ile bireysel ve toplumsal refaha kadar birçok unsuru etkilemektedir. Finansal piyasada etkinsizliğin ve finansal cehaletin önüne geçmenin tek yolu finansal okuryazarlık eğitimidir. Finansal okuryazarlık ile bireyler, buldukları ekonomik çevrede yaşanacak krizin, istikrarsızlıkların ve finansal araçlardaki artan çeşitliliğin, küreselleşme ile tüketicilerin ekonomik kararlarda karmaşaya sebep olan durumların önüne geçecek, doğru para yönetimi ile gelirini arttırdığı gibi toplumun ekonomik refahına katkıda bulunacaktır (Gökmen, 2012: 48-50).

Gelişen teknoloji ve dünya ile birlikte, finansal sistemde rol oynayan araçlar da paralel olarak gün geçtikçe gelişmekte ve yenilenmektedir. Bütün bunlarla birlikte finansal fırsatlar daha da karmaşık hale gelmekte, finansal tüketici tarafından anlaşılması zor bir hal almaktadır. Yeniliklere ayak uyduramayan tüketici, kendini güvensiz bir ortamda hissedip, risk altında görmektedir. Bunun sonucu birey ya yanlış kararlar vererek hareket etmekte ya da piyasada işlem yapmamaktadır.

Finansal piyasalar değişmektedir, teknoloji ve yenilikler (inovasyon) nedeniyle finansal hizmetlerin sunulması çok hızlanmış ve kolaylaşmıştır. Örneğin elektronik ve mobil bankacılık sayesinde şubeye gitmeye gerek kalmadan her an her yerde bankacılık hizmetlerini kullanmak mümkün hale gelmiştir. Ayrıca, finansal ürün sayısı ve bunların karmaşıklığı da artmaktadır (Orton, 2007).

Finansal okuryazarlığın toplumu ilgilendiren ve bireylerin gereksinim duyduğu bir alan olmasında çeşitli faktörler etkilidir. Finansal ihtiyaçlara ilişkin genel farkındalığın az olması, farklı finansal ürünlerin performansı ve varlığı konusunda bilginin az olması, finansal ürünler ve hizmetlere ilişkin bilginin nereden ve nasıl temin edileceği konusunda yetersiz bilgi sahibi olunması bu konuda öne çıkmaktadır (Mason ve Wilson, 2000: 7).

Bireyler, sahip oldukları finansal bilgi eksikliğinden dolayı, finansal ürün ve hizmetlerin kendi hayatlarına sağlayacağı katkıyı bilmemekte, kullanmayı tercih etmemekte ve finansal piyasada işlem yapmaktan uzak durmaktadır. Bu da toplumu ve finansal piyasaların gelişimini olumsuz etkilemektedir.

Ekonominin sağlıklı çalışabilmesi ve bireyden piyasaya, piyasadan bireye gerçekleşen dairesel döngü akımlarının etkin ve verimli işleyebilmesi için finansal piyasalara ve bu piyasalarda kendi refahını arttırabilecek finansal okuryazar bireylere ihtiyaç vardır. Gelişmekte olan piyasalardan ve ürün çeşitliliği artmasından dolayı tasarruf sahiplerinin de finansal bilgi seviyelerinin artırılması gerekmektedir. Bireylerin finansal kararlarında daha fazla riskle ve sorumlulukla karşı karşıya olması düşünüldüğünde, finansal okuryazarlığın finansal tüketicilerin korunmasına katkı sağlaması muhtemeldir. Bu sayede finansal piyasalarda korunacak ve finansal tabana yayılmayı gerçekleştirme ihtimali artmaktadır. Elde edilecek bu gelişmeler neticesinde ekonomi de sağlıklı ve etkin bir şekilde işleyecektir. Bu sebeple finansal okuryazarlığın önemi giderek artmaktadır.

6.3. Finansal Okuryazarlığın Enflasyon Açısından Önemi

Enflasyon bir ülkedeki vatandaşların ellerindeki paralarının alım güçlerinin düşmesi olarak tanımlanabilir. Enflasyonun birçok sebebi vardır. Fakat bunlardan en önemlisi bireylerin irrasyonel davranışlarıdır. Bireyler buldukları ekonomilerde bilinçli hareket ederlerse enflasyonun önüne geçmeye yardımcı olurlar. Çünkü devletlerin yapacakları çalışmalar ancak sağlıklı ekonomik kararlar alabilen vatandaşlarla desteklenirse başarılı olabilir. Bu bağlamda finansal okuryazarlığın önemi ortaya çıkmaktadır.

Finansal okuryazar bireyler, yapacakları alışverişlerde gerekli piyasa araştırması yapacakları için kendilerine maksimum faydayı sağlayacak ürün ve hizmetleri en uygun fiyata bulacaklardır. Bu sayede yüksek fiyata satmak isteyen üreticiler ellerindeki malları satamayacaklar ve neticede fiyatı düşürmek zorunda kalacaklardır.

Ayrıca finansal okuryazar bireyler kendilerine fayda sağlayacak ürünleri alırken yerli olmasına dikkat edecek ve bunun sonucunda ülke içerisindeki satıcıların karlarını arttırarak yapacakları geliştirme faaliyetleri ile maliyetleri düşürme imkanına sahip olacaklardır. Bu kapsamda da finansal okuryazar bireylerin yapacağı ürün tercihleri ön plana çıkmaktadır.

Finansal okuryazar birey, enflasyonun oluşumunu önlemeye yardımcı olabileceği gibi enflasyonla mücadelede de aktif rol almaktadır. Enflasyonun arttığı dönemlerde finansal okuryazar bireyler mevcut piyasayı takip ederek bireysel önlemler almaktadırlar. Zorunlu harcamalar dışında gereksiz harcamalarını kısarak ekonominin daralmasını ve fiyatlarda yaşanan artışın önüne geçilmesine yardımcı olacaktır. Bu saydıklarımızın aynısı deflasyon ve hatta stagflasyon için de geçerlidir.

Bireylerin, finansal ürünlerin ve hizmetlerin değerlendirebilmesi ve karşılaştırabilmesi için belli bir düzeyde finans bilgi sahibi olması gereksinimdir. Eğer finansal ürünleri satanların bilgi düzeyi alıcıdan çok fazla olursa finansal piyasalar bu durumdan olumsuz yönde etkilenebilir. Ayrıca finansal tüketiciler bu durumda zarara uğrayabilirler. Finansal okuryazar tüketiciler piyasada rekabet ortamının oluşmasını muhafaza edilmesini sağlarlar. Bu kişiler yapacakları pazarlıkla ürünlerin piyasa fiyatından işlem görmesini sağlarlar. Bununla birlikte mevcut bilgileri sayesinde devleti standartları koruma ve piyasaları denetleme hususunda teşvik ederler (World Bank, 2009a: 3). Daha iyi müzakere yani pazarlık ve detaylı piyasa araştırması yapan finansal okuryazar birey, ürün ve hizmetleri piyasa fiyatından alacaktır. Yani olması gereken fiyattan alacaktır. Bu sayede bilinçli alışverişle piyasadaki gereksiz fiyat artışlarının önüne geçilecektir. Satıcılarda bu fiyatı kabullenmek durumunda kalacak ve enflasyonun ortaya çıkmasının ya da artmasının önüne geçilecektir.

Finansal okuryazar tüketiciler, daha fazla tasarruf edecek ve kaynakları daha etkin kullanacakları için ekonomik büyümeye destek olurlar. Bilgi sahibi olmayanlar ise hatalı finansal davranışlarının yıkıcı sonuçlarından kaçınmak için sisteme katılmaktan çekinerek, olumsuz yönde etkilemektedir. Mandell (Mandell, 2006)'e göre; bir yandan

finansal sıkıntıları öngöremeyerek zora düşen bireyler diğer yandan finansal piyasalar içerisinde irrasyonel davranışların çoğalması piyasada oluşan dengenin tehdit altında olmasına sebep olmaktadır.

Finansal okuryazarlık bir ekonomide istikrar açısından çok önemlidir. Bilgi sahibi tüketiciler, finansal ürünleri satın alma aşamasından önce iyi derecede piyasa araştırması yapacak ve piyasa etkinliğini arttıracaktır. Eğitim ve bilinç sahibi tüketiciler sayesinde kalitesiz, çok pahalı veya uygun olmayan finansal ürünler piyasayı terk etmek zorunda kalır (Bernanke, 2011: 1).

Böylelikle haksız kazancın önüne geçilmekle sistemdeki adalet sağlanmış olur. Ayrıca finansal kurumların daha etkili, açık ve rekabetçi uygulamalar yapmasını, ürünler sunmasını teşvik ederek, müşteri memnuniyetinin sağlanmasına yardımcı olur.

Finansal tüketiciler, birçok değişik finansal ürün hakkında çok büyük ve karmaşık bilgilerin değerlendirilmesi ve karşılaştırılması konusunda belirli bir seviyede finansal okuryazarlığa her zamankinden daha çok ihtiyaç duymaktadır. Belirli bir seviyede finansal okuryazarlık olmadan, tüketiciler ihtiyaçları olan finansal ürünü satın alamayabilir veya ihtiyaç olmadan ya da uygunsuz olanı satın alabilir. Finansal okuryazarlık tüketici refahına finansal ürün ve hizmetler hakkında daha iyi bilgi sahibi olarak yardımcı olabilir. Finansal okuryazarlık programları, tüketicilere yatırım ürün ve hizmetleri hakkında daha çok bilgi sağlayarak maliyetleri düşürebilir. Böylelikle bilginin daha kolay elde edilmesinin sağlanması ve bu bilginin kullanılmasına yardım edilmesi ile daha bilinçli kararlar verilebilir (OECD, 2005: 36).

Finansal tüketiciyi koruma adına düzenlenen hakların, tüketiciyi korumasının yanı sıra tüketicinin de kendisini koruması ya da nasıl yardım alacağını bilmesi gerekmektedir. Finansal tüketicinin korunması finansal okuryazarlıkla birleştiğinde etkinliğini kazanabilir. Çünkü bilinçli bireyler karşılaşacağı olumsuz durumlarda, devletin ve sistemin kendisine sağladığı hakların bilincinde olur ve kendisini korumasını ya da nasıl yardım alacağını farkındadır. Bilinçli bireylerin artmasıyla birlikte ekonomi piyasasında var olan olumsuzluklar azalacak, haksız kazancın önüne geçilecektir (Tosun, 2015).

Parayı etkin bir şekilde yönetmek için öncelikle para hakkında bilgi sahibi olmak gerekmektedir (Braunstein ve Welch, 2002); (Vitt vd., 2000). Paraya ilişkin temel bilgi, temel matematiksel hesaplamaların yapılması, ihtiyaca uygun mal ve

hizmetlerin seçilmesi ve satın alınması, faturaların ödenmesi, paranın zaman değerinin kavranması (Rooij vd., 2007); (Huston, 2010), finansal ürünlerin değerinin kıyaslanması ve seçilmesi, enflasyonun etkisinin kavranması (FINRA IEF, 2009), faiz ve indirim oranlarının hesaplanması (World Bank, 2008) konularındaki bilgiyi içerir.

Temel para bilgisi kapsamında bilinmesi gereken kavramlardan biri, paranın zaman değeridir. Gelecekte elde edilecek paranın şimdiki değeri daha azdır. Fiyatlar genel seviyesine göre, herhangi bir para biriminin zaman içinde değerindeki değişim, o para biriminin geçmişteki satın aldığı, bugün ve gelecekte satın alabileceği mal ve hizmet miktarıyla ifade edilebilmektedir (Bayrı, 2006). Enflasyon paranın değeri ve alım gücünün düşmesi anlamına geldiği için finansal kararlarda önemli bir rolü vardır. Diğer bir ifade ile enflasyon mal ve hizmetlerin fiyatlar genel seviyesinin artmasına neden olmaktadır (Gökmen, 2014: 30).

Bilinmesi gereken diğer konu basit ve bileşik faiz hesaplamasıdır. Belirli anapara miktarı esas alınarak, belirli zaman süresi içinde, belirli bir faiz oranı ile hesaplanan faize basit faiz denir. Basit faiz, ilgili dönem sonunda elde edilen faizdir. Dönem sonunda, o dönemde elde edilen faiz miktarının anaparaya eklenerek yeniden yatırılması durumunda bir sonraki dönemde elde edilen faiz bileşik faiz oranı olarak tanımlanmaktadır (Neveu, 1989: 197). Faiz, paranın zaman değeri ve enflasyonun etkileri konusundaki doğru bilgi, mal ve hizmetlerin satın alma zamanının doğru belirlenmesi, doğru borçlanma, paranın satın alma gücündeki değişmelerin doğru fırsatlara dönüştürebilmesi ve eldeki belli miktar paranın günün şartları içerisinde getirisinin ne olacağını tahmin edilebilmesi, doğru finansal kararlar alınarak finansal refahın artırabilmesi açısından önemli ve gereklidir.

6.4. Finansal Okuryazarlığın İstihdam ve İşsizlik Açısından Önemi

Finansal okuryazar bireylerin yapacağı birikimlerle elde ettikleri tasarrufları yatırıma dönüştürürler. Bu yatırımların bir kısmı finansal piyasalarda bir kısmı da reel sektörde gerçekleşmektedir.

Bireylerin tasarruflarını finansal piyasalardan sermaye piyasalarında değerlendirmesi ile firmalar kaynak sağlama imkanına ulaşmaktadır. Bu sayede mevcut kaynağını artıran firmalar işlerini büyütecek ve daha çok istihdam oluşturacaklardır.

Bununla birlikte birikimlerini reel piyasada girişimci olarak yatırıma dönüştüren finansal okuryazar bireyler sayesinde de yeni iş kolları oluşacak ve istihdama katkı sağlanacaktır.

Ayrıca finansal okuryazar müteşebbislerin yapmış oldukları girişimlerle piyasada tutunma oranı artacaktır. Finansal okuryazar girişimci yapacağı bilinçli borçlanma ve finansal sisteme entegre olma ile mevcut firmaların yaşamlarını devam ettirebilmelerinin önünü açmaktadır. Bu sayede küçülmelerin ve iflasların önüne geçilebilmektedir. Bu durumların yaşanmıyor olması işsizliğin yaşanmasının önüne geçmektedir. Bu ve benzeri birçok sebeple finansal okuryazarlık istihdam ve işsizlik açısından büyük önem arz etmektedir.

Finansal okuryazarlık toplumdaki tüm bireylere fayda sağlar. İş yaşamına yeni başlayan gençlere bütçe oluşturma, tasarruf edebilme alışkanlığı kazandırırken aynı zamanda önüne çıkan yatırım fırsatlarını değerlendirerek aktif yatırımlarda bulunabilmeleri için yardımcı bilgiler verir. Böylece aşırı borçlanma ve gereksiz harcamaların önüne geçilebilmektedir. Ayrıca finansal okuryazarlık, emekliliği gelmiş çalışanlara ya da emekli olan bireylere de daha akılcı yatırımlar yapmaları için gerekli bilgi ve beceriyi kazandırmaktadır. Bunların yanı sıra finansal okuryazarlık, yatırım yapmak için parası olan bireyler için basit, bileşik faizi, risk ve getirisini anlama, enflasyon gibi esas düzeyde finans bilgileriyle karşılaşılan yatırım fırsatlarının avantaj ve dezavantajlarını karşılaştırabilme olanağı sunar (Temizel, 2010: 25).

İstihdam ve emeklilik sistemleri değişmektedir, Artık çok uzun dönemli veya hayat boyu iş garantisi kalmadı denilebilir. Sözleşmeli olarak çalışan birçok kimsenin işini ve dolayısıyla gelirini kaybetme riski düşük değildir. Emeklilik sistemlerinde ciddi değişikliklere gidilmektedir. En ciddi değişiklik belirlenmiş fayda esaslı emeklilik planından belirlenmiş katkı esaslı emeklilik planına geçilmesidir. Böylece emekliliği konusundaki sorumluluk çalışan bireye geçmektedir (Orton, 2007). Bu nedenle finansal okuryazarlık işsizlik ve emeklilik dönemlerinin bireysel refahı çok düşürmeden atlatılabilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Finansal okuryazarlık düzeyinin yüksek olması toplumu pozitif yönde etkilediği gibi bireylerin kişilikleri ve iş hayatlarını da pozitif yönde etkilemektedir. Taft vd. (Taft vd., 2013: 64)'ne göre bireylerin artan finansal okuryazarlık düzeyi sayesinde ekonomik refahları artmakta; psikolojik baskıların, stresin ve aile içerisinde yaşanan çatışmaların

azalmasını sağlamaktadır. Bu sayede sağlıklı ortamlarda yetişip büyüyen çocuklar öz güven sahibi olurlar. Ayrıca sosyal olmayan davranışlarda bulunma ihtimali azalır. Bireylerin iş hayatında devam etmeme gibi olumsuz davranışları azalmakta, verimliliğin artması ve iş memnuniyetinin yükselmesi gibi olumlu sonuçları artmaktadır.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerde, yaşamdan beklentilerin yükselmesi her geçen gün bireylerin daha fazla finansal sorumluluk üstlenmesine yol açmıştır. Bireylerin, emekliliklerini ve uzun vadeli sağlık hizmeti ihtiyaçlarını planlama ve çocuklarının eğitimini finanse etmenin yanı sıra beklenmedik olaylara karşı (doğal afetler, ölüm, sakatlanma vb.) kendilerini güvence altına alma konusunda sorumluluklarda artmıştır. Birçok ülkede sürekli devam eden zor ekonomik koşullar ve istikrarsız iş piyasası bireyler ve ailelerinin, beklenmeyen yaşam olaylarına karşı (gelir kaybı da dâhil olmak üzere) yakın ve uzun vadeli geleceklerini planlamaları gerektiği anlamına gelmektedir. Bu nedenle; finansal okuryazarlık düzeyini yükseltmek için hükümetler finansal tüketicinin korunması önlemlerine alternatif olarak finansal eğitim politikaları geliştirmeye başlamıştır. Finansal eğitim, bireyleri finansal piyasalarda güçlendirmeyi, birey ve ailelerin finansal kaynaklarını daha iyi yönetmelerine olanak sağlamayı amaçlamaktadır. Bu durum, farklı ekonomik gelişmişlik düzeyindeki ülkelerin, gelişmekte veya güçlenmekte olan orta sınıfların ve yoksul ya da finansal olarak dışlanmış olanların tümü için geçerlidir (Russia's G20 ve OECD, 2013).

6.5. Finansal Okuryazarlığın Ekonomik Kalkınma ve Büyüme Açısından Önemi

Makroekonomi ile finansal okuryazarlık arasındaki sayılan bütün ilişkilerde aslında bireysel refaha ulaşma ve bunun sonucunda da bireyden topluma döngüsü içerisinde ülkenin kalkınma ve büyümesinin gerçekleşmesidir.

Bir ekonomi içerisinde; üretim faktörlerindeki yenilenme masraflarının da hesaba dahil edilerek belli bir dönem içerisinde üretim çıktısındaki niceliksel artış farkına büyüme, sağlanan büyümeden elde edilen kaynakların yapısal olarak değişimi ve gelişimi ile sosyo-kültürel ve siyasi değişmelerin eklenmesi ile sağlanan ilerleme kavramına da kalkınma denilmektedir (Akbaş, 2015: 18).

Kalkınma gelişmekte olan devletler içi öngörülen bir kavramdır. Büyüme ise gelişmiş ülkeleri ilgilendiren bir kavramdır. Ancak her iki kavramı da yakından ilgilendiren finansal okuryazarlık önemini 2008 küresel krizi göstermektedir. Finansal okuryazarlık düzeyi gelişmiş ülkelerde, gelişmekte olan ülkelerdeki kadar olmasa bile standartların altında seyretmektedir. Bu kapsamda değerlendirildiğine finansal okuryazarlık küresel ve önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Piyasa sisteminde bireyden aileye, aileden de topluma bir geçiş vardır. Bu geçiş aynı şekilde geri dönüşe sahiptir. Yani toplum içerisinde yaşanan gelişmeler aşağıya doğru inerek bireyleri etkilemektedir. Bu durum çember şeklinde devam etmektedir. Ekonomik sistemin en kk birimi olan bireylerin alacağı finansal kararlar sadece kendisini değil tüm toplumu ilgilendirmektedir. Yani toplumun refaha ulaşması, büyüme ve kalkınmanın gerçekleşmesi, sektörün en önemli paydaşı olan bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin gelişmişliğine bağlıdır.

Finansal okuryazarlık aktif ve sosyal bir uygulama değil, bilginin bir kümesidir. Finansal okuryazarlığın gelişim ve faydaları, fırsatları kullanım yoluyla, dış evre ve kurumlar ile etkileşimi yoluyla elde edilir. Finansal okuryazarlığın yayılması ekonomik ve sosyal gelişimde önemli bir faktör olarak ortaya çıkmıştır (Saraç, 2015: 8-9).

Bireylerin ve ailelerin finansal sistemin içindeki önemi yadsınmayacak derecededir. Bir bütünün önemli parçaları olarak değerlendirildiğinde, kurumların ve piyasaların; bireylerin ve ailelerin verdikleri tüketime, tasarrufa, yatırıma ve harcamaya yönelik ve benzeri kararlarına paralel olarak şekillendiğini söyleyebiliriz. Bu finansal kararlar pozitif veya negatif etkiye sahip olabilir. Örneğin, Bireyler, ekonominin kötüye gittiği zamanlarda harcamalarını kısımaları ve daha fazla tasarrufa yönelmeleri genel bir durumdur. Bu durum ekonominin daha da kötüye gitmesine neden olur. Ekonominin iyi olduğu bazı dönemlerde şişkinlik oluşur. Bireyler bu dönemlerde daha fazla tüketim ve varlık alımı gerçekleştirerek şişkinliğin artmasına neden olurlar. Böyle bir durumda fiyatlardaki şişkinlik artmakta ve piyasa patlamaya hazır hale gelebilmektedir (Nofsinger, 2011: 1). 2008'de yaşanan küresel krizde bu şekilde olmuştur. Bu durum finansal okuryazarlığın bütün ülkelerin ortak bir sorunu olduğunun büyük bir ispatıdır (Temizel ve Bayram, 2011: 76).

Bilinçsiz olan tüketicisi, ekonomik buhran veya refah zamanlarından nasıl davranacağını bilememekte, kendi için doğru olan çözüm yolunun ekonomi açısından

sonuçlarını kestirememektedir. Finansal okuryazarlık, hem bireye hem de ailesinin finansal davranışlarında birçok fayda sağlamaktadır. Bu sayede genele doğru gidecek olursak olumlu seyreden ekonomik durumla birlikte tüketim, tasarruf ve yatırımlar artacaktır. Neticede de topyekûn bir ilerleyiş kaydedilecek, kalkınma ve büyüme gerçekleşecektir.

Finansal okuryazarlığın yayılması, sosyal birlikteliğe katkıda bulunabilir. Finansal okuryazarlık düzeyi arttıkça ve toplum geneline yayıldıkça bundan hem ekonomik hem de finansal sistem olumlu yönde etkilenecektir (Orton, 2007). Bu sayede büyüme ve kalkınmanın önü açılmış olacaktır.

Finansal okuryazarlık, finansal sistemin sağlıklı işlemesi ve ekonominin gelişebilmesi kapsamında değerlendirildiğinde büyük arz etmektedir. Daha önce de ifade edildiği üzere, finansal okuryazar olmayan tüketicilerin hatalı finansal kararlar verme olasılığı daha yüksektir. Ayrıca, böyle birey ve aileler finansal konularda uygun tutum ve davranışlara genellikle sahip değildir. Dolayısıyla, bazı tüketicilerin aldıkları hatalı finansal kararlar neticesinde zarara uğradıkları için finansal sisteme uzak durma davranışı gösterirler. Böyle bir durumda finansal sektör hacmi daralmaya uğrar ve reel sektörlerde de negatif yönde etkilenir. Ekonomi alanında büyümede ve istihdamda azalma görülür. Bu durumun tam tersinde ise finansal okuryazarlık sahibi tüketiciler finansal ürün ve hizmetleri daha çok talep eder ve böylece hem finansal sektörde hem de ekonomi alanında büyüme gerçekleşir (World Bank, 2009a: 3).

Finansal okuryazarlık ile birleşen tasarruf artışı, hem yatırım seviyeleri hem de ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkiler gösterecektir. Finansal okuryazarlık düzeyi yüksek müşteriler kendilerini koruma ve finansal aracından kaynaklanan suiistimalleri yetkili makamlara iletme konusunda daha iyi pozisyonadadır. Amerikan Merkez Bankası eski başkanı Alan Greenspan'ın ifade ettiği gibi eğitimli müşteriler açık şekilde dolandırıcılığa ve suiistimallere daha korunmalıdır. Bu yüzden, finansal okuryazar müşteriler denetleyici faaliyetleri kolaylaştırmak suretiyle prensip olarak daha düşük seviyede yasal müdahalelere imkan vereceklerdir. Bunun bir sonucu olarak, firmalar üzerinde daha düşük seviyede kanuni yükümlülükler olacaktır. Hükümetler, yasaların uygulanması ve dolandırıcılığın araştırılması ve kovuşturması için daha düşük kaynak ayıracaklardır. Gelişmekte olan ekonomilerde, tüketicilere sağlamakla bu ülke piyasalarının gelişiminin büyük kısmını sağlamış olmaktadır. Finansal okuryazar

tüketiciler, finansal sektörün reel ekonomik büyümeye etkin bir katkı yapmasının ve yoksulluğun azalmasının sağlanmasına yardımcı olabilir (OECD, 2005: 35).

Bireylerin finansal konularda alacağı olumlu kararlar finansal piyasaları pozitif yönde etkileyebilme potansiyeline sahiptir (Reyes, 2006: 82). Bu bağlamda olumlu finansal karar alınmasına yardımcı olan finansal okuryazarlık kavramı öne çıkmaktadır. Finansal okuryazarlığın gerçekleştirilebilmesi halinde finansal piyasalar olumlu yönde etkilenecek ve dahası kalkınma ve büyüme istenen seviyede gerçekleştirilebilecektir.

Finansal piyasalardaki gelişmeler sonucunda finansal ürünlerin daha karmaşık bir hale gelmesinden ve artık bireylerin finansal kararlarında riskin ve sorumluluğun artması nedeniyle finansal okuryazarlık, sadece finansal tüketicilerin koruması açısından değil aynı zamanda finansal piyasaların korunması, geliştirilmesi sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi açısından önemlidir. Ekonominin kalbi olan finansal piyasaların sağlıklı işlemesi hedeflenen kalkınma ve büyümenin de gerçekleşmesine olanak sağlamaktadır (Temizel, 2010: 15). Bu olgunun nedeni, çağdaş ekonomilerde ihtiyaç olunan fon transferinin gerçekleşebilmesine olanak sağlamasıdır. Genel ekonomik refaha ulaşma, finans sistemi ile çok yakın ilişkiye sahiptir. Finansal sistem ve ekonomik durum ayrı düşünülemez derecede bağlıdır (Tunay, 2005). Bu itibarla finansal sistemde yaşanan olumlu gelişmeler sayesinde ekonomi içerisine daha fazla yatırımın gerçekleşmesini sağlamaktadır. Ayrıca orta seviye yatırımların verimliliğinin artırılmasını sağlayarak ekonomik büyümenin önünü açmaktadır (Afşar, 2007). Bu bağlamda finansal okuryazarlık, bireylerin finansal konularda etkili ve verimli karar vermeleri, ekonomik ve finansal sistemin istikrarı açısından önemlidir (Gökmen, 2012); (Hilgert vd., 2003).

Finansal okuryazarlık daha rasyonel finansal kararlar verme yoluyla yaşam kalitesini yükseltmesi, fiziksel ve psikolojik refahı artırması aile ve evlilik ilişkilerinden duyulan memnuniyeti pozitif yönde etkilemesi nedeniyle birey ve aileler açısından son derece önemlidir (Jorgensen, 2007).

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa kalkınma ve büyüme hedeflerine ulaşabilmek için anahtar faktör olan finansal okuryazar bireylerin çoğalması için sosyal statü, eğitim seviyesi ya da cinsiyet ayrımı yapmaksızın verilecek olan eğitimler daha anlaşılabilir olmalı, gelişen sisteme uygun ve güncel olmalıdır. Bireyin edindiği bilgi ve alışkanlıkları rahatça sergileyebileceği bir ortamın gelişmesi (kendisini risk altında

görmeden piyasada rahatça işlem yapabilmesi) gerekmede, düzenleyici ve denetleyici otoritelerin müdahaleleri bireyi ve piyasayı koruma ile sınırlı olmalıdır. Artan finansal okuryazarlık düzeyi ile birlikte bireyin kendisine, topluma ve ülke ekonomisine sağlayacağı faydalar da artacak, bireylerin karşılaştığı olumsuz sonuçların azalmasıyla birlikte ülke refahı yükselen bir ivme kazanacaktır.

Ülke ekonomisi açısından finansal piyasaların önemine değinecek olursak; büyümenin finanse edilmesi için sermaye birikimi gerekmektedir, kalkınma için ise gerekli üretim ve hizmet artışının sağlanabilmesi için üretim faktörlerinin bir araya gelerek sürdürülebilir çıktı üretmesi gerekir. Kalkınmayı sağlayacak büyüme için gerekli kaynaklar iç tasarruf veya dış kaynak yoluyla temin edilebilir. Dış kaynak temini edinme maliyetlerinin yanı sıra kur riski de taşıdığından kaynak temininde iç kaynaklar daha önceliklidir. Ülkemiz finansal piyasasından toplanan iç kaynak ne kadar büyük olursa kaynak maliyetleri düşeceğinden reel piyasa düşük maliyetle finanse edilebilir ve bu iç kaynaklar kaydi olarak bireyler tarafından kullanılan finansal ürünler sonucunda birikir. Gelişmiş ülkelerde bireylerin bu sayede yarattığı fon ülkemize göre daha fazladır (TCMB, 2011).

Finansal piyasaların bireyler için önemi ise, vadesiz mevduat hesabı, kredi kartı gibi ürünlerle kısa vadeli ihtiyaçlarını karşılamalarının yanı sıra, gelecekte karşılaşılabilecekleri finansal açıklarda kullanmak üzere hisse senedi, tahvil, vadeli mevduat hesabı, bireysel emeklilik, altın, döviz gibi ürünler ile birikim ya da yatırım yapma imkanı sağlamasıdır. Para kazanmak amacıyla belirli bir tutar parayı bir işe bağlamaya yatırım denir. Yatırımlar genel olarak reel ve finansal yatırımlar olarak ikiye ayrılmaktadır: Reel Yatırımlar, arsa ve gayrimenkul gibi fiziksel mallara yapılan yatırımlardır. Finansal yatırımlar ise belli bir getiri sağlamak amacıyla, birikimlerin belirli vadelere fiziksel olmayan para ve sermaye piyasası araçlarına bağlanmasıdır.

Taraflar açısından bir bütün olarak değerlendirilecek olursa, finansal okuryazarlığı ve farkındalığı yüksek bireylerin gelişmiş finansal piyasalarda sergiledikleri bilinçli hareketler ülke ekonomisine ciddi katkıda bulunmakta ve yatırımların finansmanında ucuz ve kolay ulaşılabilir kaynak olarak kullanılmaktadır. Ayrıca, bireylerde finansal farkındalık arttıkça günümüz dünyasında karmaşıklaşan finansal ürünlerin yanlış kullanımından ya da bilgisizlikten doğan kayıplar azalmaktadır. Gelişmiş bir finansal piyasanın varlığı ile ekonomik kalkınma ve bireysel

refah arasında önemli derecede nedensellik ilişkisi bulunduğu ekonometrik bulgularla da desteklenmektedir (Shan vd., 2001)

Finansal okuryazarlık, gerek ülkeler çerçevesinde gerekse dünya ekonomisi çerçevesinde büyük önem arz etmektedir (Ergün vd., 2014: 847). Bir ülkenin gelişebilmesi, istikrarlı bir büyüme yakalayabilmesi sermaye yapısının gücü ile doğru orantılıdır. Sermaye yapısının gücü de tasarrufların sürekliliği ve büyüklüğü ile sağlanabilmektedir (Özgüler, 2013: 13).

Ekonomik büyümenin sürdürülebilmesi için yatırımlardaki artışın sürekliliği şarttır. Tasarruflar, yapılan yatırımın ana kaynağıdır. Aşağı seviyelerdeki tasarruf oranı ise büyümenin gerçekleşebilmesi için lazım olan yatırımların finansmanına yetmeyecektir. Ülkedeki tasarrufların üretim sürecine katılmadığı durumda milli gelirin artması mümkün değildir. Ekonomik büyümeyi gerçekleştirebilmek için tasarrufların etkili bir şekilde yatırımlara dönüştürülmesi, bu olayların gerçekleşmesi için de lazım olan kurum ve kuruluşların yok ise oluşturulması, var ise gelişiminin sağlanarak verimli bir şekilde işler hale gelmesini sağlamak gerekir. Toplumun yani tasarruf sahiplerinin iyi seviyede bilgilendirilmesi, eğitilmesi, tasarruf bilincinin aşılması oluşturulması gereken mekanizmaların ilk ve önemli adımlarından biridir. Ülkelerin ekonomik büyümelerini sekteye uğratan nedenlerden biri eğitimsiz tasarruf sahiplerince yastık altında tutulan, ekonomiye kazandırılmayan birikimlerdir (Sancak ve Demirci, 2012).

İKİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL OKURYAZARLIK EĞİTİMİ VE FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN ARTIRILMASINA YÖNELİK FAALİYETLER

1. FİNANSAL OKURYAZARLIK EĞİTİM KAVRAMI

Finans dünyasının gün geçtikçe karmaşıklık seviyesinin giderek artması gerçeğiyle karşı karşıya kalan bireyler, finansal bilgisizliklerinin gerçeğiyle olumsuz tecrübelerinin ardından yüzleşmektedirler. Finansal çerçevede gerekli donanımına sahip olmak önemlidir. Zira bireylerin verecekleri kararlar, bu durumdan etkilenmektedir. Finansal okuryazarlık, bireyin gelirini, birikimini ve yatırımlarını bilinçli bir şekilde değerlendirip doğru bütçe yönetimi ile desteklemesi olarak bu kapsamda önem kazanmaktadır (Ahmetoğulları ve Parmaksız, 2017).

Finansal okuryazarlık, yaşam sürecinde edinilen tecrübelerle edinileceği gibi alınacak finansal eğitimle de edinilebilmektedir. Yukarıda bahsettiğimiz gibi olumsuz tecrübelerin bedeli ağır olabilmektedir. Bu sebeple finansal okuryazarlık kavramında finansal eğitiminin öncelikli olarak tecrübenin yerini almasının temelinde yatan finansal eğitimin bireyleri bu olumsuz tecrübelerle karşı korumasıdır. Elbette eğitim, tecrübe ile birleştirildiğinde gerçek anlamda başarıdan söz edilebilmektedir.

Finansal eğitime mikroekonomik düzeyde bakıldığı zaman, finansal risk faktörünü değerlendirme kabiliyetinin yükseltilmesi, finansal hizmetlerin erişilebilirliğinin arttırılması, finansal konulara özgü bilgilenmenin sağlanması ve edinilen bilgilerin bireylerin tüketime, yatırıma ve tasarrufa yönelik davranışlarının gelişmesini kapsamaktadır. Makroekonomik düzeyde bakıldığında bu gelişmelerin ülke ekonomisi ve toplumun refahına katkılarını içermektedir (TCMB, 2015: 2). Yani bireyin finansal okuryazarlığı tek kendisini değil toplumun tamamını ekonomik refah yönünden etkilemektedir. Aile içerisinde edinilen para idaresi kabiliyeti tecrübe ve eğitimle gelişerek toplumun tüketim kültürünü etkileyecektir. Bu itibarla toplumun refaha ulaşması bireylerin vereceği finansal kararların doğruluğuyla paralellik göstermektedir (Coşkun, 2016: 2248). Finansal okuryazarlık dönemsel bir olgu değil,

doğumdan ölüme kadar bireyin finansal konularda bilgili olmasını ifade eden süreçler bütünüdür. Bireylerin, finansal kararları alma aşamasından önce temel düzeyde finans ve ekonomiye dair bilgilere sahip olmaları, alacakları kararların sonuçlarıyla yakından ilgilidir. Bu süreçte bireylerin finansal okuryazarlık düzeyleri büyük önem arz etmektedir (Çam ve Barut, 2015: 64). Dolayısıyla bireylerin bütçe yönetimi, gelirlerinin ve giderlerinin takibi, yatırımlarını ve tasarruflarını etkili bir şekilde gerçekleştirebilmeleri ve muhtemel zararlara karşı tedbirler alabilmesini kapsayan finansal okuryazarlık yeteneğinin edinilebilmesi ve yükseltilebilmesi için finansal eğitim vaz geçilemez bir unsurdur (Baştürk, 2016: 344-345).

Reyes (Reyes, 2006: 82)'e göre finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi yani finansal eğitimdeki esas amaç; kişilerin sahip oldukları paraları idare edebilmeleri, zaman perspektifinde planlar yapabilmeleri, para idaresindeki riskleri ve getirilerini algılayabilmeleri, finansal ürün grubuna yabancı kalmamaları, finansal ürünlere ve hizmetlere dair doğru bilgileri nereden ve nasıl alabileceği, finansal ürünler hakkında doğru kararlar alınmasıdır. Böylelikle, sorumluluğun ve risklerin finansal kurumlara veya uzmanlarla kısmi olarak da olsa devri söz konusudur. Öte yandan finansal tüketicilerin finansal kurumlara karşı mevcut olan bilgi farkı minimize edilecektir. Finansal piyasalardaki artan ürün çeşitliliği, bireylerin alacakları kararlarda bilgiyi, bilgi de eğitimi ön plana çıkarmaktadır. Bireylerin gerekli finansal eğitim eksikliğinden kaynaklanan alacakları yanlış kararların kendisini ve dolayısıyla finansal piyasaları negatif yönde etkilemesi muhtemeldir (Er vd., 2014: 115).

Crain (Crain, 2013: 2)'a göre düşük düzeyde finansal okuryazarlığın altında yatan etmen bireylerin, eğitim hayatları süresince yeterli seviyede finans eğitimi almamış olmalarıdır (Elmaz ve Yılmaz, 2016:119).

Finansal eğitim, bireylerin hayatlarının her evresinde bütçeleme, gelirin ve giderin idaresi, tasarrufların ve yatırımların etkinliğinin artırılması ve muhtemel zararlardan korunma açısından önemlidir. Mevcut duruma bakıldığında bireyler üzerinde ekonomik anlamda sorumluluk ve risk giderek artmaktadır. Bu kapsamda finansal eğitim öncelik derecesi yüksek önemli bir kavramdır (TCMB, 2011: 77).

Finansal okuryazarlık eğitiminin kavramsal kapsamına, finansal hizmetlere dair bilgi düzeyi yüksek tüketicileri oluşturmak, finansal araçların etkili kullanılmasını

sağlamak ve ekonomideki kaynakların etkin bir şekilde yönetilebilmesi için ihtiyaca yönelik bilgiyi ve kabiliyeti sağlamak örnek gösterilebilir (Mason ve Wilson, 2000).

Mccormick (Mccormick, 2009)'e göre bilgili olma, temel bilgi ve yeterlik sahibi olmaktır. Eğitim de bu kapasiteyi oluşturma aracıdır. Yetişkinler ve çocuklar için geniş çaplı finansal eğitim programlarının birçoğu, bu programlara katılanları bankacılık, finans, tasarruf, kredi vb. konularda temel para yönetimi becerileriyle ilgili minimum bilgi seviyesine getirmeyi ve kişisel veya aileye ilişkin doğru hedefler koyma ve bu hedeflere ulaşma yöntemleri konusunda yol göstermeyi amaçlamaktadır (Barmakı, 2015).

Finansal eğitim tüm toplumu ilgilendiren ve giderek önem kazanan bir kavramdır. Gelişen teknolojiyle ve artan ürün ağıyla birlikte bireylerin (yeni bir mobilya almak, araba değiştirmek, ucuz kredi almak, faiz oranları arasında en uygun tercihte bulunmak, tasarruf planları yapmak ya da çocuğunun eğitimi için para ayırmak gibi) mali sorumlulukları artış göstermektedir. Bunlar gibi finansal sorumlulukları yerine getirebilmek için gün geçtikçe finansal eğitimin önemi de yadsınamaz derecede artmaktadır (Saraç, 2015: 16).

Yaşanmış ve yaşanmakta olan küresel ve ulusal ekonomik krizler ülkeler açısından finansal okuryazarlığın gerekliliğini ve önemini pekiştirmiştir. Taylor ve Wagland (Taylor ve Wagland, 2013: 70)'a göre krizleri avantaja dönüştüren ülkeler, tüketici bazında doğru finansal kararların alınabilmesini, kamunun bir misyonu haline dönüştürmüştür. Bu kapsamda toplumun finansal eğitimine ve bilinçlenmesine öncelik verilmiştir (Ünal vd., 2015: 32).

TCMB'ye göre finansal eğitim, "finansal konulara dair farkındalık seviyesinin yükseltilmesi, finansal ürünlere erişim olanaklarının geliştirilmesine gidilmesi ve finansal konular hakkında bilgi birikimi oluşmasını kapsamaktadır (TCMB, 2011: 79). Bu bilgi birikimi bireyleri tüketimde, yatırımda ve tasarrufta başarılı davranışlar sergilemeye yöneltecektir (Tosun, 2015: 11).

Finansal okuryazarlıkta olduğu gibi finansal eğitim üzerine de oldukça fazla tanım yapılmıştır. Her ülke kendi sosyo-ekonomik ve kültürel yapısına ve de ihtiyaçlarına göre finansal eğitimi çeşitli ifadelerle tanımlamaktadır (Saraç, 2015: 16).

Finansal eğitim, şahısların finansal sistemden yararlanma hususunda gerekli yol göstericisi olarak, finansal sisteme katılabilmelerini sağlar. Özellikle, gelişmekte olan

ülkelerin, 'bireysel ve toplumsal ekonomik refaha ulaşması konusunda toplumuna, finansal eğitimin zorunluluk değil bir ihtiyaç olduğu bilincini aşılması gerekmektedir. Çünkü finansal eğitimle kişi paranın kullanımına ilişkin doğru kararlar verebilmeyi sağlayan bilgi, beceri ve davranış kazanır. Bireyler bilgilenmiş olarak finansal piyasalara katılır ve olanaklardan yararlanır (Tosun, 2015: 11).

Aşağıda yer alan OECD'nin her iki tanımından anlaşılacağı üzere finansal eğitimin ve finansal okuryazarlığın birbirini tamamlayan unsurlar olduğu görülmektedir. Yeni diyebileceğimiz bu iki kavram da her geçen gün popülerlik kazanmaktadır. Finansal okuryazar olabilmek için finansal eğitim almış olmak gereklidir. Yani finansal okuryazarlık, finansal eğitimin çıktısı olarak karşımıza çıkmaktadır (Saraç, 2015: 16).

OECD (OECD, 2008), Finansal eğitimi; tüm bireylerin (tüketiciler, yatırımcılar) finansal kavram ve ürünleri anlayabilme özelliklerinin geliştirilmesi yani bilgilenme ve öğretme sayesinde finansal risklerin ve fırsatların bilincinde olmalarını, akıllıca olan seçimleri gerçekleştirebilmelerini, zor durumda kaldıklarında nereye başvuru yapacaklarını bilmelerini, finansal refaha ulaşabilmelerini sağlayan sahip oldukları güven ve yeteneği geliştiren süreçler bütünü olarak tanımlamaktadır (TCMB, 2011: 79).

OECD (OECD, 2005)'nin Finansal okuryazarlık tanımı ise, piyasaya aktif katılımın gerçekleştirilebilmesi, bireyin ve dolaylı olarak toplumun refah düzeyinin iyileştirilebilmesi ve farklı finansal durumlar karşısında etkili kararlar alınabilmesi açısından finansal eğitim sayesinde edindiği bilgileri somutlaştırarak uygulamaya dökme beceri, motivasyon ve güveni kapsamaktadır (Gökmen, 2012: 19).

TCMB (TCMB, 2011)'ye göre; finansal risk gerçeğinin giderek arttığı günümüz dünyasında şahısların bu risklerle baş edebilmesi için pek çok yönüyle finansal eğitimin önemi artmıştır. Finansal piyasalar içerisinde bir aktör olarak bulunmak yani bu piyasalarda başarılı bir şekilde işlem gerçekleştirmek için karşılaşacağı riskleri analiz edebilmek ve kavramlar hakkında bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Finansal piyasaların karmaşıklığı, ürün çeşitliliğinin fazla olması ve bu ürün grubunun şeffaflık ile açıklıktan yoksun olması sebebiyle sağlıklı bilgiye ulaşmak ve doğru kararlar almak güçleşmektedir. İnsanları tüketim çılgınlığına yönlendiren kapitalist piyasa olumlu yönüyle rekabetin artmasını sağlamakta, olumsuz yönüyle bireylerin büyük borçlar altına girmesine neden olmaktadır. Kişilerin bu borçları yapılandırmaları ve ilerleyen

yaşlarında geçimlerini sağlamak için yapması gereken tasarrufa dair finansal eğitim ihtiyacı hasıl olmaktadır (Tosun, 2015: 12).

Finansal eğitim, finansal risk ve fırsatlardan daha fazla haberdar olmak, bilinçli seçimler yapmak, yardıma ihtiyaç duyduğunda nereye başvurulacağını bilmek, finansal refahlarını artırmak ve piyasalarda haklarını korumalarını sağlamak için bireylerin etkin kararlar alabilme adına gerekli beceriyi geliştirdikleri süreçtir (Barmakı, 2015).

Öztürk ve Demir (Öztürk ve Demir, 2015: 114)'e göre bireylerin geleceğine yön veren kararlardan en önemlilerinden birisi finansal kararlardır. Herkes para kullanmakta ve dolayısıyla devamlı olarak farklı büyüklükte finansal bir kararlar vermektedir. Sade bir alışverişten, ev sahibi olmak için gidilecek büyük düzeyde bir borçlanmaya kadar alınan finansal kararlar mevcuttur. Bu kapsamda bilgiye dayalı sağlıklı kararlar öne çıkmaktadır. Bilgi sahibi olmak, tecrübe ve eğitim ile gerçekleştirilebilir. Fakat edinilen tecrübe her durumda alınan kararı doğruluğa götürmeyebilir. Eğitimin bileşen yapısı refaha ulaşma yolunda alınacak kararların daha sağlıklı olmasını sağlayacaktır. Son dönemlerde kamu kaynaklı gerçekleştirilen finansal eğitime dair programlar sayesinde insanların bilinç düzeyi yükselmekte ve ekonomide daha sağlıklı kararlar alınabilmektedir (Parmaksız ve Oymak, 2017: 170).

2. FİNANSAL OKURYAZARLIK EĞİTİMİNE GEREKSİNİM DUYULMA NEDENLERİ

Tüketiciler artık işsizlik, varlıklarının taksitli satışı ve sağlık sorunları da dahil olmak üzere birçok konuda daha fazla finansal güvensizlikle karşı karşıya kalmaktadırlar, aynı zamanda hükümetler de talebi canlandırmak ve kredi akımlarını teşvik etmek için çalışmaktadırlar. Gelecekte krizleri önlemek için bu politikaların hane halkının rasyonel karar vermesiyle birlikte hareket etmesi önemlidir. Etkin finansal eğitim ve bilinçlendirme kampanyası, bireylerin finansal riskler ve ürünleri anlamasına ve kişisel koşullara uyarlanmış daha iyi kararlar almalarına yardım eder. Onların politika eylemleri ve reformları anlamalarına yardımcı olur. Finansal eğitim de finans kuruluşların uygulamalarının daha verimli, şeffaf ve rekabetçi olmasına katkıda bulunur. Daha eğitilmiş vatandaşlar da izlenen pazarlara dolaylı da olsa yardımcı olabilirler (OECD, 2009: 7-8); (Güler, 2015).

Finansal okuryazarlık bireylerin refah düzeyini sağlamalarında önem arz etmektedir. Finansal okuryazarlık, aynı gelire sahip bireylerin uzun dönemde ekonomik açıdan farklı durumlarda olmasına sebep olmaktadır. Bireyin refahını tehdit eden bireysel finansal sorumluluk ve risklerinin gittikçe artması, finansal okuryazarlığın son dönemde önem kazanmasının nedenlerinden birisidir. İnsan yaşam süresinin artması, emeklilik ve sağlıkla ilgili yeni düzenlemelere neden olmaktadır. Bu düzenlemeler kişinin sağlık harcamalarındaki payının artırılması gibi birey açısından olumsuzluklar içermektedir. Yaşlılıkla birlikte sağlık harcamalarının artacağı ve emeklilik haklarının yetersizliği gerçeği bireylerin daha çok tasarruf yapması zorunluluğunu ortaya koymaktadır. Nitekim yapılan araştırmalar yaşlı nüfusun dörtte birinin yoksulluk sınırı altında yaşadığını ortaya koymaktadır (Karadeniz ve Durusoy, 2013); (Güvenç, 2017). Daha öncede bahsedilenler kapsamında bireyler, bu sorunlarla baş edebilme aşamasında finansal okuryazarlık düzeylerini artırma eğilimine gitmelidir. Gerekli finansal okuryazarlık düzeylerine ulaşabilmeleri için geliştirilmiş finansal eğitim süreçlerinden geçmeleri gerekmektedir (Elmas ve Yılmaz, 2016: 116).

Finansal eğitime duyulan gereksinim; yaşanan insani değişimler ve ekonomik gelişmeler sebebiyle artmaktadır. finansal piyasaların ve içerisindeki ürünlerin karmaşıklaşan yapısı, finansal eğitimin gerekliliğini arttırmıştır. Aynı zamanda yaşam süresi uzamış ve bu sebeple gerçekleştirilmesi hedeflenen tasarruf miktarı artmıştır. Bu nedenle toplumun refahı için şahısların finansal eğitimi zorunluluk arz etmektedir (OECD, 2005: 10); (Bayram, 2010).

Finansal okuryazarlık düzeyinin arttırmasında, finansal eğitim baş aktör olarak kaşımıza çıkmaktadır. Finansal okuryazarlık aile içerisinde başlamakla birlikte burada gelişim gösterir. Yapılan bazı çalışmalarda öğrencilerin pek çoğu para yönetim becerilerini ailelerinden edindiklerini belirtmişlerdir. Eğitim-öğretim faaliyetlerinde olduğu gibi finansal okuryazarlık da aile içerisinde başlasa da yeterli düzeyde olmamakta finansal eğitimle teorik ve pratik yönden desteklenmesi gerekmektedir (Alkaya ve Yağlı 2015: 586).

Finansal piyasalar ve içerisindeki ürünlerin ve hizmetlerin artan çeşitliliği aynı zamanda riski de arttırmıştır. Finansal okuryazarlık düzeyine ulaşmış bireyler, ekonomik sorunlarını tartışabilme, yorumlayabilme ve para idaresi yeteneğine sahiptir (Vitt, 2005: 9). Finansal okuryazarlık, dünyanın ekonomik ve finansal kalkınma çabaları

için önemli bir konudur. Dünyada finansal okuryazar kişiye olan ihtiyaçla gerçeklik arasında ciddi bir fark vardır. Sağlıklı bir ekonomi çerçevesinde finansal okuryazarlık şarttır (Yılmaz, 2011: 65). Bu sebeple finansal eğitimin bireylerin finansal anlayışlarını, finansal kültürlerini geliştirir. Bireylerin hayatları boyunca finansal karar vermeleri devam edeceğinden finansal anlayışlarını geliştirmelerine ihtiyaçları vardır (Güler, 2015).

Toplum açısından ele alındığında, öncelikle finansal okuryazarlık sayesinde bireylerin tasarruf edebilmesi ve oluşan tasarrufun ekonominin gelişmesi için kullanılabilir olması gereklidir (Atkinson ve Messy, 2013). Bir başka ifadeyle toplumdaki bireylerin finansal okuryazarlık düzeyi artıkça sermaye birikimi artmakta, bu üretimi ve yeni istihdam olanaklarını yaratmaktadır. Aynı zamanda krizin çıkmasını önlemek ve çıkan krizlerin bastırılabilmesi açısından toplum düzeyinde öne çıkan kavram finansal okuryazarlık eğitimidir. Böylece ülkede ekonomik gelişme ve bu gelişmenin sürdürülebilirliği için finansal okuryazarlık önem kazanmaktadır. Ayrıca bireylerin finansal kararlarının hatalı olması; boşanmadan intihara sosyal boyutta da büyük önem arz etmektedir. Finansal güçlükler ve borçlanma, hem bireyin hem de ailenin geleceğini tehdit etmektedir. (Güvenç, 2017: 1)

BDDK (BDDK, 2014)'ya göre finansal sistemde yaşanan gelişmeler finansal okuryazarlık eğitimini önem derecesini yükseltmektedir. Bu gelişmeler olumlu yönde olabileceği gibi olumsuz yönde de olabilmektedir. Olumsuz gelişmelere piyasadaki ürünlerin sayısının giderek artması ve kavranmasını zor hale gelmesi örnek olarak verilebilir. Olumlu gelişmelere de piyasadaki şeffaflığın artması verilebilir. Her iki durumda da belli düzeyde finansal bilgi gereksinimi artmıştır. Tüketicilerin finansal bilgisi, birikimi, risk karşılaştırması gibi ana özellikleri ön plana çıkmaktadır. Bu durum finansal tüketicilere yönelik eğitim kavramını mecbur kılmaktadır. Finansal eğitimin hedefinde; bireylerin, finansal durumlarına uygun ihtiyaçların tespiti, risk değerlendirmesi, sorunların tespiti ve çözümü gibi faktörler yer almaktadır (Alkaya ve Yağlı, 2015: 586).

Geçmişe göre finansal okuryazarlık eğitimi kavramının gerekliliğinin artmasında, bireylerin önemli finansal kararları küçük yaşta almak durumunda olmalarıdır (OECD, 2011); (Güvenç, 2017).

Özdemir (Özdemir, 2011).’e göre finansal eğitimin sonucu olan finansal bilgi finansal okuryazarlık kavramının önemli bir bileşenidir. Bireylerin alacakları ekonomik kararları ve mevcut durumunu değerlendirebilmesi aşamasında finansal bilgi ihtiyacı hasıl olmaktadır. Finansal okuryazar bireyin bütçelemeyi, sigortacılığı, tasarrufu, yatırımı, krediyi, basit faizi, mürekkep faizi, enflasyonu, riski, getiriyi, bilançoğu ve benzeri temel finans bilgilerini bilmesi beklenir. Finansal bilgi ekonomi yönünden iki farklı boyutta incelenebilir. Birincisi makroekonomik düzeye sahip ikincisi ise mikro ekonomik düzeye sahip finansal bilgilerdir. Makroekonomik düzeye sahip finansal bilgilere örnek olarak; cari açığı, dış ticaret noksanlarını, devlet bütçesini ve planlarını, endüstriyel ve toplam dış ticarete dair rakamları ve benzeri ekonominin tamamını ilgilendiren finansal bilgileri gösterebiliriz. Mikro ekonomik düzeye sahip finansal bilgilere ise örnek olarak; Ekonomi içerisindeki tüm işletmeler ile hane halklarının, ekonomisine ve mali yapısına etki eden veya gelecek hakkında muhtemel olaylara dair bilgiler sunan metinleri, tabloları, şekilleri ve benzeri unsurları gösterebiliriz (Alkaya ve Yağlı, 2015: 586).

3. EĞİTİMİN TANIMI VE FİNANSAL OKURYAZARLIK EĞİTİMİ

Eğitimin amaçlarından bazıları; toplumun siyasi, ekonomik ve kültürel durumu kapsamında farklılık gösterebilmekle birlikte bireylerin şahsi kabiliyetlerini, iletişim yeteneğini, ekonomi yönünden yeterliklerini arttırmak ve bulunduğu toplum içerisindeki görevlerini doğru bir şekilde yerine getirmesini sağlamaktır (Oğuzkan, 1985). Gittikçe karmaşıklaşan günümüz dünyasında yaşam, insanın birçok yeni bilgi ve beceriye sahip olmasını gerektirmektedir. Bu durum, eğitimin bireye kazandırması gereken yeterliklerin farklılaşmasına, zorunlu eğitim süresinin gittikçe artmasına ve kavramların içeriğinin de değişmesine neden olmaktadır. Okuryazarlık kavramı bunlara örnek gösterilebilir. Kodları çözümlenme olarak tanımlanan okuma-yazmadan, farklı olarak okuryazarlık, anlamlandırmayı ve bir dereceyi ifade etmektedir. İnsanların yeterince işlevsel olabilmeleri için gereken, dünyayı asgari düzeyde anlama ve kendini anlatma düzeyi, ulaşım, iletişim, bilişim teknolojilerindeki gelişmelerle gittikçe artmaktadır (Miser, 2002). Bu doğrultuda okuryazarlık kendi içinde “fen okuryazarlığı”, “teknoloji okuryazarlığı” “medya okuryazarlığı” gibi alt alanlara ayrılmaktadır. Çoğu kez bu alt alanlar net olarak tanımlanamamakla birlikte, hepsi hem bilgi hem beceri hem de

duyuşsal ögeleri içermektedir. Bu okuryazarlık alanlarından birisi de finansal okuryazarlıktır (Güvenç, 2017: 1).

Ulusallar, küresel rekabete ortak olabilmek için eğitim sistemlerindeki kalite düzeylerinin gerekli standartlara erişmesini sağlamaları gereklidir (Eleren, 2007:4). Eğitim, şahısların finansal davranışları ve kararları düzeyinde gelişim sağlayarak tüm ekonominin ileriye dönük pozitif büyümesine katkı sağlayabilir. Örnek olarak; girişimcilerin alacakları başarılı bir eğitim sürecinden sonra girişimlerin sürdürülebilirliklerinin artması ve ekonominin olgun seyirde büyümesi sağlanacaktır (Akın ve Demirel, 2015); (Solmaz vd., 2014). Gümüş vd. (Gümüş vd., 2016)'e göre girişimcilik eğitimi faaliyetlerinin devamı ve yaygınlaşması sayesinde toplum içerisindeki bireylerin girişim yapma eğilimini arttıracığı ortadadır. Doğru ekonomi eğitimi neticesinde bireyler kıt kaynakları etkili kullanabilir, sonsuz olan ihtiyaçlarının giderilmesinde basiretli davranışlar gerçekleştirebilir. Böylece tüm ekonomide yaşanan gelişmeler olumlu seyir izleyebilir. Yapılan akademik çalışmalarda eğitimin yatırımlar ile ülkelerin ekonomik büyüme oranları arasında paralellik gözlemlenmektedir (Yardımcıoğlu vd. 2014). Finansal okuryazarlık ise alınacak ekonomi eğitimi neticesinde ulaşılabilen ekonomi bilgi düzeyinin göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Dilek vd., 2016: 1866).

Finansal okuryazarlık kavramının eğitimle içi içe olduğunun göstergesi kelime anlamının içerisinde yatmaktadır. Okuryazarlık; konular içerisindeki verileri anlamaktan ve yorumlamaktan başlamakta ve bu verileri bilgiye dönüştürme sürecini kapsamaktadır. Piyasalarda, bireylerin kendileri ile ilgili ve içerisinde bir aktör olarak yer aldıkları kurumların akılcı davranışlarda bulunmaları çok önemlidir. Akılcı davranışın gerçekleştirilebilmesi için günümüz karmaşasında finansal okuryazarlık bir anahtar görevi görmektedir (Kaderli vd., 2016: 54).

Bireyin yatırımları sürecinde riskleri ve faydaları değerlendirebilmesi kabiliyetini yükseltmekte ve finansal risklerin üstlenmesi arzusunu olumlu yönde etkilemekte, Finansal eğitimin kavramı öne çıkmaktadır (Anbar ve Eker, 2009).

Özçam (Özçam, 2006: 2)'a göre eğitim kavramı, bireylere sadece ekonomik bilgilerin verilmesi değil; bu bilgilerin kavraması, değerlendirmesi ve kullanması kabiliyetinin yükseltilmesini de içermelidir. Bireylere eğitim almadan bu bilgiler verilse bile söz konusu bilgileri gerekli davranışla birleştiremeyecektir. Buna karşın eğitilmiş

bireyler bilginin önemini ve etkisini yorumlayabilecek ve karar aşamasında önlemlerini alabilecektir. Ayrıca, refaha ulaşmada belirli bir eğitim düzeyi neticesinde edinilen iş sayesinde elde edilen gelir ve bu gelirin değerlendirilmesinde eğitim sarmal bir döngü şeklinde çift taraflı öneme sahiptir. Uzun yıllar çalışarak elde edilen tasarrufların ya da borçlanma yoluyla elde edilen kaynakların, bilinçsiz yatırım kararlarının neticesinde bir anda kaybetme olasılığı değerlendirildiğinde, yatırımcının hayatı boyunca sürdürülebilir refaha ulaşmasında, finansal eğitimin ne denli önemli olduğu ortadadır (Altıntaş, 2009: 158).

Altıntaş (Altıntaş, 2008: 25)'a göre finansal eğitim kavramının içerisinde; bireysel yatırımcılar kapsamında tasarrufa dair motivasyonun artırılması, yatırım idaresi, finansal kurumlarla sağlıklı ilişki kurma kabiliyeti, dolandırıcılıktan korunma konusunda bilinçlenme ve kredilerin etkin kullanımı bulunmalıdır. Ayrıca şahısların ekonomi içerisinde finansal açıdan güvenlik içerisinde olmalarını ve bu güvenliğin korunmasını sağlayan süreçler bütünüdür. Başka bir deyişle finansal eğitim; toplumların geneli itibarıyla finansal okuryazarlığın artırılmasını ve toplumun bir finans kültürüne ulaşmasını sağlayacak olan, temel düzeyde bireylerin oturmuş davranış kalıplarını ve önyargılarını geliştirmeyi ve doğruya ulaştırmayı hedef edinen, finansal eğitim-öğretim faaliyetleri olarak tanımlanmıştır (Temizel ve Özgüler, 2015:3).

Finansal eğitim, diğer tüm eğitim türlerinde olduğu gibi, çeşitli seçenekleri analiz etme ve hedeflere ulaşmak için gerekli adımları atmada daha donanımlı olmaları için bireyleri güçlendirmeyi amaçlamakta ve bunu gerçekleştirebilmek için çeşitli konuları kapsamaktadır. Bu eğitim, geniş medya kampanyalarından, bankalarda, kişisel finans danışmanlarının ofisinde bire bir görüşmelere kadar çeşitli ortamlarda, çeşitli yöntemlerle verilmektedir. Diğer yaygın ders verme yöntemleri; örgün ve yaygın eğitim kapsamında oluşturulan sınıf ortamları, sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanan eğitim atölyeleri, işyerinde sunulan programlar, web siteleri, multimedya ve eğlendirerek eğitim gibi teknolojilerin kullanıldığı yenilikçi yaklaşımlar ve çözümleri içermektedir (Miller vd., 2009).

Bireyler finansal eğitimle elde edecekleri finansal bilgi birikimleri ve donanımları sayesinde gelecekleri için olumlu finansal tercihlerde bulunabilecek ve gündelik işlemlerinde finansal güvenliklerini sağlayabilecektir. Finansal okuryazarlık

seviyesinin arttırılmasında veya minimum düzeyde bir finans kültürü oluşturma süreçlerinde, finansal eğitim stratejik ehemmiyete sahiptir (Altıntaş 2009: 157-158).

Finansal eğitimin, bireyler üzerinde finansal kavramları, ürünleri ve süreçleri anlama ve farkındalık kazanma gibi olumlu etkileri mevcuttur (OECD, 2005: 13). Finansal eğitimle birlikte bireyler, kararlarında ve seçimlerinde bilgili olabilmekte, elde ettikleri verileri sağlıklı kullanabilmekte, finansal kavramlara ve terimlere uzak kalmamakta, finansal ürünleri ve konuları değerlendirerek tercihte bulunabilmektedir. Tüketicilerin korumasında finansal eğitim doğrudan etkili değilmiş gibi görünse de, dolaylı yönden kendisiyle ilgili güncel mevzuatlardan haberdar olarak korunmasını sağlayabilmektedir (Bayram, 2010).

Finansal eğitim farklı sosyo-ekonomik düzeylerdeki bireylerin çeşitli ihtiyaçlarını göz önünde bulunduran ve kapsayan bir süreçtir (Russia's G20 ve OECD, 2013). Bu sürecin bir sonucu olan finansal okuryazarlık, sağlıklı finansal kararlar vermek ve en sonunda da finansal refah düzeyine erişmek açısından ihtiyaç olan finansal farkındalığın, bilginin, becerinin, tutumun ve davranışlar bütünü'nün bir kombinasyonudur (OECD ve INFE, 2012). Bu kapsamda birçok politika yapıcı ve ekonomist, finansal okuryazarlığın finansal refahın anahtarı olduğunu savunmaktadır (Meiery ve Sprenger, 2008). Bunlara bağlı olarak finansal eğitimin yaygınlaşması sonucunda, finansal okuryazar bireyler artacak ve kısa dönemde bireylerin ekonomik refah seviyesinin yükselmesi, yatırımcıların ve yatırımların çoğalması, sektörlerde nitelikli işgücünün artması, finansal piyasalarda dengeli büyüme sağlanacaktır. Uzun dönemde ise ülke ekonomisinde istikrar artacak ve toplumun refah düzeyi yükselecektir (Russia's G20 ve OECD, 2013); (Miler vd., 2009); (Barmakı, 2015).

Norman (Norman, 2010: 200)'a göre finansal eğitim, parayı bilme ve para idaresinin kavranmasını sağlamaktır. Bu kelime, tam anlamıyla parayı akıllıca kullanma olarak özetlenebilir. Finansal okuryazarlık, finansı anlama yeteneğidir. Daha spesifik olarak bakılacak olursa, bir bireyin kendi finans anlayışı doğrultusunda etkin ve bilinçli bir biçimde kararlar almasını sağlayan bilgi ve beceriler kümesi olarak ifade edilebilir (Güler, 2015).

Finansal eğitime ilişkin farklı tanımlar yapılmış olmakla birlikte genel olarak incelendiğinde; finansal eğitim ile ilgili tanımlar;

- Para ve varlıkları yönetme, bankacılık, yatırım, kredi, sigorta ve vergiye

ilişkin konular hakkında bilgili ve eğitimli olma,

- Para ve varlık yönetimine ilişkin temel konseptleri anlama (ör: yatırımlarda paranın zaman değeri ve riski dağıtma vb.)
- Bilgiyi kullanma, finansal kararları planlama, uygulama ve değerlendirme becerisini kapsamaktadır (Hogarth, 2006); (OECD, 2009b); (Barmakı, 2015).

Vitt (Vitt, 2005:9)'e göre finansal okuryazarlık eğitimi farklı şekillerde de adlandırılmaktadır. Bunlar; yatırım eğitimi, ekonomik eğitim, finansal eğitim, tasarruf eğitimi, emeklilik eğitimi, kişisel finans çalışan eğitimi, işyeri finansal eğitimi, tüketici eğitimi, tüketici finansman koruma eğitimi, para yönetimi eğitimi, emeklilik tasarrufu eğitimi ve emeklilik eğitimidir. Bu eğitimler kişinin hayatı boyunca yapacağı seçimlerde kendini geliştirebilmesi ve para yönetimi konularını müzakere etme yeteneğini kazanabilmesi için verilen eğitimlerdir (Güler, 2015).

Finansal eğitim, tüketicinin ve yatırımcının bilgilenme sayesinde finansal ürünlerin, kavramların ve risklerin farkında olarak finansal davranış kabiliyetinin yükseltilmesidir (Başbakanlık Genelgesi 2014/10, 2014).

Daha açık ifade etmek gerekirse finansal okuryazarlığı yüksek bireyler parayı daha iyi yönetmekte, para biriktirmekte ve bu parayı daha iyi değerlendirmektedir. Böylece emeklilik fonları, yatırım hesapları gibi yollarla finans dünyasına katılmaktadır. Böyle ifade edildiğinde finansal okuryazarlık, temel olarak finans dünyasının amaçlarına hizmet eder görüldüğünden daha çok finans dünyasının ilgisini çekmektedir. Oysa finansal okuryazarlık eğitimin toplumsal ve bireysel işlevlerini yerine getirmesi açısından da önemli bir yeterlidir (Güvenç, 2016: 936-937).

4. FİNANSAL OKURYAZARLIK EĞİTİMİNDE OLMASI GEREKEN ÖZELLİKLER

Finansal eğitimde göz önüne alınması gereken durumları Jazayeri (Jazayeri, 2012) şu şekilde ifade etmektedir;

- **Finansal kavramları basit düzeye indirebilmek:** Finansal kavramlar ve ürünler genellikle karmaşık olup anlaması kolay değildir. Bu nedenle, finansal eğitim programında bu kavramları herkesin anlayabileceği kadar basitleştirmek çok önemlidir.
- **Gruplar arasındaki farklılıkları dikkate alabilmek:** Finansal eğitim

alanlar birbirinden farklıdır. Kadınlar, erkekler, yaşlılar, gençler, farklı meslekten insanlar, tahsilliler, tahsilsizler gibi değişik özelliklere sahip birçok kişinin ihtiyaçları ve kapasiteleri farklı olabilir. Herkese aynı tıp eğitimin verilmesi sonuca ulaşmayı engelleyebilir.

- **Kültürel etkenleri dikkate almak:** Kültürel farklılıklar finansal eğitimde sorun yaratabilir. Bu nedenle öğrencilerin kültürel farklılıklarının göz önüne alınması gerekir.

- **Kadınların söz konusu eğitimlere katılabilmelerini engelleyen faktörleri dikkate almak:** Kadınlar ulaşım, çocuk, zaman, yoksulluk, aile baskısı, toplum baskısı vb. nedenlerle finansal eğitimi alamayabilir. Kadınlara yönelik finansal eğitim programları oluştururken ve sağlarken bunların titizlikle ele alınması gerekir.

- **İnsanları bu eğitimlerin faydası konusunda ikna edebilmek:** Birçok kişi finansal bilgi ve becerisinin düşük seviyede olduğunun farkında bile değildir. İnsanlar birçok konuyu olduğu gibi finansal bilgilerini de abartmak eğilimindedirler. Bu nedenle, en zor konulardan birisi onların bu eğitime ihtiyaçları olduğuna insanları ikna edebilmektir.

- **Yeterli nitelikte eğitmen bulmak:** Çok çeşitli gruplara finansal eğitim verebilmek özel öğretmenlik becerileri gerektirmektedir. Bu nedenle, iyi bir finansal eğitimin verilebilmesi için öncelikle öğretmenlerin eğitilmesi şarttır (Tosun 2015: 12-13).

Finansal okuryazarlık, finansal eğitim yoluyla etkili ve doğru kararlar verebilen bireylerin refah düzeyinin yükseleceği üzerine odaklanmakta, daha “etkili” finansal kararlar verilmesini sağlamak için davranışsal motivasyonu artırmayı hedeflemektedir. Bu hedefe ulaşmak için genellikle üç türde finansal eğitim programıyla finansal okuryazarlığın artırılması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda bireylere finansal okuryazarlığı artırmaya yönelik:

- Finansal bilgi açısından; enflasyon ve paranın satın alma gücü, kredi maliyeti, basit faiz, bileşik faiz, risk, getiri, tasarruf ve yatırım konularında eğitim,
- Finansal davranış açısından; Satın alma davranışları, ödemeler, kişisel finans konuları, emeklilik planları, bütçe hazırlama, tasarruf, yatırım, finansal ürün seçimi, borçlanma konularındaki davranışlarını geliştirme ve değiştirmeye yönelik eğitim,

- Finansal tutum açısından; olumlu finansal tutum geliştirmelerine yönelik eğitim programları hazırlanmaktadır (Kozup ve Hogart, 2008); (Chodkiewicz vd., 2005); (Holden vd., 2009); (Barmakı 2015).

Hathaway ve Khatiwada, tüketiciler üzerinde finansal eğitimin etkisi üzerine yaptıkları çalışmada gerçekleştirilecek olan finansal eğitimin iki önemli noktasının olduğunu tespit etmişlerdir. Bunlardan birincisi belirli bir kitle belirleyip kitlenin ihtiyacına göre eğitimin süreçlerinin belirlenmesidir. İkincisi ise alınacak kararlardan önce gerçekleştirilmesidir (Hathaway ve Khatiwada, 2008:19-20). Buna örnek olarak kredi çekecek olan kişinin çekeceği kredinin sebebi doğrultusunda ürünün unsurları hakkında verilecek finansal eğitim sonucunda alacağı karar değişebilmektedir (Temizel ve Bayram 2011: 79).

European Banking Federation (EBF), finansal eğitim ve bilgi gereksinimlerinin farklı olmakla birlikte birbirini tamamlayıcı konular olduğu görüşündedir. Eğer tüketiciler finansal bilgiyi değerlendirme konusunda yetersiz ise finansal eğitim sağlayıcılar daha fazla sorumluluk alarak, tüketicilerin sunulan finansal ürünleri daha iyi anlaması ve en doğru tercihleri yapabilmesine olanak sağlayıcı bilgiyi onlara sunmalıdırlar. Bu bağlamda finansal eğitim politikaları ve stratejilerinin etkinlik ve sürdürülebilirliğinin güçlendirmesi için (Russia's G20 ve OECD 2013); (Barmakı 2015).

- G20 (Group of Twenty) ülkeleri tarafından desteklenen uygun uluslararası araçlar kullanılarak finansal okuryazarlık ve etkili finansal eğitime ilişkin kanıt geliştirme ve raporlamaya devam edilmesi,
 - Finansal eğitimi sağlamak için temel yetkinlikler ve yüksek kalite standartlarının gelişimi aracılığıyla finansal eğitimin kalitesinin güvence altına alınması,
 - OECD ve INFE vasıtasıyla finansal eğitime yönelik milli stratejilerin uygulanmasını sağlamak amacıyla bir prensip el kitabı çıkarılması,
 - OECD ve INFE üyeliği ve bölgesel platformlar vasıtasıyla (geliştirme süreci de dahil olmak üzere), finansal eğitimle ilgili uluslararası ve bölgesel diyalogun pekiştirilmesi, bununla beraber daha etkili ve yenilikçi uygulama çözümlerini tespit etmek için özel kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları ve akademik topluluklarla diyalogların geliştirilmesi,

- Finansal ürün ve hizmetlere erişimden, finansal eğitimden, finansal tüketicinin korunmasından sorumlu taraflar ve diğer paydaşlar arasında ulusal düzeyde yakın işbirliğinin teşvik edilmesi,
- Finansal eğitimi, finansal araçlara erişimi ve finansal tüketiciyi koruma yollarının sadeleştirilmesi, bunların hedef kitlenin ihtiyaç, kabiliyet ve tercihlerine uygun hale getirilmesi için araştırmalar yapılması, farklı ve yenilikçi uygulama araçlarıyla bunların etkili hale getirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Finansal eğitim, okullar vasıtasıyla öğrencilerin mevcut durumlarına göre müfredatlar hazırlanarak verilebilecektir. Bununla birlikte finansal eğitime dair web sitelerinin, broşürlerin, medya kampanyalarının ve buna benzer destekleyici argümanların kullanılması gereklidir. OECD, verilecek finansal eğitimde üç başlığın altını çizmiştir. Bunlar: Gelecek için tasarruf, borç yönetimi, sistem dışı varlıkların (yastık altına atılan paralar, yatırım amaçlı altınlar, kayıt altına alınmamış ekonomik işlemler) finansal sistemde bulundurulmasıdır (OECD, 2005: 10-14). Kişilerin maaş işlemlerinin bankacılık sistemi üzerinden yapılmaya zorlanması bireysel emeklilik sistemleri, altına dayalı tahvil ve altına dayalı kira sertifikaları yukarıda saydığımız başlıklar altında değerlendirilebilir (Bayram 2010).

Hopley (Hopley, 2003)'e göre finansal eğitim, finansal okuryazarlık açısından farklı faydalar sağlamaktadır. Etkili finans eğitimi, sadece bilgiyi artırmayı değil; davranışı değiştirmeyi de amaçlar ve tüketicilerin bilgilerini uygulamasına yardımcı olur. Uygulaması nispeten kolay olan cazip, yararlı bilgiyi içerir, bilgiyle beraber değerleri de ele alır. Teorik bilginin yanı sıra pratik öğrenmeyi de sağlar ve geniş bir kitleye ulaşarak çok sayıda insana fayda sağlar (Barmakı 2015).

Ancak birey ve toplum çeşitliliği, herkese uyan tek bir finansal eğitim programının varlığını engellemektedir. Her yapıya göre farklı verilen eğitimler, daha olumlu sonuçların alınmasını sağlamaktadır. TCMB (2011)'ye göre; bu programların kapsamında; çocukların, gençlerin, yetişkinlerin, kadınların, emeklilerin, işsizlerin vb. şahsi durumu olan kişilerin özelliklerine ve ihtiyaçlarına göre tasarrufa, borçlanmaya, tüketime, sigortacılığa ve emekliliğe dair iş ve işlemleri rahatlıkla yapabilir duruma hazırlayacak nitelikte olmalıdır (Tosun 2015: 12).

Uralcan (Uralcan, 2011: 114)'a göre finansal eğitimin ve farkındalığın kapsamı sadece fon yönetimi değildir. Makroekonomik düzeyde ve güncel bir ulusal eğitime yönelik strateji ile fonların oluşmasını sağlayan tasarrufun – yatırımın – gelirin neler olduğuna dair bilinçli düzeyde farkındalık artırılarak piyasada oluşacak aksaklıkların giderilmesi yönünden peşinen işlem tesis edilmiş olacaktır (Baştürk, 2016: 345).

Uygulamaya geçirilen eğitim programların kısa dönemde toplanacak verilerle takibi ve uzun dönemde ise bu verilerin analizi gerçekleştirilerek kontrol altında olmalıdır. Bu şekilde yapılacak işlemlerle hedefe ulaşma kontrol edilmiş olacaktır (Tosun 2015: 12). Bununla birlikte bu kontroller sayesinde eğitimin aksak yönleri de tespit edilerek çözüme kavuşturma imkanı sağlayacaktır. Finansal okuryazarlık eğitiminin geliştirilmesi kapsamında bu kontroller büyük öneme sahiptir.

Yaşanan finansal krizler kişilerin finansal kavramlarla ilgili bilgi sahibi olması, finansal piyasalardaki risklerin farkında olunması ve finansal bilgi düzeylerinin belirlenerek artırılması çabalarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu süreçte finansal eğitimin artan önemi gündeme gelmiş ve devamında finansal okuryazarlık kavramları kullanılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda, kişilerin finansal piyasalar ve daha genel anlamda finansal sistem konusunda sahip oldukları bilgi düzeylerinin tespit edilmesi ve bu düzeylerin yükseltilmesi hedeflenmektedir. Finansal sistemin işleyişi ve ekonomik gelişmelerin takip edilebilmesi birçok açıdan ele alınmaktadır (Baştürk, 2016: 344).

Finansal okuryazarlık, finansal konulara ilişkin doğru finansal bilginin ve anlayışın kazanılması ve tüketici olarak doğru nihai kararların verilmesi noktasında elzemdir. Bu anlayış ve bilgi, finansal konular ve kavramlar hususunda bireyin bilgi, tutum ve davranışlarını geliştirme ve istendik yönde değişmeyi hedef alan veya kapsayan resmi finansal eğitim programları yolu ile geliştirilebilir (Fox vd., 2005); (Holden vd., 2009); (Barmakı, 2015).

Gökmen (Gökmen, 2012: 42)'e göre finansal eğitimin her yaştaki bireyler için önemi büyük olmalıdır. Ancak ülkelerin çoğunluğu tarafından, henüz eğitimin bir parçası olacak derecede önemli görülmemiştir. Özellikle çocuk ve gençlerin bu konuyu adeta kendiliğinden öğrenmeleri beklenmektedir. Yetişmekte olan nesil bir yana, yetişkin olan bireylerin çoğu konu üzerinde herhangi bir eğilim göstermemekte, kendilerini eğitim anlamında yeterli görüp geliştirmemektedir (Tosun, 2015: 13).

Finansal eğitim, bireylerin hayatlarındaki ve ekonomide değişikliklere uyum sağlayabilmeleri için tüm hayatları süresince uygulanan bir süreci kapsamalıdır. Bu sayede, finansal okuryazarlık seviyesi yükselecek, bireylerin ekonomik kararlardaki etkinliği artacaktır. Bu eğitim günlük ekonomik sorunları, işlemleri ve çözümlerini içermelidir. Ayrıca her geçen gün değişikliğe uğrayan emekliliği ve sigortacılığı kapsamalıdır. (Temizel ve Özgüler, 2015: 3) Bu eğitim programlarının uygulanması ve geliştirilmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu eğitim programlarında hedef kitleye dair demografik özellikler dikkate alınarak tasarrufun, borçlanmanın, tüketimin, sigortacılığın, emekliliğin ve bunlara benzer önemli kararları etkileyecek kavramların aktarılması gerekmektedir (Baştürk, 2016: 344).

Hopley (Hopley, 2003: 9)'e göre finansal okuryazarlığa dair eğitimde olması gereken özellikler;

- Finansal okuryazarlığa dair eğitimde, bankaların ve diğer finans kurumlarının müşterilerine sundukları ürünlerin bileşimi yer almalıdır,
- Tüketicilerin çıkarlarını koruyacak nitelikte kararlar verebilmesini sağlamalıdır,
- Eğitim sonuçları değerlendirilerek olumlu sonuçları ortaya çıkmadan yetişkin bireylere uygulanmamalıdır.
- Finansal okuryazarlığa dair eğitimde, hedef kitle iyi analiz edilmeli ve hedef kitlenin niteliklerine uygun sıkıcı olmayan, ulaşılabilir, zamanlaması yerinde olmalıdır,
- Finansal okuryazarlığa dair eğitim, erken yaşlarda başlamalıdır,
- Finansal okuryazarlığa dair eğitimde, materyaller temel düzeyi kapsamalı ve yazılı olmalıdır (Temizel ve Bayram, 2011: 79).

Fanto (Fanto, 1998: 1083-1110; 1999: 59-86)'ya göre finansal eğitimin kapsamı üç başlıkta incelenmelidir. Bunlar; yatırıma dair eğitim, tasarrufa dair eğitim ve finansal dolandırıcılığa dair eğitimdir. Bu şekilde verilecek finansal eğitimle bireyler, tasarrufu ve önemini, uygulaması gereken tasarruf politikalarını, edindikleri tasarrufların hangi finansal piyasada ve hangi finansal ürünlere yatırması gerektiğini, uygulama sırasında karşılaşılabileceği riskleri ve korunma yollarını algılayabilecektir (Temizel ve Özgüler, 2015: 3).

Finansal eğitimin, sadece menkul kıymetlere veya fonlara indirgenmesi yanlış olacaktır (Uralcan, 2011: 133). Bu konuda verilecek eğitimden beklenen, bireyin finansal piyasalara ilişkin temel unsurları anlaması ve edindiği bilgileri karar alma sürecinde kullanabilmesidir. Bu bağlamda finansal okuryazar bir bireyin aşağıdaki bilgi, beceri, tutum ve davranışlara sahip olması beklenmektedir (Baştürk, 2016: 345).

Bu kapsamda verilecek finansal eğitimin etkili olabilmesi ve amacına ulaşabilmesi, eğitimin doğru planlanması ve pek çok faktörün göz önünde bulundurulmasını gerektirmektedir. Ekonomik İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı, OECD ve INFE (2009) tarafından finansal okuryazarlığın geliştirmesi için dikkat edilmesi gereken bazı kritik noktalar belirlenmiştir. Bu bağlamda;

- Hükümetler ve ilgili tüm paydaşlar tarafsız, adil finansal eğitimi teşvik etmelidir.
- Programlar koordineli olmalı ve etkili bir yöntemle geliştirilmelidir.
- Mevcut finansal eğitim programlarını değerlendirmek için bilimsel ve doğru metodolojiler geliştirilmelidir.
- Finansal eğitim mümkün olduğunca erken dönemde, okulda başlamalıdır.
- Finansal kurumlarda finansal eğitime yer verilmelidir.
- Finansal eğitim, finansal kuruluşların işlemlerinden (aracılık, danışmanlık ve tavsiye gibi) ayrı tutulmalıdır.
- Finansal kurumların, müşterilerini korumak amacıyla, uzun vadeli anlaşmalar veya finansal hizmetlere ilişkin yazılı bilgileri okuyup anladıklarından emin olmaları gerekmektedir. Bunun için finansal kurumlarca tüketiciler tarafından anlaşılması kolay dokümanlar hazırlanmalıdır.
- Finansal eğitimde öncelikli olarak tasarrufa, borç yönetimine, sigortacılığa veya emekliliğe dair planlama yapma ve uygulama ön planda olmalıdır.
- Programlar, finansal kapasite oluşumuna yönelmeli, belirli grupları hedeflemeli ve mümkün olduğunca özelleştirilmelidir.
- Gelecekte emekli olacak kitle, mevcut kamu ve özel emeklilik planlarının içeriği, finansal yeterliliği konusunda detaylı biçimde bilgilendirilmelidir.
- Oluşturulacak ulusal kampanyalar, web siteleri, ücretsiz bilgi servisleri ve uyarı sistemleri ile finansal tüketiciler yüksek riskli konular (dolandırıcılık gibi) ile

ilgili bilgilendirilmeli ve desteklenmelidir (Barmakı, 2015).

Yapılan çalışmalarda elde edilen veriler sayesinde finansal okuryazarlığa etki eden faktörler veya eğitimini etkileyen faktörler gibi önemli bilgiler ortaya çıkmaktadır. Yapılan bu tespitler sayesinde hedeflenen eğitimin kapsamı belirlenebilecektir. Türkiye'deki genç nüfusun yoğunluk düzeyi göz önüne alındığında finansal okuryazarlık düzeyini yükseltmenin anahtarı olan finansal eğitim büyük önem arz etmektedir. İleride oluşabilecek krizlerin veya sorunların önlenmesine veya önleme çalışmalarına mevcudun belirlenmesi kapsamında eğitim giderek önem kazanmaktadır (Ahmetoğulları ve Parmaksız, 2017).

5. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN ARTTIRILMASINA YÖNELİK FAALİYETLER

Finansal okuryazarlık, ekonomi okuryazarlığı, finansal farkındalık, finansal erişim, finansal bilgi, finansal eğitim gibi kavramlar üzerine yapılmış çalışmaların tümü aynı zamanda mevcut durumun tespit edilmesi ve alınacak önlemler hakkında önemli veriler sunmaktadır.

Günümüzde giderek küreselleşen piyasalarda bireylerin bilince dayalı finansal kararlar almaları gerekmektedir. Yapılan araştırmalar, gelişen ve hızla değişen pazarda finansal cehaletin yangın olduğunu göstermektedir (Lusardi ve Mitchell, 2011: 1).

Bu sebeple iktisadi hayatta etkisi oldukça yüksek olan finansal eğitim, tüm dünyada hızla önem kazanan bir konu haline gelmiştir. Finansal eğitim kavramının önemi arttıkça ulusal ve uluslararası çalışmalarda beraberinde artış göstermiştir. Ülkelerin demografik, kültürel ve sosyal yapılarındaki farklılık her ülke için aynı finansal eğitimin verilmesini engellemektedir. Bu sebeple ulusal ve uluslararası alanda verilen eğitim programlarında bu faktörler dikkate alınarak eğitim verilmektedir. Bu da farklı finansal eğitim stratejilerinin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Dağdelen, 2017: 70).

Finansal eğitim sayesinde, tüketicilerin ve yatırımcıların bilgi edindirilmeleri sayesinde finansal ürünleri, kavramları ve riskleri farkında olarak ve ileri performans seviyesinde işlem gerçekleştirmelerini sağlamaktadır (Saraç, 2014: 23).

Ülkelerin gelişmiş ya da gelişmemiş durumlarından bağımsız olarak finansal okuryazarlığın düşük olduğu bilinmektedir. Finansal okuryazarlık yaş gruplarıyla

paralellik göstermektedir ve buna bağlı olarak düşüş ya da artış göstermektedir. Örneğin; yaş grubu arttıkça finansal okuryazarlık düzeyi de artmaktadır. Cinsiyetle de alakalı olan finansal okuryazarlık kavramıyla ilgili yapılan çalışmalara göre, kadınlara oranla erkeklerin daha fazla finansal bilgiye sahip olduğu görülmektedir. Bu durum ise eşleri vefat eden kadınların finansal konularda zorlandıklarını ve finansal piyasalarda etkinlik gösterememelerinin nedenini daha iyi bir şekilde açıklamaktadır. Cinsiyet kavramının finansal okuryazarlık için önemli bir etken olması yapılan araştırmalar sonucunda yalnız yaşayan yaşlı bayanların finansal uzmanlara her anlarında ulaşamadıkları için dolandırıcılık ve soygunculuk faktörlerinin daha yaygın bir biçimde görüldüğü tespit edilmiştir (Lusardi, 2008: 8).

5.1. Finansal Okuryazarlığın Arttırılmasına Yönelik Uluslararası Faaliyetler

Dünyada da bazı kuruluşlar küresel hale gelmiş piyasaların artık birbirinden bağımsız olmadığının farkına varmış ve dünyanın öbür ucunda dahi yaşanan ekonomik krizlerin buldukları çevreyi etkilemesinden dolayı genel bir yeterlilik düzeyinde finansal okuryazarlık seviyesinin gerekliliğinin farkına varmış ve bu konuda birçok çalışmalar yapılmaktadır. Bu doğrultuda uluslararası kuruluşlar tarafından bazı durum tespit çalışmaları ve finansal okuryazarlık eğitim çalışmaları yürütülmektedir. Bu kuruluşlardan bazıları aşağıdaki gibidir.

5.1.1. Dünya Bankası Tarafından Yürütölen Faaliyetler

Finansal okuryazarlıkla ilgili yürütölen birçok çalışmayı destekleyen kuruluşların en başında Dünya Bankası (World Bank - WB) gelmektedir. WB, Tüketicinin Korunması ve Finansal Okuryazarlık adlı küresel programı 2010'da düzenlemiştir (Dağdelen, 2017).

WB tarafından finansal okuryazarlık eğitim programı düzenlenmektedir. Yılda iki defa ikişer günlük workshop şeklinde düzenlenen bu eğitim programının içeriğindeki konu başlıkları arasında;

- Aileye yönelik olarak bütçe denkleştirme hususunda ipuçları,
- Uygun portföy seçimi,

- Mevcut tasarruf programını geliştirme yolları,
- Finansal yatırıma dair bilgi,
- Finansal kavramların doğru algılanmasının geliştirilmesi,
- Sermaye piyasasının çalışma ilkeleri,
- Finansal bilgi sağlayan yayınları inceleme metotları,
- Emekliliğe dair birikim,
- İnternette finansal araştırmaların yapılmasında dikkat edilecekler,

Gibi hususlar yer almaktadır. Ayrıca web sitesinde bilimsel çalışmalar ve oldukça kapsamlı veriler yer almaktadır (Hayta, 2011: 280).

Bu programa özel sektör ve kamu kurumları birlikte katılmışlardır. Program finansal hizmetin üç çeşidi üzerinde odaklanılmıştır. Bunlar; kredi, ödeme sistemleri ve tasarruftur. Bunlar için ayrı ayrı olarak tüketicinin eğitiminin artırılması ve tüketici haklarının korunmasına dair metotlar yöntemler üzerinde durulmuştur. Küresel programın dört alanda odaklandığı görülmektedir. Bunlar (Güler, 2015: 40):

- Tüketiciler açısından en uygun alışverişin gerçekleştirebilmeleri kapsamında, finansal bilgilerin anlaşılabilir ve karşılaştırılabilir olması gerekir,
- Piyasaya zarar verecek ve hatta yıkıcı boyutta gerçekleşebilecek olan ticari işlemlerin kısıtlanması ve denetlenmesi gerekmektedir,
- Finansal kurumların yapacakları hatalarda tüketicilerin tazminatlarını hızlıca ve kolay bir şekilde almalarını sağlayacak düzenlemeler yapmak,
- Tüketicilerin, finansal hizmetlerden güvenli bir şekilde faydalanabilecekleri ortamı hazırlayarak gerekli yardımlarda bulunmak.

Ülkeler bazında yapılan araştırmalara bakıldığında finansal ürünler ve hizmetlere ilişkin bilgi düzeyinin ve açıklamaların yeterli olmadığı, finansal tüketicinin korunmasına ilişkin altyapının yetersiz olduğu, finansal okuryazarlığın beklenen seviyelerin altında kaldığı ve müşteri şikayetlerinin çözümlenmesinde eksiklikler yaşandığı tespit edilmiştir (Gökmen, 2012: 85).

“Money Matters: A Financial Literacy Training Programme” adıyla WB tarafından organize edilen finansal eğitim programı mevcut olup, bu program tasarruf, bütçe, sermaye piyasaları, finansal kavramlar, emeklilik planları gibi konularda bilgiler sunmaktadır (Altıntaş, 2008:103-104).

Finansal erişime ilişkin çalışmalar, dünyanın yoksul bölgelerinde “Yoksullara Yardım Amaçlı Danışma Grubu” adlı WB adına finansal erişim konusunda çalışan bir araştırma merkeziyle çalışmaktadır. Bu çalışmalarla ortaya çıkan “Finansal Erişim 2010” başlıklı raporunda, finansal erişim istatistikleri dünyaya sunulmuştur. Ayrıca şubesiz bankacılık, mobil bankacılık, mikro finans gibi konularla WB tarafından çalışmalar da yapılmaktadır (TCMB, 2011: 90).

Görüldüğü üzere dünya çapında finansal okuryazarlık ve tüketicinin korunması konularında yasal altyapının hazırlanması için, WB, 2005’ten beri finansal okuryazarlık konusunda çok önemli çalışmalarda bulunan kuruluşların başında yer almaktadır (Dağdelen, 2017: 72).

5.1.2. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü Tarafından Yürütülen Faaliyetler

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (The Organisation for Economic Co-operation and Development – OECD), finansal eğitim ve okuryazarlık konusunda birçok faaliyette bulunan ve kapsamlı çalışmalar yapan uluslararası bir kuruluştur. 1961 yılında kurulan OECD’nin temel amacı, ülkelerin ekonomik ve sosyal durumlarını geliştirecek politikaları desteklemek ve uygulamaktır. OECD, finans alanında eğitim araştırmalarına öncülük etmekte, ayrıca internet sitesi aracılığıyla akademik düzeyde çok önemli veri ve bilgi kaynağı sunmaktadır (Satoğlu, 2014: 100).

OECD, tüm ülkelerde demokrasinin uygulanması hedefiyle, bu ülkelerde önce finansal istikrarın eşzamanlı olarak sağlanmasına ve muhafaza edilmesine çalışmaktadır. Ayrıca özellikle gelişmekte olan ülkelerde halkın yaşam standartlarının iyileştirilmesini ve işsizliğin ortadan kaldırılmasını, ekonomik genişleme politikasının canlandırılması ve sosyo-ekonomik gelişmenin desteklenmesi ile uluslararası yükümlülüklerle uygun olarak çok taraflı ve ülkeler arası ayrıma mahal vermeden dünyadaki ticaretin geliştirilmesi faaliyetlerinde bulunmaktadır (Saraç, 2014: 26).

Finansal eğitim faaliyetleri alanında önde gelen kuruluşlardan biri olan OECD tarafından 2003 yılında üye ve bazı üye olmayan ülkelerin finansal eğitim programları incelenmeye başlanmıştır. Mevcut eğitim programlarının verimliliği projenin birinci aşamasını oluştururken, finansal okuryazarlığın arttırılabilmesi için ne tür stratejilerin geliştirilmesi konusunda öngörülerde bulunulmuştur. İkinci aşamada ise kılavuzlar

yayınlanarak bireylere ve düzenleyicilere yardımcı olmak planlanmıştır. Bu aşamada bazı ülkelerde tüketicilerin finansal okuryazarlık düzeyinin ölçülmesinde yer almaktadır. OECD tarafından düzenlenen finansal eğitim programı üç ana öge üzerinde şekillenmektedir. Uluslararası farkındalığı ve işbirliğinin artırılması, dünya genelinde finansal eğitim gelişmeleri üzerine temel düzeyde uluslararası analitik araştırma ve çalışmaların ilerlemesi ve finansal eğitim ve farkındalık üzerine standart koruyucu faaliyetlerdir (Gökmen, 2012: 82- 83).

OECD, finansal eğitim konusunda özellikle sigortacılık sektörü ile özel emekliliğe dair finansal eğitimin araştırmalarına önderlik etmektedir. Bununla birlikte OECD web sitesinde çok önemli akademik düzeyde veriler ve bilgiler bulunmaktadır. Bu web sitesinde;

- Finansal eğitim konusunda ülkelerin hükümetlerinin uyması gereken tavsiyeler verilmektedir.
- Üye ülkelerde uygulanan finansal eğitim projelerinin ayrıntıları bulunmaktadır.
- Finansal okuryazarlıkla ilgili makaleler yer almaktadır.
- Finansal eğitim hizmeti verme ilkeleri ve bunlara benzer konu başlıkları hakkında kaynak bulunmaktadır (Hayta, 2011: 280).

OECD, finansal okuryazarlık kavramını yaymak amacıyla konferanslar, toplantılar ve seminerler düzenlemekte ve bu kapsamda yapmış olduğu yayınlarla akademilere ve siyasilere yol göstermeyi amaçlamaktadır. Bunlara örnek olarak, “Uluslararası Finansal Eğitim Ağı” üzerinden çeşitli ülkelerde gerçekleştirdiği anketler, ülke toplumların finansal kavramlara olan yatkınlığı, mali karara ve davranışlara uygunluğu gibi konularda performansını ölçmeyi hedeflemektedir. Böylece, finansal okuryazarlık ile ilgili tüm tarafların ortak bir alanda görüş alışverişinde bulunabileceği ve tecrübelerini birbirlerine aktarabileceği sanal bir platform hizmete sunulmuştur (Satoğlu, 2014: 100).

Ayrıca, gençlerin finansal okuryazarlığını ölçmeye yönelik ilk uluslararası girişim, on beş yaşındaki gençler üzerinde finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmek üzere kurulan OECD “Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı” ile ortaya

konusmuştur. OECD finansal eğitim projesi için üç temel faktör söz konusudur. Bunlar (Gökmen,2012: 82):

- Dünya genelinde finansal eğitim gelişmeleri üzerine temel uluslararası araştırma ve çalışmaların yayımlanması
- Finansal eğitim ve farkındalık üzerine standart koruyucu faaliyetler
- Uluslararası iş birliğinin ve farkındalığın artırılmasıdır.

Finansal eğitimin okul çağında başlaması, insanların finansal konularda hayatlarının mümkün olan en erken aşamasında eğitilmeleri gerektiği; OECD tarafından yayımlanan "Finansal Eğitim ve Farkındalık için İlkeler ve İyi Uygulama" başlıklı kitapçıkta ifade edilmektedir (OECD, 2009: 12).

OECD tarafından oluşturulan ilkeler, finansal okuryazarlığı bir yaşam becerisi olarak ilerlemesini sağlayan, ulusal koşulları dikkate alan, finansal okuryazarlık konusunda genel farkındalığı artıran, finansal eğitim almak ve vermek isteyenleri belirleyen ve bunlar arasında işbirliği yapan, gereksiz kaynak kullanımının önüne geçen bir ulusal stratejinin belirlenmesi yönündedir (Dağdelen, 2017: 74-75).

OECD 2005 yılında finansal okuryazarlık seviyesini yükseltmek (Improving Financial Literacy: Analysis of Issues and Policies) ve 2008 yılında özel emeklilik ve sigorta konularında farkındalığı arttırmak için (Improving Financial Education and Awareness on Insurance and Private Pensions) önemli kitaplar yayınlamıştır. Ayrıca, 2008 yılında "International Gateway on Financial Education" başlıklı internet sitesini kurmuş, (www.financial-education.org) birde finansal eğitim konusunda uzman kamu çalışanlarının bulunduğu INFE (International Network on Financial Education) adlı uluslararası grubu kurmuştur. INFE'nin altmış beş ülkeden yüz otuz beşin üzerinde üyesi vardır (Satoğlu, 2014: 102).

Tüm bunların yanında OECD finansal okuryazarlık ilkelerinin geliştirilmesi yoluyla eğitim ve okuryazarlık standartlarını geliştirecek yöntemler sağlamak için 2003 yılında hükümetler arası bir proje başlatmıştır. 2008 yılında ise OECD, "Finansal Eğitimin Uluslararası Geçidini" başlatmasıyla birlikte finansal eğitim programları, konuyla ilgili bilgi edinme ve dünya çapında araştırmalar için merkezi bir konumda yer alıp bu konularla ilgili hizmet vermeyi hedeflemektedir (Saraç, 2014: 26).

5.1.3. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Finans Kuruluşu Tarafından Yürütülen Faaliyetler

Uluslararası Çocuk ve Gençlik Finans Kuruluşu (Child & Youth Finance International - CYFI), gençlere ve çocuklara bireysel yeteneklerini, güçlendirmek için finansal eğitim ve erişimi kullanarak her yıl zirveler gerçekleştirerek, değişik ülkelerden farklı yaş grubundan çocuk ve gençleri, araştırma, finans, çocuk hakları ve ekonomi gibi alanlarda dünyaca ünlü kişilerle buluşturmaktadır (childfinanceinternational.org, 2018).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), OECD, UNESCO, Avrupa Kooperatif Bankaları Birliği, UNICEF, University of Buffalo, The Wharton School, Arap Bankalar Birliği ve uluslararası yüzlerce sivil toplum kuruluşunun ve şirketin stratejik ortakları arasında bulunduğu CYFI, “Çocuklar ve Gençler için Finansal Eğitim” ve “Finansal Erişim” konularında düzenlediği programların ilkinin, 24 Nisan 2012 tarihinde Amsterdam’da gerçekleştirmiştir. 2015 yılı itibarıyla yüz ülkedeki yüz milyondan fazla çocuğa ulaşabilmeyi amaçlayan kuruluşun merkezi Hollanda’dadır. CYFI zirvelerinin ikincisi, Sermaye Piyasası Kurulu’nun ev sahipliği, Borsa İstanbul’un (BİST) ana sponsorluğu, İstanbul Takas ve Saklama Bankası (Takasbank), T.C. Merkez Bankası, Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği (TSPAKB), Merkezi Kayıt Kuruluşu (MKK)’nın katkılarıyla 2013 yılının Mayıs ayında İstanbul’da gerçekleştirilmiştir (Boryad Dergisi, 2013: 52-53).

5.1.4. Uluslararası Menkul Kıymet Komisyonları Örgütü Tarafından Yürütülen Faaliyetler

1999 yılında meydana getirilen bir çalışma grubu (Uluslararası Menkul Kıymet Komisyonları Örgütü’nün Örgütü (International Organization of Securities Commissions - IOSCO) finansal eğitim alanındaki çalışmaları yürütmektedir. Bu grup tarafından 2001 yılında hazırlanan raporda, yatırıma yönelik araçların kontrolü ve yerinde kullanımı ile finansal eğitimin kaideleri saptamış ve üye ülkelere bunları duyurmuştur. Raporda şu hususlara dikkat çekilmiştir; (Satoğlu, 2014: 118).

- Finansal eğitime yönelik programların, düzenleyici ve denetleyici kurumlarla, yatırımcıları koruma faaliyetlerini kapsamalıdır.
- Eğitimlerin, yatırımcıların bilgi ve tecrübe düzeylerine göre uygun finansal araçları yerinde yöntemler ve araçlarla gerçekleştirilmesi.

- Kesim düzeyine göre eğitimlerin belirlenerek ihtiyaca uygun eğitimin verilmesi.
- Eğitim programlarında yatırımda yön verici bilgilerden kaçınılmalıdır. Danışmanlık hizmeti ile eğitim hizmetleri ayrı tutulmalıdır.
- Düzenleyici kurumlar bağımsız bir şekilde eğitim uygulaması yapabilmelidir.

5.1.5. Uluslararası Yatırımcı Eğitim Forumu Tarafından Yürütülen Faaliyetler

Uluslararası Yatırımcı Eğitim Forumu (International Forums for Inventor Education - FIE), dünya genelinde finansal eğitim programlarının etkinliğini arttırmak, yatırımcıyı eğitime yönlendirme, teşvik etme ve mevcut programların gelişimini desteklemesini sağlamak için 2005 yılında gelişmiş ülkelerin öncülüğünde kurulmuştur. Üyelerin eğitim faaliyetleri, konuyla alakalı akademik çalışma ve makaleleri, farklı ülkelerdeki eğitim programlarını, üyeleri arasında düzenlenen anketleri web sitesinde yayınlayan ve kar amacı gütmeyen bir kurumdur olan IFIE. Bundan dolayı bu kurum bu alanda ülkeler ve üyeler arasında bilgi akışını sağlayan önemli bir merkezdir (Dağdelen, 2017: 77).

Burada hedef, bireylerin sadece finansal bilgi seviyelerinin yükseltilmesi değil, gerekli bilgiye erişip kullanabilmesi, finansal durumunu değerlendirip iyileştirebilmek için planlar yapabilmesi, finansal hizmetler piyasasına daha fazla katılım için gereken bilgi donanımına sahip olmalarını sağlaması ve finansal piyasalardaki tehlikelerden kendini korumasını sağlamaktır (Taşçı, 2011: 95-96).

Dünyada finansal okuryazarlık konusunda başta gelişmiş ülkeler olmak üzere yoğun ilgi gösterilmektedir. Finansal olarak bilinçli kişilerin, kendilerinin olduğu kadar toplumun da menfaatlerine hizmet edeceği düşüncesi, bu tür ülkelerde kamu ve özel sektörün birlikte hareket etmesini sağlamaktadır. Bunların haricinde dünya genelinde bu konunun önemi WB, OECD ve AB gibi kuruluşlar tarafından yoğun faaliyetlerde bulunmaktadırlar (Altıntaş, 2008: 159).

Finansal okuryazarlık, İngiltere, Japonya ve ABD gibi gelişmiş ülkelere göre Türkiye'nin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelerde piyasanın ve ekonominin sağlıklı bir şekilde büyümesine katkıda bulunmaya yönelik olarak

geliştirilen ve yürütülen stratejik ve alternatif çalışma alanlarından biridir. Genel olarak ülke uygulamalarında öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyelerinin yükseltilebilmesi için sadece yazı doküman alınarak eğitim almaları değil online oyunlar, internet siteleri ve okul dışı aktiviteler gibi yöntemlerin de benimsendiği görülmektedir (Taşçı, 2011: 98).

5.1.6. Avrupa Komisyonu Tarafından Yürütülen Faaliyetler

EC, bireylerin finansal okuryazarlık seviyelerini yükseltebilmek adına birçok girişimde bulunmakta ve eğitimler düzenlemektedir. EC'nin finansal okuryazarlığı geliştirmek adına yürüttüğü faaliyetlerin amacı, finansal ürünleri anlamalarını, insanların paralarını yönetebilmelerini ve finansal ürünler arasında doğru tercih yapabilmelerini sağlamaktır (Figueira, 2007: 1).

EC, "Finansal Eğitim Uzman Grubu" nu kurmuştur. Bu grup AB'de finansal eğitimle alakalı çalışmaların odağı durumundadır. Bu komisyon tarafından 2007 yılında üyelerin talepleri üzerine AB tüketicilerinin finansal eğitimi için bir konferans düzenlenmiştir. Bu amaçla yayınlanan bir tebliğ ile finansal eğitimin bireylere, toplumlara ve ekonomilere olan faydalarına dikkat çekilmiştir. Ayrıca 2008 yılında da bu çalışmaları yürütmek üzere "Finansal Eğitim Uzman Grubu" kurulmuştur (Özgüler, 2013: 38).

Son yıllarda dünyada ve ülkemizde yaşanan gelişmeler bireylerin finansal okuryazar olmalarının önemini bir kez daha göstermiştir. Özellikle Avrupa'da bu konu hakkında yapılan çalışmalar ve eğitim faaliyetlerinin daha çok olduğu görülmektedir. Beklenen yaşam sürelerinin uzaması ve sosyal güvenlik imkanlarının azalması Avrupa da finansal eğitiminin daha önemli bir konu haline gelmesini sağlamıştır. Yeni ürünlerde daha fazla hareketlilik görülmesi, bilginin artması, finansal ürün yelpazesinin genişlemesi, yeni dağıtım yollarının kullanılması gibi unsurlar finansal araçların daha da karmaşıklaşmasına sebep olmuştur. Bu sebeplerden dolayı EC de finansal eğitim konusunda eğitilmek zorunda kalmıştır. Bu doğrultuda Komisyon tarafından gelecekte önlem alınması gereken konuların arasında finansal eğitim yer almıştır. Bu konuyla ilgili tüketicilerin bilgili olarak yatırım yapması amacı ve finansal araçları anlama yetisi olarak Komisyon tarafından "finansal okuryazarlık" terimi kullanılmaktadır (Dağdelen, 2017: 78).

EC, 2003 yılında “Yetişkinler için çevrimiçi tüketici eğitimi araçları” (development of on-line consumer education tools for adults-Dolceta) ismiyle bir internet sitesi (www.dolceta.eu) açmıştır. Bu sitede öğretmenlerin finansal okuryazarlık seviyesinin yükseltilebilmesi amacıyla Nisan 2010’da ayrı bir bölüm açılmıştır. Bölümde; tasarruf/yatırım, harcama, koruma/sigorta ve borçlanma ismiyle dört ana tema bulunmaktadır. Öğretmenler için bu sitede eğitim-öğretim araçları da sağlanmaktadır (Gökmen, 2012: 89).

Toplumda başta çocuklar ve gençler olmak üzere tamamının para, yatırım, tasarruf ve emeklilik gibi konularda bilgi sahibi olması ve kaynaklarını buna göre yönlendirmesi finansal eğitim programları hedeflendiği görülmektedir. Finansal eğitim programlarının banka hesapları, krediler, bütçe, emeklilik gibi konulara ağırlık vermekte olduğu görülmektedir (Ekşit ve Ertan, 2011: 108).

Finansal eğitim girişimleri kapsamında AB, veri tabanı oluşturmuş ve finansal eğitim alanında uzmanlardan oluşan bir grup kurmuştur. 30 Nisan 2008 yılında kurulan ve uzman kişilerden oluşan grubun adı Finansal Eğitim Uzmanı Grubu EGFE (Expert Group on Financial Education)’dur. EGFE finansal eğitim konusunda en iyi uygulamaların ve fikir alışverişinin yapılmasını sağlamaktadır. Ocak 2009 da Avrupa Finansal Eğitim Veri Tabanı EDFE (European Database for Financial Education) kurulmuş olup bu veri tabanı finansal eğitim konusunda elektronik bir kütüphane vazifesi görmektedir (Gökmen, 2012: 89).

AB’nin finansal eğitime verdiği değeri, EC tarafından yayımlanan Finansal Eğitim Bildirisi (Communication on Financial Education) ile görmekteyiz. Üye ülkeleri finansal eğitimde ilerlemeleri konusunda AB Konseyi ve Avrupa Parlamentosu tarafından yönlendirme yapılmaktadır (Dağdelen, 2017: 79).

EC, yatırımcılar tarafından karşılaşılan sorunları şu üç başlık altında toplamaktadır. Bunlar:

- Bireyler finansal konuları anlamakta güçlük çekmektedir: Artık günümüzde çok sayıda birey finansal konular ile ilgili temel bilgilerden yoksun olduğunun bilincine varmaktadır. Bu durum onların finansal hizmet sağlayıcılarla etkileşime geçip en iyi koşullarda hizmet alabilme kapasitelerini de etkilemektedir.
- Bireyler finansal konulardaki bilgi düzeylerinin abartmaktadır: Bireyler finansal eğitim konusunda yeterli bilgiye sahip olduklarını zannettiklerinden, bu

durumun farkına varmalarını sağlamak gerekir. Yapılan araştırmalarda, bireylerin finansal konularda yeterli bilgiye sahip olmadıkları halde kendilerine çok güvendikleri ortaya çıkmıştır.

- Pek çok kişi geleceğini planlamak ya da ihtiyacına uygun ürünü seçmek bilincine sahip değildir: Bireyler hayatları süresince kişisel durumlarını etkileyen olaylarla karşılaşmakta ve bunun sonucunda finansal kararlar vermek durumunda kalmaktadırlar. Bu kararlar kişilerin hayat şartlarını ve sosyo-ekonomik durumlarını etkilediğinden bireyler, yaşlarına ve eğitim düzeylerine uygun finansal bilgiye ihtiyaç duymaktadırlar (Satoğlu, 2014: 89).

Yetişkinler, üniversite öğrencileri, öğretmenler ve tüketicileri hedef alan program, bütçe, yatırım, tasarruf, banka hesapları, emeklilik, kredi gibi konular üzerinde durulmakta ve internet üzerinden verdiği hizmetleri broşur ve el kitabı gibi kaynaklarla desteklemektedir.

Romanya dışında tüm AB ülkelerinin erişim skorları Türkiye'nin üzerindedir. Türkiye, gelişmiş ülkeler ve aday olduğu AB ülkelerinin seviye olarak oldukça altındayken, dünya sıralamasının üstündedir. Bu da Türkiye'nin bu konuda daha çok çalışması gerektiğini göstermektedir (TCMB, 2011 :19).

Finansal eğitim konusunda dünyada faaliyet gösteren diğer belli başlı organizasyonları sıralamak mümkündür. Bunlar (Satoğlu, 2014: 104):

- Internet Üzerinden Finansal Eğitim ile ilgili Yayınlar (Eurofinas E-Publication on Financial Education): Tüketici kredisi sektörünü hedef alan program, banka hesapları ve parasal temeller, hane halkı bütçesi, tasarruf ve yatırımlar, kredi ve borçlar konularını ele almakta ve internet üzerinden verdiği hizmetleri el kitabı ve broşur gibi yazılı kaynaklarla desteklemektedir

- Avrupa Tüketici Günlüğü (European Consumer Diary/TheEuropaDiary): Daha çok 15-18 yaş grubu öğrenciler olmak üzere genç yetişkinleri hedef alan program, banka hesapları ve parasal temeller, sigorta, risk, kredi gibi konuları ele almaktadır

- Çalışanların Eğitimi için Bireysel Finansman Kuruluğu PFEEF- (Personal Finance Employee Education Foundation)

- Yatırımcı Eğitimi için Uluslararası Forum IFIE- (Intematonal Forum for Investor Education)

- Küresel Finansal Okuryazarlık Merkezi GFLEC- (Global Financial Literacy Excellence Centre)
- Yatırım Şirketleri Enstitüsü ICI- (Investment Company Institute)
- Yatırımcı Koruma Vakfı IPT- (Investor Protection Trust)
- Finansal Okuryazarlık ve Eğitim Komisyonu FLEC- (Financial Literacy and Education Commission).

5.2. Finansal Okuryazarlığın Arttırılmasına Yönelik Türkiye’de Yürütülen Faaliyetler

Son yıllarda Türkiye’de finansal okuryazarlığın öneminin anlaşıldığı görülmektedir. Özellikle kişilerin bilinçsiz finansal kararlar alması, bu yanlış kararların kurumların ve ülke ekonomisini etkilemesi finansal okuryazarlık eğitimine ivme kazandırdığı görülmektedir. Türkiye’de finansal okuryazarlık çalışmaları özel kuruluşlar ve devlet kurumları tarafından yürütülmektedir. Devlet ve bağımsız kuruluşların yürüttüğü faaliyetlere izleyen kısımlarda detaylı bir şekilde yer verilmektedir (Dağdelen, 2017: 101).

Ülkemizde finansal eğitim hakkında yapılan bir takım çalışmalar sonucunda pek çok kurumun, sorumlulukları ve görevleri gereği birbirlerinden farklı alanlarda çalışmaların var olduğu, fakat bu çalışmaların genelde birbirinden bağımsız yapıldığı gözlemlenmektedir. Bundan dolayı, ülkemizde finansal farkındalık oluşturulmasına binaen finansal eğitime özel önem ve öncelik verilmesi gerekmektedir. Ayrıca finansal eğitime dair ulusal bir strateji belirlenmesi gerekliliği kuşkusuz ortadadır (TCMB, 2011: 77).

Dünyada son on beş yılda gelişmiş ülkelerde finansal eğitim konusuna büyük önem verilmektedir. Bu ülkelerde bireylerin finansal bilgilerinin geliştirilmesi amacıyla kamu ve özel teşebbüsler birlik olarak sorumluluk üstlenmektedir. Ama ülkemizde finansal eğitim konusunun yeri listelerde oldukça aşağı sıralardadır. Ülkemizde finansal eğitim konusunda neler yapılabilir sorusu yerine hala finansal eğitim kavramı kavranmaya çalışılmaktadır. Finansal eğitim kavramının henüz önemi algılanmadığı ve gerekli tedbirler alınmadığı için Türkiye’de aşırı borçluluk ve finansal dışlanma oranlarının sürekli arttığı vurgulanmaktadır. Ülkemizde finansal eğitimine yeterince özen gösterilmemesinin altında yatan temel neden, tarihsel açıdan finans piyasalarının

alt yapısının oluşturulamaması ve makroekonomik istikrarsızlar olarak sıralanabilir. Bunun yanı sıra bir türlü düzene giremeyen siyasi ve ekonomik gelişmeler finansal eğitimin konusunu kamu ve özel teşebbüslerin arka plana atmasına neden olmaktadır (Hayta, 2011: 272).

Bu çerçevede değerlendirme yapıldığında, ulusal bir strateji belirlenerek finansal eğitim konusunda bir bütünlük ve ortak bir yol belirlenmesi oldukça önem arz etmektedir (TCMB, 2011: 78).

Toplumlarda yaygınlık kazanan alışkanlıkları değiştirmek oldukça zorken Türk toplumunda yaygınlık kazanmış bir alışkanlığı değiştirmek ve yeni fikirlerin tartışılması sağlamak mümkündür. Finansal okuryazarlık seviyesi yükseldikçe, bu durum finansal piyasalarda ve ekonomide olumlu bir etki yapacak, bu sayede bireylerin gelir seviyesi yükselecek ve daha fazla tasarruf yapılmasını sağlayacaklardır. Finansal okuryazarlık seviyesi yükseldikçe Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) gibi yasal otoriteler ile yargının iş yükü azalacak ve finansal suçlarda azalış olacak bu sayede ortaya çıkan verimlilik de diğer alanlara yansıtılabilecektir (Sancak, 2013: 44).

Yetişkinlerin finansal okuryazarlık düzeyine ilişkin güvenilir istatistik ve bilgi eksikliği Türkiye’de hissedilen en önemli hususlardan birisidir. Ayrıca, çocuklar ve gençler arasında yapılmış herhangi bir araştırma yoktur. Gençlerin ve yetişkinlerin finansal konuların hangisinde eksik bilgiye sahip olduğu ortaya konulursa, ona yönelik olarak bir finansal eğitim programı verilerek verimlilik arttırılacaktır (Altıntaş, 2008: 160).

Makro ekonomik istikrarın sık sık bozulması ve finans piyasalarının sistematik altyapısının oluşturulmasının gecikmesi gibi konular finansal eğitim konusuna yeterince önem verilmemesinin temelinde yatan sebeplerdendir. Ayrıca ekonomik ve siyasi gelişmelerde yaşanan gelişmeler özel ve kamu kuruluşlarının, önem vermesi gereken finansal eğitim konusunun ikinci plana atılmasına sebep olmaktadır (Altıntaş, 2008: 160).

2001 krizi ardından alınan ekonomik tedbirler sayesinde mali sistemimizin güçlenmesine, politik istikrarın sağlanmasına, enflasyonun ve faiz oranlarının düşmesine, sermaye piyasamızın gelişmesine, döviz kurlarındaki hareketliliği azalmasına ve ekonomik büyümedeki istikrarın temin edilmesine yönelik adımlar atılmıştır. Bu kapsamda mevcut duruma uygun Finansal Eğitim Ulusal Stratejisi ve

Eylem Planı çerçevesinde birikim sahiplerini bilinçlendirmek için bir dizi çalışmalar başlatılmıştır (Satoğlu, 2014: 55).

5.2.1. Finansal Okuryazarlığın Arttırılmasına Yönelik Kamu Kuruluşları Tarafından Yürütülen Faaliyetler

Ülkemizde finansal okuryazarlık kavramına olan ilgi dünyada da olduğu gibi her geçen gün artmaktadır. Devletlerde iktisadi hayatta bir aktör olarak bulunduğu için finansal okuryazarlık kavramını ve finansal eğitimi göz ardı edemez. Devletlerin uygulayacağı para ve maliye politikalarının başarılı olma ihtimalini arttıran bu kavram üzerinde durmalı ve gereken mevzuat düzenlemelerini yapmalı ve ilgili kuruluşlarla bu eğitimin ihtiyaca uygun olarak verilmesini sağlamalıdır. Ülkemizde de bu kapsamda birçok kamu kurumu ve kuruluşu farklı çalışmalar yürütmekte ve yetkileri çerçevesinde katkı sağlamaya çalışmaktadırlar. Bu çalışmalardan bazıları aşağıdaki gibidir.

5.2.1.1. Türkiye Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planı Kapsamında Yürütülen Faaliyetler

Kamu otoritesi tarafından da finansal erişim ve eğitimin önemi vurgulanmış ve bu konuda gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamak üzere 3/6/2011 tarihli ve 637 sayılı KHK'nin 38'inci maddesi ile kurulan Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakanın başkanlığında, Hazine Müsteşarı ile Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) başkanlarından oluşan Finansal İstikrar Komitesi'nce oluşturulacak "Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları"na, Strateji ve Eylem Planlarının uygulanması, bu süreçte kurumlar arası işbirliği ve koordinasyonun sağlanması, bu konuda Finansal İstikrar Komitesi tarafından alınan kararların yerine getirilmesi için ilgili bakanlık, kamu kurum ve kuruluşlarınca gereken destek ve katkı sağlanacağı 5 Haziran 2014 tarihli Başbakanlık Genelgesi ile duyurulmuştur (Başbakanlık Genelgesi 2014/10, 2014).

Genelge ile duyurulan "Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları" kapsamında finansal ürün ve hizmetlere erişim, finansal eğitim ve finansal tüketicinin korunması konularında bütüncül bir strateji

hazırlamıştır. Finansal ürün ve hizmetlerin tüm kesimlere yayılması, finansal sistem dışında kalan kişilerin sisteme dâhil edilmesi, mevcut ürün ve hizmetlerin kalitesinin ve kullanımının artırılması amacını taşıyan planlar çerçevesinde, finansal ürün ve hizmetlere erişim alanında ülkemiz göstergeleri ve finansal altyapının gelişmişliği dikkate alınarak talep yönünün kuvvetlendirilmesi benimsenmiştir. Talep tarafını güçlendirecek çalışmalara ağırlık verilmesi çerçevesinde finansal erişim alanında yeni bir eylem planı hazırlanmamış olup, finansal eğitim ve finansal tüketicinin korunması alanlarında toplam 55 adet eylem belirlenmiş ve her bir eyleme ilişkin sorumlu ve ilgili kurum ve kuruluşlar tespit edilmiştir. Söz konusu eylemlerin belirlenmesinde ve hayata geçirilmesinde anılan kurum ve kuruluşların yanı sıra sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapılarak etkinliğinin artırılması hedeflenmiştir. Bu kapsamda 36'sı Finansal Eğitim ile ilgili, 19'u da Finansal Tüketicinin korunması ile ilgili olmak üzere 2014-2017 yılları arası uygulanacak 55 plan hazırlanmıştır (Finansal İstikrar Komitesi, 2014).

Haziran 2014'de T.C. Başbakanlık Genelgesi olarak yayımlanan Finansal Eğitim Ulusal Stratejisi ve Eylem Planı'nda bireylerin finansal sistemle ilişkisinde üç temel alan ön plana çıkmaktadır. Bunlar finansal ürün ve hizmetlere erişim, finansal eğitim ve finansal tüketicinin korunmasıdır. Finansal İstikrar Komitesi, bu üç konunun iç içe geçtiğini dikkate alarak, stratejiyi bütüncül bir yaklaşımla ele almış ve ülkemizin önceliklerini dikkate alarak Finansal Eğitim Eylem Planı ile Finansal Tüketicinin Korunması Eylem Planını hazırlamıştır. Strateji hazırlığı sırasında Kalkınma Planları, Orta Vadeli Program ve İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Stratejisi ve Eylem Planı dikkate alınmış, ülke çapında anketler yapılmış, ulusal ve uluslararası literatür taranmıştır. Strateji hazırlık sürecinde temel amaç ve hedeflerle uyumlu olarak G20 çerçevesinde belirlenen Yenilikçi Finansal Tabana Yayılma temel ilkeleri de dikkate alınmıştır. Strateji kapsamında (Güler, 2015: 56).

- Finansal ürün ve hizmetlerin tüm kesimlere yayılması,
- Finansal sistem dışında kalan kişilerin sisteme dâhil edilmesi,
- Mevcut ürün ve hizmetlerin kalitesinin ve kullanımının artırılması,
- Bilgi ve bilincin artırılması yoluyla finansal ürün ve hizmetlere erişim ile finansal ürün ve hizmetlerin kullanımının artırılması,
- Finansal tüketicinin korunmasına yönelik etkin tedbirlerin alınması hedeflenmektedir.

Stratejinin 2014-2017 yıllarını kapsayan Finansal Eğitim Eylem Planı çerçevesinde finansal eğitimin yaygınlaştırılması ile birlikte, yatırımcı tabanının genişlemesi, kısa vadede bireylerin ekonomik refahının artması, finansal piyasaların büyümesi, finansal sektöre nitelikli işgücü sağlanması ve finansal piyasaların daha etkin çalışması beklenmektedir. Bu sayede orta ve uzun vadede de toplumsal huzurun artması ve ülke ekonomisinin daha istikrarlı olmasını sağlanacaktır (SPK, 2014: 8-9).

5.2.1.2. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Tarafından Yürütülen Faaliyetler

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın (ASPB) finansal okuryazarlık konusunda birey ve ailelere yönelik pratik ve yararlı bilgiler sunmak amacıyla çeşitli faaliyetleri bulunmaktadır. ASPB'nin alt birimi olan Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 2009 yılında hazırlanan "Aile Eğitim Programı" nda yer alan iktisat alanı modülündeki finansal okuryazarlık modülü ile ailelerin farklı zaman ve düzeylerdeki ihtiyaçlarını belirlemelerine, harcamalarını denetim altına almalarına, ihtiyaçlarına yönelik finansal ürünleri ve araçları fark etmelerine, aşırı borçlanma ve finansal dışlanma gibi oluşabilecek sorunları fark etmelerine ve bu sorunlara karşı önlem almalarına, olası ekonomik darboğaz veya kriz durumlarına hazırlıksız yakalanmalarını önlemeye destek olmayı hedeflenmekte olup, (Güler, 2015: 55-56) toplum içerisinde bir finansal aktör olarak ailenin önemini vurgulamaktadır.

ASPB, bireylere ve ailelere yönelik pratik ve yararlı bilgiler verilebilmesi için "Finansal Okuryazarlık" kitabı çıkartmıştır. Adı geçen kitapta, hazırlanan Aile Eğitim Programı kapsamında "Eğitim ailede başlar" ilkesinden hareketle, günümüz gereklerine uygun olarak ailelerin refah düzeylerini arttırmayı hedeflemektedir (Şarlak, 2011).

5.2.1.3. İstanbul Finans Merkezi Projesi ve Finansal Eğitim Kapsamında Yürütülen Faaliyetler

İstanbul Finans Merkezi Projesi hükümet tarafından 2010-2012 yılları arasında geliştirilen ve İstanbul'u bölgesel ve küresel anlamda uluslararası bir finans merkezi yapmayı hedefleyen bir projedir. Bu bağlamda "İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Stratejisi ve Eylem Planı" hazırlanmış bu sayede İstanbul'un finans merkezi olması yönünde büyük bir planlama gerçekleşmiştir. Hazırlanan "İstanbul Uluslararası Finans

Merkezi Stratejisi ve Eylem Planında “ finansal alanda insan kaynaklarının oluşturulması, ilköğretim düzeyinde temel finans derslerinin müfredata eklenmesi, mesleki donanımlar konularında sorumlu kurumların belirlenerek yapılacak faaliyetlerin planlanması, eğitim politikaları gibi ayrıntıların olduğu görülmektedir (Güler, 2015: 58).

5.2.1.4. Milli Eğitim Bakanlığı Tarafından Yürütülen Faaliyetler

Ülkemizde eğitimin sorumlusu olan Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) bireyleri eğitim ve öğretim kapsamında yetiştirmesi her ne kadar temel dersler üzerindenmiş gibi görünse de artık eğitimin ve öğretimin karşılığı bu klasik dar anlamının dışına çıkmıştır. Bireylerin temel derslerin yanı sıra hayatlarında karşılaşacakları gerçek olaylara ve durumlara da hazırlıklı hale getirmek MEB'in reel bir görevi haline gelmiştir. Bu kapsamda değerlendirildiğinde bireyin her anında finansal bir karar almak zorunda olması itibarıyla konuyla ilgili eğitimin müfredatlarda yer alması kaçınılmaz bir hal almıştır.

Mevcut finansal durumlarını güçlendirme kapasitesine sahip bireyler yetiştirilebilmesi ve finansal okuryazarlık seviyesinin artırılması için finansal eğitimin zorunlu bir ders olarak verilmesi oldukça önemlidir. Bu doğrultuda ilköğretimden itibaren bireylere yatırım ve tasarruf bilincinin aşılması için eğitimlerin verilmesi, bu eğitimlerin çeşitli materyallerle desteklenmesi ve eğitim verecek bireylerin de yetiştirilmesi için kaynakların sunulması amaçlanmaktadır. Bu sebeple kurumların, özel sektör kuruluşlarının ve piyasadaki düzenleyici otoritelerin MEB ile birlikte planlı ve koordineli bir şekilde hareket etmeleri büyük önem arz etmektedir (Taşçı, 2011: 95-98).

5.2.1.5. Sermaye Piyasası Kurulu Tarafından Yürütülen Faaliyetler

SPK Kurumsal İletişim Dairesi'nce sermaye piyasasında fon arzı oluşabilmesi amacıyla toplumun bir sermaye piyasasına dair kültürü benimsemesi, bireylerle kurumların birikimlerini sermaye piyasalarına daha fazla yönlendirmesi amacıyla, sermaye piyasalarında farkındalığın ve güvenin artırılması başka bir ifadeyle finansal okuryazarlığın yükseltilmesine dönük faaliyetler yürütülmektedir (SPK, 2013: 102).

5 Mart 2012 tarihinde sermaye piyasası kurum ve kuruluşları arasında “Sermaye Piyasası Kuruluşları Yatırımcı Seferberliği İşbirliği Protokolü” imzalanmıştır. Bu protokol ile Türkiye’deki finansal okuryazarlık seviyesinin yanında, sermaye piyasasına yönelik farkındalığı artırmaya yönelik eğitim ve tanıtıma yönelik faaliyetlerde bulunmak, sermaye piyasasının yurtiçi ve yurtdışında tanıtımının sağlanması ve bu kapsamda İstanbul’un uluslararası bir finans merkezi olması hedefini destekleyen çalışmaların yürütülmesi sağlamak amaçlanmaktadır. Bu protokolle amaçlanan faaliyetler şunlardır (Güler, 2015: 52-53):

- Yatırımcılara yönelik eğitimin ve tanıtıma dair faaliyetlerinin Sermaye Piyasası Kurulu’nun koordinasyonunda artarak devam etmesine ve bu faaliyetlerin organizasyonunun ortaklaşa gerçekleştirilmesi,
- İlgili kurum, kuruluş ve tarafların finansal eğitim ve tanıtım çalışmaları kapsamında her türlü bilgi ve belgeye kolayca ulaşabilmesini sağlamak amacıyla, kendi faaliyet alanlarına giren konularda birlikte belirlenecek ortak bir şablon altında dokümanlar hazırlanması,
- Yapılacak olan eğitim ve seminerlere ek olarak çeşitli oda, dernek ,birlik ve diğer kurum ve kuruluşlarla bilgilendirme amaçlı birebir görüşmelerin yapılması,
- Protokoldeki tarafların kendilerine bağlı üyelerini, üyelerinin çalışanlarını ve kendi çalışanlarını finansal eğitim ile ilgili çalışmaları takip etmeleri, ulusal ve uluslararası düzenlemeler hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak amacıyla yazılı ve görsel dokümanlar temin edilerek, eğitim ve çalıştaylar düzenlenmesi,
- SPK’ca yatırımcıların temel bilgilere kolayca ulaşabilmesi için hazırlanan tüm çalışmalarda www.yatirimyapiyorum.gov.tr internet sitesinin ortak iletişim platformu olarak kullanılması.

“Yatırımcıların Yeni Buluşma Noktası” sloganıyla yola çıkan “Yatırım Yapıyorum” isimli yatırımcı web sitesi 19 Ocak 2011 tarihinde mevcut ve potansiyel tüm yatırımcıların kullanımına açılmıştır. Burada amaç, insanları bilgilendirmek ve soru sorma ortamına sunmak olarak belirlenmiştir. “Yatırım Yapıyorum” isimli Facebook sayfası da 17 Şubat 2011 tarihinde açılmıştır. Bu sayfa ile mevcut ve potansiyel yatırımcılara ulaşmak, sermaye piyasaları hakkında bilgilendirmelerde bulunmak ve bu

sayede finansal farkındalık oluşturmak hedeflenmiştir (www.yatirimyapiyorum.com, 2018).

SPK, “Finansal Okuryazarlığın Artırılması”na yönelik sermaye piyasası kültürünün oluşması kapsamında bireyler kurumların sahip oldukları birikimlerin sermaye piyasalarına daha fazla yönlendirmesi, sermaye piyasasında fon arzının sağlanabilmesi amacıyla toplumda sermaye piyasalarında güvenin ve farkındalığın artırılması, mevzuat ve uygulamalar hakkında bilgi ihtiyaçlarının karşılanması, çeşitli iletişim kanalları aracılığıyla bilgilendirme yapılması ve farkındalığı artırıcı tedbirlerin alınmasına dair başta üniversite öğrencilerine ve kadınlara yönelik seminerler düzenlemektedir. Bu seminer ve eğitimler herkes tarafından benimsenen İstanbul’un finans merkezi olma çalışmalarına da katkı sağlayacağı düşünülmektedir (Saraç, 2014: 25).

Tasarruf sahiplerini bilinçlendirmek amacıyla SPK web sitesinde çeşitli kitapçıklar yayınlamaktadır. Kurulun yayınladığı kitapçıklarda yatırım yaparken dikkat edilmesi gereken noktalar, yatırım fonları, sermaye piyasası araçları, girişim sermayesi yatırım ortaklıkları, gayrimenkul yatırım ortaklıkları, menkul kıymet yatırım ortaklıkları, bireysel emeklilik sistemi, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri, halka arz ve FOREX - kaldıraçlı alım satım işlemleri, sermaye piyasası araçlarında kaydileştirme gibi konular ile ilgili bilgiler yer almaktadır (Güler, 2015: 52-53).

Türk halkının yatırım alışkanlıklarını gözlemlediğimizde, geçen yıllara oranla geleneksel yatırım araçlarına yönelme konusunda çok büyük bir değişimin yaşanmadığı görülmektedir. Türk halkının büyük bir kısmının en gözde yatırım aracı olarak emlak, altın ve döviz ön plana çıkmaktadır. Türk halkının bu yatırım araçlarına yönelmesinin en temel nedeni de bu yatırımların uzun dönemde değerini korumasından kaynaklanmaktadır (Bahçuvan, 2011: 33-34).

Ayrıca 2014 yılının Şubat ayında SPK ile MEB arasında imzalanan protokolle finansal eğitim çalışmalarının yaygınlaştırılması ve finansal farkındalığın artırılmasına dair çalışmaların yapılması kararlaştırılmıştır. Bu protokol kapsamında, öğretmenler ile temel zorunlu eğitimlerini almakta olan 6-18 yaş aralığındaki öğrencilerin finansal konularda temel bilgilerini geliştirilmesi ve uygulanmasına olanak sağlayacak eğitim araçlarının ve konu hakkında ilgi çekmeye yarayacak yarışma, oyun ve benzeri uygulamaların geliştirilmesi amaçlanmaktadır (Dağdelen, 2017: 105).

5.2.1.6. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Tarafından Yürütülen Faaliyetler

Finansal eğitim kavramının vazgeçilmez parçalarından biridir Merkez Bankaları. Örneklere bakıldığında, kurumsal olarak sahip oldukları tecrübe, bilgi birikimi, güvenilirlik ya da finansal istikrarın finansal eğitimle yakın ilişkide olduğu görülmektedir (Işık, 2011: 95).

Teknolojik gelişmeler, finansal liberalizasyon ve küreselleşmeye bağlı olarak yaşanan finansal krizler nedeniyle, finansal istikrarın sağlanması doğrultusunda finansal eğitim konusu dünyada ki birçok merkez bankasının politika gündeminin ilk sıralarında yerini almıştır (Özgüler, 2013: 70).

Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı'nca hazırlanan ve kamuda ve özel kesimde belirlenen üst politikalar için öngörülebilirlik sağlayan ve farklı başlıklarda 3 yıllık perspektifte hazırlanarak her yıl güncellenen “Orta Vadeli Program”ın, “Mali Piyasalar” başlığı altında finansal eğitimin yaygınlaştırılmasıyla şu hedeflere ulaşılmak istenmektedir. Yurt içi tasarrufların artırılması, yatırımcı tabanının genişletilmesi, bireylerin finansal ürünler hakkındaki bilgi düzeyinin artırılması ve mali piyasaların daha sağlıklı işlemesinin sağlanması (Orta Vadeli Program 2015-2017); (Akbaş, 2015: 30).

TCMB, Türkiye de finansal eğitim konusunda bir farkındalık yaratmak amacıyla SPK ile birlikte “Finansal Eğitim ve Finansal Farkındalık: Zorluklar, Fırsatlar ve Stratejiler” konulu uluslararası bir konferans düzenlenmiştir. Kongrede finansal istikrar ve finansal eğitim ilişkisi, finansal eğitim konusunda uluslararası platformda yapılan çalışmalar, finansal eğitim konusunda küresel finansal krizin yarattığı ivmelenme, karşılaşılan zorluklar, çeşitli ülkelerin tecrübeleri, bunlara yönelik oluşturulan çözüm önerileri ve elde edilen sonuçlar tartışılmıştır. Ayrıca Türkiye’de finansal eğitim konusunda yapılan çalışmalar açısından kurumlar arasında yapılan işbirliklerinin önemi, finansal eğitim konusunda bir ulusal strateji oluşturmanın ve finansal okuryazarlık seviyesinin ölçülmesi ve değerlendirilmesinin önemi ve toplumun farklı kesimlerine yönelik finansal eğitim programları konuları da tartışılmıştır (TCMB, 2015).

2011 yılının Mart ayında TCMB, “Dünyada ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim” kitapçığı yayınlamış ve kitapçığın dağıtımını da Türkiye de gerçekleştirmiştir. (Güler, 2015: 51).

Türkiye’de finansal okuryazarlığın ve finansal eğitimin önemi anlaşılmış ve bu konularda çalışmalar başlatılmıştır. TCMB ve SPK gibi önemli kurumların bu konularla ilgili önemli çalışmaları vardır. 9-11 Mart 2011’de İstanbul’da TCMB ve SPK tarafından “Finansal Eğitim ve Finansal Farkındalık: Zorluklar, Fırsatlar ve Stratejiler” başlığıyla uluslararası bir konferans düzenlenmiştir (Gökmen, 2012: 97).

5.2.1.7. Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu Tarafından Yürütülen Faaliyetler

Sermaye Piyasası Lisanslama (SPL) ise, yatırımcılara yönelik eğitimler vermektedir. Gerçekleştirilen eğitim programları ile yatırımcıların gelecekte için daha etkin plan yapabilmeleri ve finansal ürünlere akılcı bir şekilde yatırım yapabilme kabiliyetini artırmaktadırlar. Ayrıca yatırımcıların alacakları yatırıma dair kararlarını daha bilinçli tercihler yaparak gerçekleştirmesine olanak sağlar. Bu itibarla, piyasanın sağlıklı büyümesi, yatırımcı eğitimlerinin düzenli ve etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi ile sağlanacaktır. Ülkemiz sermaye piyasaları için yatırımcı eğitimi son derece önemli olup SPL'nin en önemli ve öncelikli hedeflerinin başında sermaye piyasamızda fon arz eden yatırımcının eğitiminin geliştirilmesidir (Saraç, 2014: 26).

5.2.1.8. Borsa İstanbul Tarafından Yürütülen Faaliyetler

Finans alanında insan kaynakları oluşturmaya çalışan ve oluşturulan bu insan kaynaklarının etkinliğini ve verimliliğini arttırmak için çalışmalar yürüten BİST; borçlanma araçları piyasası üye temsilci eğitimi gibi sistemde aktif rol alan aktörlerin eğitimlerine odaklanmıştır (Özgüler, 2013: 74).

BİST Yatırımcı Bilgilendirme Hizmetleri Kurumsal İletişim Müdürlüğü altında bulunan Yatırımcı Danışma Merkezi’ni 2012 yılında kurarak yatırımcıların iletişim kanallarını kullanarak bilgi almalarını, haklarını korumalarını ve bunlara benzer yatırımcılara yönelik hizmetlerin geliştirilmesini sağlamıştır (Güler, 2015: 53).

Gençlerin iş hayatına atılmadan önce vizyon kazanmaları adına BİST tarafından üniversite öğrencilerine her biri iki hafta süren finans eğitim verilmektedir. Bu sayede gençlere BİST piyasasının nasıl işlediği ve Türk sermaye piyasası hakkında detaylı bilgiler verilmektedir.

5.2.2. Finansal Okuryazarlığın Arttırılmasına Yönelik Bankalar Tarafından Yürütülen Faaliyetler

Türkiye Ekonomi Bankası (TEB) Tarafından Yürütülen Faaliyetler:

Ülkemizde finansal okuryazarlık eğitimleri ve araştırmaları hakkında çalışmalar yapan bankaların başında Türkiye Ekonomi Bankası yer almaktadır. TEB, tüm Türkiye’yi finansal okuryazarlığa dair bilinçlilik düzeyini arttırmak, eğitimler düzenlemek ve kişilerin finansal okuryazarlık düzeyinde kayda değer nicel bir iyileşme sağlamak hedefiyle ”Ekonomi Ailede Başlar” düşüncesi ile 2012 yılının ekim ayında TEB Aile Akademisi’ni kurmuştur. Tüm uygulamalarını ve bilgisini şeffaflıkla müşterisi olup olmadığına dikkat etmeden ürünlerin ve hizmetlerin doğru kullanımı, sahip olunan haklar ve sorumluluklar, ihtiyaçlara göre yerinde çözümler konularında eğitimler düzenlemektedir. Bu sayede bireylerin ekonomik durumlarında sorun varsa düzeltmelerine, birikim yapmayanlara birikime başlama daha önce birikime başlayanlara tasarruf sistemlerini geliştirme imkanı sağlayarak, tüm ekonomiye katkıları artmaktadır. TEB Aile Akademisi bu kapsamda tüm Türkiye’yi, her ayın üçüncü Perşembe günü tüm illerde TEB Şubelerine davet etmektedir. TEB şubelerinde saat 18:00’den sonrası ücretsiz TEB Aile Akademisi eğitimleri verilmektedir. Bu eğitimlerde katılımcıların temel finansal kavramları, bilinçli borçlanmayı ve aile bütçesi oluşturmayı ve önemini kavraması hedeflenmektedir (Saraç, 2014: 25).

İş Bankası Tarafından Yürütülen Faaliyetler: Finansal okuryazarlık seviyesinin yükseltilmesi ve bu kavramın geliştirilmesi kapsamında çalışmalar sürdüren bir diğer banka da İş Bankasıdır. İş Bankası tarafından verilen eğitimlerde genelde öğrencilere odaklanılmaktadır. Bu eğitimlerde temel ekonomik kavramlara ve iktisat metodolojisine yönelik tanıtma bilgileri paylaşılmaktadır. Bu sayede ekonomideki parametreleri çözümlene ve finansal göstergeleri okuyabilme kabiliyeti kazandırmaktadır. Yaşamın her alanında var olan ve etki alanı geniş iktisadi olgulara dair aşinalık kazanma hedeflendiği Finansal Okuryazarlık Eğitimi programında katılımcıların, bankacılık sistemi ve işleyişi ile bankaların günümüz dünyasındaki konumu hakkında da bilgi sahibi olmaları sağlanır. Böylelikle gerçek hayatta çok çeşitli ilişkiler kurduğumuz bankaların ekonomi içerisindeki etkilerinin görülmesi sağlanır. Bu kapsamda ayda iki kere uygulanan program, öğrencileri hedef alması dolayısıyla tatil ve

sınav dönemleri haricinde yıl boyunca devam etmektedir (<https://muze.isbank.com.tr>, 2018).

İNG Bank Tarafından Yürütülen Faaliyetler: Finansal okuryazarlık kapsamında faaliyetlerde bulunan bir diğer Banka da “Turuncu Damla Projesiyle” İNG Bank’tır. İNG Bank tarafından Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER) ile birlikte yürütülen, bu proje tasarruf odaklı finansal okuryazarlık programı olarak 2013 yılında başlamıştır. Projede ilk öğrenim öğrencileri hedef alınmaktadır. İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü himayesinde devlet ilkokullarının üçüncü ve dördüncü sınıflarına yönelik yürütülen sekiz haftalık programın temel amacı davranışlarda değişiklikler gerçekleştirebilmek. Bu kapsamda sadece finans alanında değil, birçok diğer temel biery özelliği alarak anılan ve başarıya giden yol olarak tanımlanan sabrın, azmin/sebatın ve özgüvenin/liderliğin sekiz haftalık program boyunca çocukların tasarruf davranışlarını güçlendirilme ve gelecek odaklı davranışa yönelme, sınırlı kaynakları anlayabilme, cazip ürüne karşı durabilme, istekleri ve ihtiyaçları, bütçelemeyi, grup kararları alabilmeyi geliştirmelerine yardımcı olacak bir eğitim veriliyor. Sınıf öğretmenlerinin doğal öğretme ve öğrencilerin doğal öğrenme ortamlarının bozulmadan aktarılan eğitimlerin akademik temelli analizleri yapılarak etkisi ölçümlenmektedir. 2012-2013 yılı bahar döneminde başlayan Turuncu Damla'ya 2014-2015 eğitim dönemiyle birlikte yedi ildeki toplam 198 Okul, 618 öğretmen ve 23.500’e yakın öğrenci katıldı (<https://www.ingbank.com.tr>, 2018).

5.2.3. Finansal Okuryazarlığın Arttırılmasına Yönelik Sivil Toplum Kuruluşları ve Birlikler Tarafından Yürütülen Faaliyetler

Birçok toplumsal olayın takipçisi ve uygulayıcısı olan sivil toplum kuruluşları da finansal okuryazarlığın toplum için önemini kavrayarak gerekli çalışmalarda bulunmaktadır. Gerek dernek gerek vakıf şeklinde kurulan bu sivil toplum kuruluşlarının ortak amacı olan yaşanabilir dünya temasının gerçekleştirilebilmesi açısından finansal okuryazarlık bireylerin mutluluğu ve refahı açısından çok önemlidir. Bu kapsamda finansal okuryazarlık konusunda çalışmalar yapan bazı sivil toplum kuruluşları aşağıdaki gibidir.

5.2.3.1. Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği Tarafından Yürütülen Faaliyetler

FODER, 2012 yılının Kasım ayında kurulan bir sivil toplum kuruluşudur. Türkiye'nin finansal okuryazarlık konusunda kurulan ilk sivil toplum kuruluşudur. Türkiye de finansal okuryazarlık konusunda bir eko-sistem oluşturmak derneğin başlıca amacıdır. Özel sektör ve devlet ile işbirliği içinde ülke genelinde finansal okuryazarlığın ve finansal erişime dair farkındalığın oluşturabilmesi için; araştırma, bilinçlendirme, politikalar üretilmesi ve uygulamalarda destek sağlayabilmektir. (Güler, 2015: 59) Dernek OECD tarafından kabul görmüş, OECD'nin Finansal Eğitime dair bölümünde bir parça olmuştur. Finansal Eğitim Ulusal Strateji konusunda kamu ve özel sektörün ilgili kurum ve kuruluşlarıyla faaliyetler yürütmektedir (Saraç, 2014: 24).

FODER'in hedefleri şunlardır (Güler, 2015: 59):

- Bankacılık işlemlerinin yaygınlaştırılması ve tasarrufların artmasını sağlamak,
- Bankacılığın dışında kalan nüfusu % 10 oranında bir düşüş sağlamak,
- Eğitim müfredatına finansal okur yazarlığın eklenmesi,
- Kadınların Finansal sisteme katılmalarını sağlamak,
- Kadınların finansal yatırım ile tasarruflar konularında bilinçlenmelerine katkıda bulunmak.

Haziran 2014'de yayımlanan Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planında sürdürülebilir kalkınma açısından toplumun finansal okuryazarlığının zorunluluğu bilinciyle, paydaşlarla koordineli olarak kapsamlı bir çalışma yapmak üzere bazı görevler verilmiştir. FODER'in görevleri;

- Finansal eğitim ile ilgili ortak bir internet sayfası oluşturulmak ve eğitim faaliyetlerini sosyal medya aracılığıyla duyurulmasını sağlamak,
- Eğitime ve tanıtıma yönelik materyalleri oluşturulmasını sağlamak,
- Konferanslar, seminerler, radyo programları ve TV ile ve yarışmalar yoluyla finansal konulara ilginin artırılması sağlamak,
- Ev hanımlarına yönelik finansal konularda bilinçlendirilme çalışmaları yapmak (<http://www.fo-der.org>, 2018).

Bu hedefler doğrultusunda Türkiye’de kadınlara yönelik finansal okuryazarlığın önemine ilk kez dikkat çeken Foder; İstanbul Bütükhşehir Belediyesi Hayat Boyu Öğrenme Merkezi (İSMEK), Para Durumu, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Doğuş Grubu ile birlikte “İstanbul Finans Merkezi Yolunda 20 bin Kadın” projesinin yürütülmesinde bulunmuştur (Güler, 2015: 60).

5.2.3.2. Habitat Derneği (Habitat) Tarafından Yürütölen Faaliyetler

Habitat aktivistler tarafından 1995 yılında Birleşmiş Milletler (BM) Habitat II Zirvesi ve Kopenhag Sosyal Kalkınma Zirvesi için bir araya gelmelerinin sonucunda 1997’de kuruldu. Habitat Derneği (Habitat) sürdürülebilir kalkınma alanında çalışan bir sivil toplum kuruluşudur. Habitat gençlerin sürdürülebilir bir kalkınma açısından aktif rol oynamalarını hedefler. Kuruluşundaki vizyonunda Türkiye gençliği ile dünya gençliği arasında iletişime dair köprü oluşturmaktır. Bu geniş görüşlölük kapsamında gençlerin kapasitelerinin geliştirilmesi ve uluslararası ortaklıklar kurulması doğrultusunda projeler yürütmektedir.

Habitat gönüllölük esasına dayanan örgütlöl bir şekilde hareket ederek toplumsal başarıya ulaşmayı öngörmektedir. Bu kapsamda Kent Konseyleri, Kadın, Gençlik, Engelli ile Çocuk Meclislerinin ve Ulusal Gençlik Parlamentosu’nun kurulmalarına önemli desteklerde bulunmuş ve ön saflarda yer almıştır. Bununla birlikte Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Genç ve Kadın Girişimciler Kurulları gibi önemli oluşumlara desteklerde bulunmuş ve kuruluşlarında aktif rol almıştır.

Habitat, 1997’den bu yana Türkiye’nin 81 ilinde binlerce genç gönüllölü ile din, dil, ırk, cinsiyet, cinsel yönelim, siyasi görüş ayırımı yapmaksızın toplumdaki tüm dezavantajlı gruplara yönelik çalışır, yönetim, bilişim, finansal bilinç ve girişimcilik alanlarında kapasite artırıcı projeler uygular, yerel, ulusal ve küresel düzeyde kamu politikalarına katkı koyar.

Habitat bütün çalışmalarında hükümetler, yerel yönetimler, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarıyla çok paydaşlı ortaklıklar kurar. Habitat, UNDP’nin stratejik ortağıdır (<http://habitatderneği.org>, 2018).

5.2.3.3. Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği Tarafından Yürütölen Faaliyetler

Birlik tarafından finansal eğitim alanında 5 Kasım 2013 yılında küresel uygulamalar ve stratejilerin ele alındığı “Finansal Eğitimde En İyi Uygulamalar” konulu bir panel düzenlenmiştir. Ayrıca Birlik kurduğu Yatırımcı Eğitimi Platformu ile Türkiye’de finansal okuryazarlığa dair faaliyetlerde bulunan sivil toplum kuruluşlarının ve diğer ilgili kurumların birlikte çalışmalarını sağlayarak, sürekliliği olan bir bilgi paylaşım alanı oluşturmayı, kurumların diğer kurumların yaptıkları işlemlerden haberdar olmalarını sağlamayı ve işbirliklerini teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda 2013 yılında hem özel kuruluşların hem de sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinin buluşturmak amacıyla çeşitli toplantılar düzenlenmiştir (TSPB, 2013: 20-21).

5.2.4. Finansal Okuryazarlığın Arttırılmasına Yönelik Özel Şirketler Tarafından Yürütölen Faaliyetler

Ölkemizde gerek temel düzeyde finansal bilgisi olsun gerek ileri düzeyde finansal bilgiye olan ihtiyacın yukarıda saydığımız kamu kurum ve kuruluşları, dernek ve vakıflar, sivil toplum kuruluşları, bankalar tarafından giderilmesi mümkün değildir. Bu kapsamda özel sektördeki girişimcilerde bu durumu görerek ücret karşılığında finansal okuryazarlık eğitimleri vermektedirler. Bu eğitimler Üniversitelerle işbirliği içerisinde olabileceği gibi Üniversitelerin kendi yaptıkları çalışmalar da mevcuttur. Eğitimlerde eğitmen olarak akademisyenler ve konu hakkında uzmanların yer aldığı görölmektedir.

Bu eğitim kurumlarına örnek olarak Newyork Akademi, Tedmem, İstanbulinstute, fxturkey, platform akademi, İBSTürkiye gibi gerek MEB’den onaylı sertifika vermek suretiyle çeşitli eğitimler verilmektedir.

Bu eğitimlerle, şirketler katılımcılara şu yetkinliklere ulaşmayı vaat etmektedirler.

- Temel finansal konular üzerinde fikir sahibi olmak.
- Finansal işlemlerinizde daha bilinçli kararlar verecek duruma gelmek.
- Finansal gündemi ve olayları takip ederek yorumlayabilme düzeyine

erişmek.

- Geleceğe yönelik bilgileri okumada ve yorumlamada daha yerinde hareket etmek (<http://www.newyorkakademi.com>, 2018).

5.2.5. Finansal Okuryazarlığın Arttırılmasına Yönelik Oluşturulan İnternet Siteleri

Kamu otoritesi tarafından hazırlanan planların yanında farklı özel sektör kuruluşlarınca da benzer konulara dikkat çekmek için konferans, seminer, kurs, online eğitim faaliyetleri yürütülmektedir. Bunlara en güncel örnek olarak; UNDP, Kalkınma Bakanlığı, Habitat ve Visa Europe tarafından oluşturulan ve gençlerde finansal bilinci geliştirmeyi amaçlayan “Paramı Yönetebiliyorum” online projesi mevcuttur. Ayrıca Türkiye Ekonomi Bankası tarafından online olarak ailelere finansal okuryazarlık konusunda online eğitim ve değerlendirme imkanları sunan “TEB Aile Akademisi” yer almaktadır (Akbaş, 2015: 32).

Ülkemizde Ulusal Finansal Erişim, Finansal Eğitim ve Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planı kapsamında Sermaye Piyasası Kurulu Finansal Eğitim Eylem Planından, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’da Finansal Tüketicinin Korunması Eylem Planında sorumludur ve bu eylem planlarının yürütme işlemlerini gerçekleştirmektedirler. Bu kapsamda oluşturulan online “Finansal Eğitim ve Finansal Tüketicinin Korunması” web sitesi halkımızın finansal konulardaki ihtiyaçları doğrultusunda temel finans bilgisi ve finansal araçlara yerinde ve zamanında ulaşabilmelerini sağlamak amacıyla oluşturulmuştur (<http://www.finansalegitim.gov.tr>, 2018).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİNİN TESPİT EDİLMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

1. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Literatürde yer alan pek çok çalışma üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyini ölçmeye ve öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerine etki eden faktörlerin tespit edilmesine odaklanmıştır (Chen ve Volpe, 1998; Cude vd., 2006; Jorgensen, 2007; Robb ve Sharpe, 2009; Sabri ve Macdonald, 2010; Hashim ve Kayode, 2013; Er vd., 2014; Fatoki, 2014; Özdemir vd, 2015; Kılıç vd., 2015; Bayram, 2015; Çam ve Barut, 2015; Barış, 2016) Cude vd. (2006) ve Jorgensen (2007) çalışmalarında, öğrencilerin finansal bilgi ve davranışlarında ailelerinin oldukça önemli bir etkisinin olduğunu tespit etmişlerdir. Hashim ve Kayode (2013), Er vd. (2014) ve Özdemir vd. (2015) ise çalışmalarında lisans programları içerisinde finans eğitimi alan öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin daha yüksek olduğunu belirlemişlerdir. Fatoki (2014) de benzer şekilde finans eğitimi almayan farklı fakültelerde uyguladığı anket çalışmasında lisans öğrencilerinin düşük finansal okuryazarlık düzeyine sahip oldukları neticesine varmıştır. Sabri ve Macdonald (2010) finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan öğrencilerin tasarruf eğilimlerinin daha fazla olduğu ve bu sebeple daha az finansal sorunlar yaşadığını tespit etmişlerdir. Kılıç vd. (2015) çalışmalarında öğrencilerin finansal olarak henüz ailelerine bağımlı oldukları için çok ciddi finansal kararlarla karşılaşmadıklarını dolayısıyla bütçe, plan, sigorta vb. temel finans konularında yeterli bilgi düzeyine sahip olmadıklarını ortaya koymuşlardır. Chen ve Volpe (1998) ile Bayram (2015) çalışmalarında öğrencilerin daha çok tasarruf konularında bilgi sahibi olup yatırıma ilişkin bilgi düzeylerinin düşük olduğunu tespit etmişlerdir. Literatürde yer alan bazı çalışmalarda da finansal okuryazarlık düzeyinin öğrencilerin finansal konularda rasyonel kararlar almalarına etki etmediği yönünde sonuçlara ulaşılmıştır (Robb ve Sharpe, 2009; Çam ve Barut, 2015; Barış, 2016)

Finansal okuryazarlık düzeyinin ölçülmesine yönelik literatürde yer alan çalışmaların birçoğu da katılımcıların daha çok hangi finansal konularda bilgi sahibi olduklarının ölçülmesi ve finansal okuryazarlık düzeylerini etkileyen unsurların tespit edilmesine yöneliktir (Chen ve Volpe, 1998; Worthington, 2006; Mandell, 2008; Lusardi, 2008; Lusardi ve Tufano, 2009; Temizel, 2010; Rooij vd., 2011; Almenberg ve Save Söderbergh, 2011; Lusardi ve Mitchell, 2014). Lusardi (2008) çalışmasında, Amerika'da yaşayan bireylerin finansal bilgi düzeylerinin düşük olduğu ve bu yüzden pek çok finansal konuda hatalı kararlar aldıkları sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca kadınlar ile gelir düzeyi ve eğitim seviyesi düşük bireylerin de finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğunu ortaya koymuştur. Bu çalışmaya benzer şekilde yapılan pek çok araştırmada erkeklerin finansal okuryazarlık düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. (Chen ve Volpe, 1998; Worthington, 2006; Mandell, 2008; Almenberg ve Save Söderbergh, 2011; Lusardi ve Mitchell, 2014). Yine Lusardi ve Tufano (2009) çalışmalarında finansal okuryazarlık düzeyini borçlanma bilgisi üzerinden ölçmeye çalışmış ve bireylerin kredi kartı gibi çok sık kullanılan bir borçlanma aracının işleyişine dair bile yeterli bilgilerinin olmadığını ve dolayısıyla borçlanma bilgisi düşük bireylerin daha fazla borç yüklerinin olduğunu tespit etmişlerdir. Temizel (2010) mavi yakalı çalışanların üzerinde uyguladığı anket çalışmasının sonucunda finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olduğunu tespit etmiştir. Rooij vd. (2011) ise çalışmalarında bireylerin temel finans konularında yeterli bilgiye sahip olduklarını ancak ileri düzey finans konularında yetersiz kaldıklarını tespit etmişlerdir.

Literatürde yer alan çalışmaların bir bölümünün de finansal okuryazarlık ve tasarruf davranışları arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik olduğu gözlemlenmiştir. Lusardi - Mitchell (2007), Banks vd. (2009), Sekita (2011), Delafrooz - Paim (2011), Japelli - Padula (2013), Hilgert vd. (2013), Henager - Mauldin (2015) çalışmalarında finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan bireylerin tasarruf konusunda da daha bilinçli olmaları nedeniyle daha başarılı olduklarını tespit etmişlerdir. Babiarz ve Robb (2014) de yaptıkları çalışmada finansal okuryazarlık düzeyinin kısa vadeli acil ihtiyaçları karşılamaya yönelik acil durum tasarrufu bulundurma oranını pozitif olarak etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Ülkemizde konu ile ilgili literatürde yer alan çalışmaların büyük çoğunluğu sadece üniversite öğrencileri üzerinde yapıldığı görülmüştür (Er vd., 2014; Özdemir vd,

2015; Kılıç vd., 2015; Bayram, 2015; Çam ve Barut, 2015; Barış, 2016, Danışman vd., Biçer ve Altan, 2016; Şamiloğlu vd., 2016; Coşkun, 2016, Güvenç, 2017, Demirkol ve Erduru, 2017). Dolayısıyla bu grup zaten belirli bir eğitim seviyesine sahiptir ve ne yazık ki toplumumuzun azınlık bir bölümünü temsil etmektedir. Bu doğrultuda bu çalışmanın çok geniş bir kitleyi kapsamaması bakımından literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ

Ülkemizde finansal okuryazarlık düzeyinin ölçülmesini ve gelişimi için önerilerin değerlendirilmesini amaçlayan bu çalışmada geniş bir kitleye ulaşabilmek adına anket yöntemi tercih edilmiştir. Ankette yer alan sorular OECD'nin 2011 ve 2012 yıllarında yapmış olduğu finansal okuryazarlığı ölçmeye yönelik anketlerden alınmıştır. OECD, yıllardır toplumda finans eğitiminin yaygınlaştırılmasının önemini vurgulayan ve finansal okuryazarlık konusunda pek çok çalışma yapan uluslararası kuruluşlarından birisidir. Bu sebeple OECD'nin anket formları ülkemize uyarlanarak bu çalışmada kullanılmıştır. Anket formu dört ana bölümden oluşmaktadır. Bunlardan ilki 4 adet kapalı uçlu sorudan oluşan katılımcılara ilişkin demografik bilgilerin yer aldığı bölümdür. İkincisi katılımcıların temel finansal araçlara ilişkin tercih ve deneyimlerini ölçmeye yönelik 18 adet kapalı uçlu sorudan oluşan bölümdür. Üçüncüsü katılımcıların temel finansal araçlara ilişkin bilgi ve yararlanma düzeylerini tespit etmeye yönelik 3'lü likert ölçeği ile hazırlanan bir bölümdür. Dördüncü ve son bölüm ise finansal konulara ve finansal okuryazarlığın gelişimine ilişkin görüşlerin yer aldığı 23 adet 5'li likert ölçeğine göre hazırlanan sorulardan oluşmaktadır. Çalışmada öncelikle OECD'nin sorularından ülkemize uyarlanan 5'li likert şeklinde hazırlanan 23 adet sorunun güvenilirlik analizi SPSS paket programı aracılığıyla yapılmış ve Cronbach's Alpha değeri 0,884 olarak tespit edilmiştir. Böylece anket sorularının ülkemizde uygulandığında da yüksek güvenilirliğe sahip olduğu görülmüştür.

Çalışmanın evrenini Bursa il merkezi oluşturmaktadır. Bursa, Türkiye'nin dördüncü büyük kenti olup özellikle yıllar itibarıyla aldığı göçlerle birlikte çok kozmopolit bir yapıya sahip olduğundan esasen ülke genelini temsil edebilecek niteliktedir. Araştırmanın örneklemini belirlenirken ilk olarak analizin gerçeği yansıtması bakımından örneklem büyüklüğü tespit edilmiştir. Örneklem büyüklüğü belirlenirken n

= $(N t^2 p q) / (d^2(N-1) + t^2 p q)$ formülünden yararlanılmıştır. Formülde; N: evrendeki birey sayısı, n: örnekleme alınacak birey sayısı, p: incelenen olayın görülme sıklığı (gerçekleşme olasılığı), q: incelenen olayın görülmemiş sıklığı (gerçekleşmemeye olasılığı), t: belirli bir anlamlılık düzeyinde, t tablosuna göre bulunan teorik değer ve d: olayın görülme sıklığına göre yapılmak istenen + sapma olarak simgelenmiştir (Erkuş, 2005: 23). Buna göre Bursa ilinin nüfusu 2017 yılında yapılan ölçümlere göre 2.936.803 olarak tespit edildiğinden %95 güven aralığında %5 hata payı ile araştırmanın görülme sıklığı ortalama 1/2 iken örnekleme alınacak birey sayısı da 384 olarak hesaplanmıştır. Daha sonra basit rassal örnekleme yolu ile Bursa il merkezinde çeşitli semtlerde 18 yaş üstü 790 kişiyle birebir görüşülerek anket formlarının doldurulması sağlanmıştır. Daha sonra elde edilen veriler SPSS 17.0 paket programı yardımıyla analiz edilerek araştırma sonuçlarına ulaşılmıştır.

3. ARAŞTIRMANIN BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışmada ilk olarak araştırmaya dahil olan 790 kişinin demografik özellikleri değerlendirilmiştir.

Tablo 3’de katılımcıların cinsiyet dağılımına ilişkin frekans ve yüzde analizi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 3: Araştırmada Yer Alan Katılımcıların Cinsiyet Grubuna İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımı

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Erkek	380	48,1
Kadın	410	51,9
Toplam	790	100,0

Araştırmaya katılan bireylerin % 48,1’ini (380 kişi) erkekler, %51,9’unu (410 kişi) kadınlar oluşturmaktadır. Oranlara bakılacak olursa kadın ve erkek dağılımı arasında çok büyük bir fark olmadığı net olarak görülmektedir. Asıl önemli olan ülkemiz açısından bir göstergesi olması amaçlanan çalışmanın Bursa ili ve Türkiye’deki güncel sayısal verilere bakılacak olursa katılımcılar nezdinde ulaşılan oranın önemi ortaya çıkmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)’nin 2017 verilerine göre Bursa ilinin nüfusu 2.936.803 kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bursa’daki cinsiyet dağılımına bakacak olursak %50,07 (1.470.341 kişi)’sinin erkek ve %49,93 (1.466.462

kişi)'ünde kadın olduğu görülmektedir. Yine TÜİK'in 2017 verilerinde Türkiye nüfusu 80.810.525 olarak belirlenmiştir. Buradaki kadın erkek oranında %50,2 (40.535.115 kişi)'sinin erkek, %49,8 (40.275.390 kişi)'inin de kadın olduğu görülmektedir. Bursa ili ve Türkiye'nin 2017 göstergeleri katılımcıların cinsiyet dağılımının yerinde olduğunu net olarak göstermektedir.

Tablo 4: Araştırmada Yer Alan Katılımcıların Yaş Grubuna İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımı

Yaş	Frekans	Yüzde
18-28	292	37,0
29-39	272	34,4
40-50	152	19,2
51 ve üstü	74	9,4
Toplam	790	100,0

Ankete katılan bireylerin yaş dağılımının yer aldığı tablo 4'te görüldüğü üzere 18-28 yaş aralığında 292 (%37) katılımcının olduğu görülmektedir. Özellikle harcamaların daha fazla olduğu ve finansal planlamaların yapılmaya başlanması gereken bu yaş aralığında yoğunlaşmanın olması anket sonuçları açısından tercih edilen bir durumdur.

Tablo 5: Araştırmada Yer Alan Katılımcıların Eğitim Durumuna İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımı

Eğitim	Frekans	Yüzde
İlkokul	78	9,9
Ortaokul	38	4,8
Lise	116	14,7
Ön lisans	66	8,4
Lisans	370	46,8
Lisansüstü	122	15,4
Toplam	790	100,0

Ankete katılan bireylerin eğitim durumu dağılımının yer aldığı tablo 5'e bakacak olursak çoğunluğun (370 kişi %46,8) lisans mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcıların eğitim düzeylerini incelediğimizde ise çok büyük bir çoğunluğun üniversite mezunu olduğunu görmekteyiz. Bu durum genellikle eğitim seviyesi daha yüksek olan kişilerin anket vb. uygulamalara daha sıcak bakmasından kaynaklanabilmektedir.

Tablo 6: Araştırmada Yer Alan Katılımcıların Meslek Gruplarına İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımı

Meslek	Frekans	Yüzde
Özel sektör	190	24,1
Kamu sektörü	258	32,7
Serbest	64	8,1
Öğrenci	64	8,1
Çalışmıyor	128	16,2
Emekli	86	10,8
Toplam	790	100,0

Katılımcıların meslek grubu dağılımının yer aldığı Tablo 6’da görüldüğü üzere ankete katılanlarda kamu ve özel sektör çalışanlarının ağırlığı gözlemlenmektedir.

Araştırmanın ikinci kısmında temel finansal araçlara ilişkin tercih ve deneyimleri ölçmek amaçlanmıştır. Bu kısımda yer alan 18 soru ve alınan cevapların frekans ve yüzdeleri sonuçları yer almaktadır.

Tablo 7: Finansal yatırımlarınızı nasıl gerçekleştirirsiniz?

	Frekans	Yüzde
Farklı finans kurumlarıyla görüşerek	376	47,6
Tek bir finans kurumunun seçeneklerini değerlendirerek	34	4,3
Kendi bildiğimden şaşmam	152	19,2
Etrafa sorarım	156	19,7
Bilmiyorum	72	9,1
Toplam	790	100,0

Tablo 7’den de görüleceği üzere, katılımcıların büyük çoğunluğu (%47,6) finansal yatırım kararlarını alırken finans kurumlarına başvurarak farklı finans kurumlarıyla görüştüğünden sonra işlem yaptıklarını beyan etmiştir. Bu durum katılımcıların finans kurumlarına olan güvenlerinin bir göstergesidir. Ayrıca finans kurumlarının gerek reklamlarla gerekse de diğer iletişim araçlarıyla topluma ulaştığı, bireylerinse dar bir araştırma sahasına sahip oldukları söylenebilmektedir.

Tablo 8: Finansal yatırım kararlarınızı daha çok hangi bilgi kaynakları etkiler?

	Frekans	Yüzde
Yapılan reklamlar	38	4,8
Kulaktan dolma bilgiler	12	1,5
Finansal araçlara ilişkin internette yazan bilgiler	126	15,9
Özel finansal danışmanlardan alınan bilgiler	118	14,9
Banka satış temsilcilerinin tanıtımları	62	7,8
Gazeteler vb. finans sayfalarındaki tavsiyeler	64	8,1
Özel finans yayınları	30	3,8
Eş dost tavsiye	64	8,1
Televizyon ve radyo programları	38	4,8
Kendi Tecrübelerim	196	24,8
Bilmiyorum	42	5,3
Toplam	790	100,0

Tablo 8'e bakıldığında katılımcılar finansal yatırım kararlarını alırken faydalandıkları bilgi kaynaklarının en başında (% 24,8) kendi tecrübeleri yer almaktadır. Bu durum bireylerin kendilerine olan güvenlerini göstermektedir. Bu durum finansal okuryazarlık düzeyinin önemini bir kez daha kavramamıza yardımcı olmaktadır. Çünkü bilgi sahibi olmayan bireylerin kendilerine aşırı güvenmeleri piyasa için büyük olumsuzluklara neden olmakta ve hem bireyin kendisine hemde piyasa zarar vermektedir. En yüksek orana sahip ikinci öncüle bakacak olursak katılımcıların internet üzerinden araştırma yaptıkları ve bu araştırmalara güven duydukları görülmektedir. Bu durum finansal okuryazarlığın bir göstergesi olan piyasa araştırmasına verilen önemin kavrandığının bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 9: Daha önce paranızı nasıl biriktirdiniz?

	Frekans	Yüzde
Ev vb. herhangi bir yerde saklayarak	92	11,6
Bankada vadeli mevduat hesabında	192	24,3
Finansal yatırım araçları (Tahvil, hisse senedi vb.)	48	6,1
Arsa, ev, araba veya hayvan gibi mal mülk edinimi yoluyla	118	14,9
Bireysel emeklilik vb. fonlarla	82	10,4
Hiç para biriktirmedim	124	15,7
Hiç biriktirecek param olmadı	134	17,0
Toplam	790	100,0

Tablo 9'a bakacak olursak katılımcıların paralarını biriktirirken paralarının değerini korumasına önem verdikleri paralarını vadeli mevduat hesabında birikim yaptıkları görülmektedir. Bu oran katılımcıların yaklaşık dörtte biri % 24,3'tür. Diğer

yandan parasını yastık altında saklayanların oranı ise % 11,6 olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 10: İkamet ettiğiniz evin sahiplik durumu nedir?

	Frekans	Yüzde
Kendime/Aileme ait ve borcu yok	352	44,6
Konut kredisi hala devam ediyor	96	12,2
Kiracıyım	332	42,0
İşverene ait	10	1,3
Toplam	790	100

Ankete katılanların ikamet ettikleri evlerin sahiplik durumunu gösteren onuncu tabloda büyük çoğunluğun (%44,6) kendi evinde oturduğu göze çarpmaktadır. Buradaki önemli husus böyle büyük bir yatırımda bu kişilerin borçlarını ödemiş olmalarıdır.

Tablo 11: Hanenizin temel gelir kaynağı nedir?

	Frekans	Yüzde
Maaş veya ücret	650	82,3
Serbest meslek veya ticari kazanç	100	12,7
Devlet yardımları	4	,5
Gayrimenkul gelirleri	6	,8
Aile bireylerinden yardım (Farklı hanede yaşayan)	10	1,3
Diğer gelirler	20	2,5
Toplam	790	100,0

Katılımcıların büyük bir bölümünün (%82,3) temel gelir kaynağının maaş ve ücret olduğu Tablo 11’de görülmektedir. Bu durum ülkemizdeki sektör dağılımından iş kolu dağılımına birçok konuda fikir sahibi olmamıza vesile olmaktadır. Maaş ve ücret gelirlerine sahip bireylerin bu denli yüksek olması ülkemizde hizmet sektörünün yaygın olduğunun bir göstergesidir. Diğer yandan bu oranın yüksek olması sermayenin bazı guruplarda toplandığının sadece bu kesimin işveren olarak piyasaya katıldığının geriye kalanların ise bu kişilerin yanında ücret karşılığı çalıştığının da göstergesidir.

Tablo 12: Hanede ödemelerden kim sorumlu?

	Frekans	Yüzde
Kadın / Anne	64	8,1
Erkek / Baba	350	44,3
Eşler birlikte	234	29,6
Tüm aile bireyleri birlikte	132	16,7
Ailenin diğer birey / bireyleri	8	1,0
Kimse / Ödemeleri yapmıyoruz	2	,3
Toplam	790	100,0

Katılımcıların hanede ödemelerden kim sorumlu sorusuna alınan cevaplara bakılacak olursa çoğunluk tarafından (%44,3) erkek/baba cevabının alındığı görülmektedir. Bu durum ataerkil toplum yapısının bir göstergesidir.

Tablo 13: Kaç adet kredi kartınız var?

	Frekans	Yüzde
Hiç yok	182	23,0
1	350	44,3
2	182	23,0
3	42	5,3
4 ve üzeri	34	4,3
Toplam	790	100,0

Katılımcılara yöneltilen kaç adet kredi kartın var sorusunda alınan cevaplara bakacak olursak çoğunluğun (% 44,3) bir adet kredi kartı sahibi olduğu görülmektedir. Bu durum ülkemizde kredi kartı kullanma bilincinin oluşmaya başladığının ve devletin uyguladığı kısıtlamaların bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Tablo 14: Bugüne kadar ki en yüksek kredi kartı borcunuz ortalama ne kadardı?

	Frekans	Yüzde
0-1500 TL	406	51,4
1501-3000 TL	132	16,7
3001-4500 TL	82	10,4
4501-6000 TL	68	8,6
6001 TL ve üzeri	102	12,9
Toplam	790	100,0

Bugüne kadar ki en yüksek kredi kartı borcunuz ortalama ne kadardı sorusuna katılımcıların yarıdan fazlası (% 51,4) 0-1500 TL tutarında borç sahibi olduğu beyan etmiştir. Bir önceki öncüldeki gibi kredi kartı kullanma bilincinin yerleşmeye başladığı görülmektedir.

Tablo 15: Aylık harcama toplamınız ortalama ne kadar?

	Frekans	Yüzde
0-500 TL	126	15,9
501-1000 TL	114	14,4
1001-1500 TL	106	13,4
1501-2000 TL	160	20,3
2001 TL ve üstü	284	35,9
Toplam	790	100,0

Katılımcılara yöneltilen aylık harcamalarının toplam tutarının ortalama ne kadar olduğu sorusuna alınan cevaplarda % 35,9'unun 2001 TL ve üstü harcama beyan ettikleri görülmektedir.

Tablo 16: Daha önce hangi sebep/sebeplerden dolayı bireysel kredi kullandınız?

	Frekans	Yüzde
Fatura, kredi kartı vb. borçları ödemek için	102	12,9
Evin çeşitli ihtiyaçları için	166	21,0
Tatil veya seyahat için	18	2,3
Evlilik, eğitim vb. özellikli durumlar için	138	17,5
Diğer aile bireyelerine veya yakınlarla yardım için	40	5,1
Kullanmadım	326	41,3
Toplam	790	100,0

Tablo 16'ya bakacak olursa katılımcıların kültürümüzdeki yardımlaşmadan dolayı bankalardan kredi kullanımı oranı düşüktür. Katılımcıların yüzde 41,3'ü daha önce bireysel kredi kullanmadığını beyan etmiştir.

Tablo 17: Daha önce kaç kez kredi kullandınız? (Bireysel, Taşıt, Konut vb.)

	Frekans	Yüzde
Hiç	358	45,3
1-2	244	30,9
3-4	112	14,2
5-6	54	6,8
7 ve daha fazla	22	2,8
Toplam	790	100,0

Katılımcılara yöneltilen daha önce kaç kez kredi kullandınız sorusuna çoğunluğun (%45,3) cevabının "hiç" olduğu görülmektedir. Bu durum ülkemizde gereksiz kredi kullanımı oranının düşük olduğunu gösterir. Çok düşük bir orana (%2,8) sahip olsada "7 ve daha fazla" cevabının da alındığı gözlemlenmektedir. "Hiç" cevabının bu kadar yüksek olmasında ülkemizde akrabalık bağlarına verilen önemin büyük olmasından kaynaklandığı düşünülebilir.

Tablo 18: Daha önce aşağıdaki mortgage ürünlerinden birini kullandınız mı?

	Frekans	Yüzde
Sabit faizli konut kredisi	62	7,8
Azalan taksitli mortgage	2	,3
Ara ödemeli morgage	4	,5
Artan taksitli morgage	4	,5
Hiç mortgage kullanmadım	718	90,9
Toplam	790	100,0

Katılımcılara mortgage ürünleri kullanımı hakkında yöneltilen soruya verilen cevabta görüleceği üzere büyük çoğunluğun (% 90,9) hiç mortgage ürünü kullanmadığı görülmektedir.

Tablo 19: Daha önce birikimlerinizden kazanç elde ettiniz mi?

	Frekans	Yüzde
Evet	410	51,9
Hayır	182	23,0
Hiç birikimim olmadı	198	25,1
Toplam	790	100,0

Tablo 19’da katılımcıların daha önce yapmış oldukları birikimlerden kazanç elde edenlerin oranı yüzde 51,9 olarak görülmektedir. Buradaki alınan cevaplar bireylerin doğru yatırımlarda bulunduğunu göstermektedir.

Tablo 20: Daha önce hiç finansal yatırımlarınızdan zarar ettiğiniz oldu mu?

	Frekans	Yüzde
Evet	184	23,3
Hayır	306	38,7
Hiç yatırım yapmadım	300	38,0
Toplam	790	100,0

Katılımcıların daha önce hiç finansal yatırımlarınızdan zarar ettiğiniz oldu mu sorusuna verdikleri cevaplarda çoğunluğun (%38,7) “hayır” dediği görülmektedir. Ankete katılan bireylerin temtinli hareket ettiklerinden söz edilebilir.

Tablo 21: Daha önce hangi konuda/konularda bir finans danışmanından (Özel finans uzmanı, Banka satış temsilcisi vb.) destek aldınız?

	Frekans	Yüzde
Tasarruf veya yatırımlarım için	158	20,0
Kredi kullanmak için	140	17,7
Çeşitli sigorta türleri için	38	4,8
Borçların yönetimi için	12	1,5
Hiç danışmadım	442	55,9
Toplam	790	100,0

Tablo 21’de katılımcıların finansal danışmanlara bakış açısını göstermektedir. Burada alınan cevaplara bakacak olursak danışmanlara başvurma oranının çok düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 22: Daha önce aldığınız hangi finansal karar/kararlardan ötürü pişmanlık duydunuz?

	Frekans	Yüzde
Tasarruf veya yatırımlarım	112	14,2
Kullandığım krediler	132	16,7
Kullandığım çeşitli sigorta türleri	12	1,5
Borçların yönetimi	68	8,6
Hiç pişmanlık duymadım	466	59,0
Toplam	790	100,0

Tablo 22’de katılımcıların büyük bir bölümünün daha önce aldığı finansal kararlardan pişmanlık duymadıkları görülmektedir. Bu cevabı verenlerin oranı yüzde 59 dur.

Tablo 23: Acil paraya ihtiyaç duyduğunuzda nereden para bulursunuz?

	Frekans	Yüzde
Varlık satışı (Otomobil, değerli eşya vb.)	54	6,8
Aile bireyleri veya yakınlardan borç	390	49,4
Finansal borç	202	25,6
Ek iş, fazla mesai vb.	60	7,6
Hiçbir yerden bulamam	84	10,6
Toplam	790	100,0

Katılımcıların acil para ihtiyacı olduğun en çok başvurdukları yer olarak (% 49,4) aile bireyleri veya yakınlardan borç alımı olduğu görülmüştür. Bu durum Türk ve Müslüman kültürünün sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 24: Sizce Bir kişi emeklilik için finansal planını kaç yaşında yapmaya başlamalı?

	Frekans	Yüzde
18-28	448	56,7
29-39	192	24,3
40-50	66	8,4
51 ve üstü	34	4,3
Plan yapmak çok gereksiz	50	6,3
Toplam	790	100,0

Katılımcıların çoğunluğu emeklilik için yatırım yapmaya başlama yaşlarınının 18-28 aralığında olması gerektiğini beyan etmişlerdir. Bu cevabın oranı yüzde 56,7 dir.

Araştırmanın üçüncü kısmında ankete katılanların temel finansal araçlara ilişkin bilgi ve yararlanma düzeylerini tespit etmek amaçlanmıştır. Bu kapsamda katılımcıların finansal araçlar hakkında bilgi düzeylerine ulaşmak için 15 finansal araç hakkında sorulan sorular ve alınan cevaplar aşağıdaki gibidir. 790 katılımcı her finansal ürün için bir tercihte bulunmuştur.

Tablo 25: Ankete katılanların 15 finansal araç hakkında bilgi düzeyleri

	Bilgim yok	Duydum ama çok bilgim yok	İyi biliyorum
Döviz Kuru	24,0	28,4	47,6
Bireysel Emeklilik	21,3	25,8	52,9
Yatırım Fonu	43,0	35,2	21,8
Mortgage	42,3	34,9	22,8
Banka Teminatlı Kredi	37,7	31,4	30,9
Teminatsız Kredi	41,5	29,9	28,6
Kredi Kartı	13,7	12,9	73,4
Vadeli Mevduat Hesabı	23,8	19,2	57,0
Tasarruf Fonu	41,0	38,0	21,0
Mikrokredi	58,0	29,9	12,1
Hayat Sağlık vb. Sigortalar	25,1	34,4	40,5
Hisse Senedi	36,2	28,1	35,7
Tahvil	42,5	28,4	29,1
Ön Ödemeli Kart	54,2	27,8	18,0
Katılım Bankacılığı	43,0	28,9	28,1

Ankete katılan bireylerin 15 finansal araca dair beyan ettikleri bilgi düzeylerine, tablodaki sıraya göre bakacak olursak, 790 katılımcının;

376'sı (%47,6) döviz kurunu iyi bildiğini, 224'ü (%28,4) duyduğunu ama çok bilgisinin olmadığını ve 190'ı (%24) iyi bilmediğini beyan etmiştir.

418 katılımcı (%52,9) bireysel emekliliği iyi bildiğini, 168 katılımcı da (%21,3) bilgisinin olmadığını söylemiştir. Bu durum ülkemizde BES'in yakından takip edildiğinin bir göstergesidir.

Yatırım fonu hakkında katılımcıların verdikleri cevaptan görüleceği üzere bilgisi olmadığını beyan edenlerin toplamı 618 (%78,2) kişidir.

Mortgage ürünleri hakkında da aynı durum söz konusu olup iyi bildiğini beyan eden kişi sayısı sadece 180'dir (%22,8).

Katılımcıların banka teminatlı kredi hakkında verdikleri cevaplarda üç öncülünde oranlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Katılımcıların yüzde 41,5'i teminatsız kredi hakkında bilgi sahibi olmadığını beyan etmiştir.

Katılımcıların yüzde 73,4 (580 kişi) kredi kartını iyi bildiğini beyan etmiştir. Bu cevabın bu kadar yüksek olması ülkemizde kredi kartı kullanım oranının bir göstergesidir.

Katılımcıların yüzde 57'si vadeli mevduat hesabını iyi bildiğini beyan etmiştir.

Katılımcıların yüzde 41'i tasarruf fonu hakkında bilgi sahibi olmadığını beyan etmiştir.

Katılımcıların yüzde 58'i mikrokredi hakkında bilgi sahibi olmadığını beyan etmiştir.

Katılımcıların yüzde 40,5'i hayat, sağlık vb. sigortalara ilişkin bilgileri iyi bildiğini beyan etmiştir. Sigortacılık faaliyetleri ülkeler açısından büyük öneme sahiptir.

Katılımcıların yüzde 36,2 hisse senedi hakkında bilgi sahibi olmadığını beyan etmiştir. Bilgi yok cevabına bakacak olursak bu oran da çok yakın yüzde 35,7 olarak karşımıza çıkmaktadır. Kalkınma aşamasında olan ülkemizde büyük öneme sahip hisse senedinin bilinme oranı artmaktadır.

Katılımcıların yüzde 42,5'i tahvil hakkında bilgi sahibi olmadığını beyan etmiştir.

Katılımcıların yüzde 54,2'si ön ödemeli kart hakkında bilgi sahibi olmadığını beyan etmiştir.

Katılımcıların yüzde 43'ü katılım bankacılığı hakkında bilgi sahibi olmadığını beyan etmiştir.

Bireylerin bilgi ve becerilerini tutum ve davranışlara dönüştürme noktasında yukarıda yer alan 15 finansal aracın pratikte kullanılması büyük önem arz etmektedir. Aşağıda bu kapsamda katılımcılara yöneltilen yukarıdaki finansal araçlardan yararlanma düzeylerine yer verilmiştir. Bu kısımda da 790 katılımcı her finansal araç için bir tercihte bulunmuştur.

Tablo 26: Ankete katılanların döviz kuruna ilişkin yararlanma düzeyleri

	Hiç Kullnmadım	Daha Önce Kullandım	Düzenli Kullanıyorum
Döviz Kuru	55,4	26,9	17,7
Bireysel Emeklilik	57,2	16,2	26,6
Yatırım Fonu	87,1	7,8	5,1
Mortgage	89,4	4,3	6,3
Banka Teminatlı Kredi	86,8	9,4	3,8
Teminatsız Kredi	80,3	15,6	4,1
Kredi Kartı	22,2	25,1	52,7
Vadeli Mevduat Hesabı	57,0	17,0	26,0
Tasarruf Fonu	86,6	8,6	4,8
Mikrokredi	94,9	3,3	1,8
Hayat Sağlık vb. Sigortalar	61,3	18,7	20,0
Hisse Senedi	84,1	10,6	5,3
Tahvil	91,9	5,6	2,5
Ön Ödemeli Kart	87,3	8,1	4,6
Katılım Bankacılığı	88,3	7,1	4,6

Katılımcıların yüzde 55,4'ü (438 kişi) döviz kurunu hiç kullanmadığını beyan etmiştir. Bir önceki tablodan da görüleceği üzere döviz kurunu bilmediğini beyan edenlerin oranı %53,3'tür. Bu durum döviz kuru hakkında bilgi sahibi olmayanların dövize yatırımdan uzak durduğunun bir göstergesi sayılabilir.

Katılımcıların yüzde 57,2'si (452 kişi) bireysel emekliliği hiç kullanmadığını beyan etmiştir. Ülkemizde bireysel emeklilikle tanışma aşamasında diyebiliriz.

Katılımcıların yüzde 87,1'i (688 kişi) yatırım fonunu hiç kullanmadığını beyan etmiştir. Bireylerin tasarruflarını piyasalarda değerlendirmedeği görülmektedir.

Katılımcıların yüzde 89,4'ü (706 kişi) mortgage ürünlerini hiç kullanmadığını beyan etmiştir. Burada verilen cevapların ülkemizde ev yapımı ve satımında farklı enstrümanların bulunmasından kaynaklanmaktadır. Örneğin kooperatif şeklinde yapılan inşaatlar yada TOKİ inşaatları.

Katılımcıların yüzde 86,8'i (686 kişi) banka teminatlı krediyi hiç kullanmadığını beyan etmiştir.

Katılımcıların yüzde 80,3'ü (634 kişi) teminatsız krediyi hiç kullanmadığını beyan etmiştir.

Katılımcıların yüzde 52,7'si (416 kişi) kredi kartını düzenli kullandığını beyan etmiştir.

Katılımcıların yüzde 57'si (450 kişi) vadeli mevduat hesabını hiç kullanmadığını beyan etmiştir.

Katılımcıların yüzde 86,6'sı (684 kişi) tasarruf fonunu hiç kullanmadığını beyan etmiştir. Bu durum ülkemizdeki tasarrufların tüketimden sonra geldiğini göstermektedir.

Katılımcıların yüzde 94,9'u (750 kişi) mikrokrediyi hiç kullanmadığını beyan etmiştir.

Katılımcıların yüzde 61,3'ü (484 kişi) hayat, sağlık vb. sigortaları hiç kullanmadığını beyan etmiştir. Bu durum ülkemizde sigortacılık anlayışının henüz yerleşmediğini dağa yolun başında olduğumuzu göstermektedir. Sigortacılık gerek firmalar gerekse de şahıslar açısından çok önemlidir.

Katılımcıların yüzde 84,1'i (664 kişi) hisse senedini hiç kullanmadığını beyan etmiştir. Bu durum bireylerin sermaye piyasasından uzak olduğunun bir göstergesidir.

Katılımcıların yüzde 91,9'u (726 kişi) tahvili hiç kullanmadığını beyan etmiştir.

Katılımcıların yüzde 87,3'ü (690 kişi) ön ödemeli kartı hiç kullanmadığını beyan etmiştir.

Katılımcıların yüzde 88,4'ü (698 kişi) katılım bankacılığını hiç kullanmadığını beyan etmiştir.

Ankete katılanların demografik özelliklerinin temel finansal okuryazarlık düzeyine etkilerini araştırdığımızda ilk olarak bağımsız örneklem t – testi ile cinsiyet farkının temel finansal okuryazarlık düzeyi üzerindeki etkisi ölçülmüş ve literatürdeki pek çok çalışmanın aksine cinsiyetin finansal okuryazarlık üzerinde büyük bir etkisinin olmadığı görülmüştür.

Tablo 27: Temel finansal araçlara ilişkin bilgi düzeyinin cinsiyetlere göre farklılığı (Bağımsız Örneklem T- Testi)

	t	df	Anlamlılık Değ.	Ortalama
Döviz Kuru	5,207	788	,000	,29679
Teminatlı kredi	-2,423	788	,016	-,14211
Hisse Senedi	2,012	788	,045	,12131

Tablo 27'deki sonuçlardan yararlanarak sig. değerleri <0,05 olduğundan kadın ve erkeklerin döviz kuru, teminatlı kredi ve hisse senedine yönelik bilgi düzeyleri arasında anlamlı bir fark var olduğu söylenebilir. Ortalamalara ilişkin fark sütunundan da erkeklerin döviz kuru ve hisse senedine ilişkin daha fazla, kadınlarınsa teminatlı kredilere yönelik daha fazla bilgi sahibi olduğu anlaşılmaktadır.

Çalışmada eğitim düzeyi, yaş aralığı ve mesleki dağılımın temel finansal okuryazarlık düzeyi üzerindeki etkisi ise Anova testi ile ölçülmüştür. Anova testi sonuçları Tablo 28’de yer almaktadır.

Tablo 28: Temel finansal araçlara ilişkin bilgi düzeyininin yaş – eğitim ve meslek gruplarına göre farklılığı (Ortalamalar ve Anova – Anlamlılık Değeri sonuçları)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
İlkokul	1,3	1,5	1,2	1,2	1,1	1,1	1,7	1,4	1,2	1,2	1,6	1,3	1,2	1,1	1,2
Ortaokul	1,4	1,5	1,2	1,3	1,4	1,4	2,0	1,4	1,2	1,1	1,5	1,5	1,2	1,2	1,4
Lise	2,0	1,9	1,4	1,4	1,4	1,5	2,2	1,8	1,4	1,2	1,7	1,5	1,4	1,3	1,3
Ön Lisans	2,1	2,3	1,5	1,7	1,9	1,8	2,5	2,1	1,7	1,4	2,0	1,8	1,6	1,4	1,7
Lisans	2,4	2,5	1,9	1,9	2,1	2,0	2,8	2,6	1,9	1,6	2,3	2,1	2,0	1,8	2,0
Lisansüstü	2,7	2,8	2,1	2,3	2,4	2,2	2,9	2,8	2,1	1,8	2,5	2,5	2,3	1,8	2,2
Sig. Değ.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
18-28	2,4	2,5	2,0	2,0	2,2	2,1	2,8	2,6	2,1	1,7	2,4	2,3	2,2	1,8	2,2
29-39	2,2	2,4	1,7	1,8	1,9	1,7	2,6	2,3	1,6	1,5	2,1	1,8	1,7	1,5	1,7
40-50	1,8	1,9	1,5	1,4	1,4	1,5	2,2	1,8	1,4	1,2	1,8	1,6	1,5	1,3	1,5
51 Üstü	1,8	1,8	1,5	1,5	1,6	1,7	2,3	1,9	1,6	1,4	1,9	1,6	1,5	1,5	1,5
Sig. Değ.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Özel	2,1	2,2	1,7	1,7	1,9	1,8	2,5	2,2	1,8	1,5	2,1	1,9	1,7	1,7	1,8
Kamu	2,3	2,6	1,8	1,9	1,8	1,8	2,7	2,4	1,7	1,5	2,2	1,9	1,8	1,5	1,7
Serbest	1,5	1,5	1,3	1,2	1,4	1,4	1,9	1,5	1,3	1,2	1,6	1,3	1,2	1,2	1,2
Öğrenci	2,3	2,1	1,9	1,7	2,2	2,0	2,6	2,5	1,9	1,3	2,2	2,1	2,0	1,7	2,0
Emekli	2,3	2,2	1,8	1,8	2,0	1,9	2,6	2,4	1,9	1,6	2,2	2,1	2,1	1,6	2,0
Çalışmıyor	2,2	2,2	1,7	1,8	1,9	1,8	2,6	2,3	1,8	1,5	2,1	1,9	1,8	1,6	1,8
Sig. Değ.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Tablo 28’de yer alan sig. değerlerinin tamamı <0,05 olduğundan gerek yaş aralıklarının gerek eğitim seviyelerinin gerekse meslek gruplarının temel finansal araçlara yönelik bilgi düzeyleri arasında anlamlı farklar olduğu söylenebilmektedir. Çalışmada yaş aralığı yükseldikçe bireylerin finansal araçlara ilişkin bilgi seviyesinin düştüğü, eğitim seviyesi yükseldikçe finansal araçlara ilişkin bilgi seviyesinin arttığı tespit edilmiştir. Meslek gruplarında ise en düşük bilgi seviyesine sahip grubun serbest çalışanlar en yüksek bilgi seviyesine sahip grubun ise kamu sektöründe çalışanlar olduğu görülmüştür.

Araştırmanın dördüncü bölümünde ise ankete katılan kişilerin finansal konulara ve finansal okuryazarlığın gelişimine ilişkin görüşlerine yönelik sorular (23 soru) yöneltilmiş ve aşağıdaki cevaplar alınmıştır.

Tablo 29: Bir yatırım yapmadan önce bütün maddi imkanlarımı gözden geçiriyorum.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	42	5,3
Katılmıyorum	26	3,3
Kararsızım	62	7,8
Katılıyorum	206	26,1
Kesinlikle katılıyorum	454	57,5
Toplam	790	100,0

Katılımcıların yüzde 57,5'i (454 kişi) "Bir yatırım yapmadan önce bütün maddi imkanlarımı gözden geçiriyorum." öncülüne kesinlikle katıldığını beyan etmiştir.

Tablo 30: Bugün için yaşıyorum. Yarına Allah kerim.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	386	48,9
Katılmıyorum	204	25,8
Kararsızım	80	10,1
Katılıyorum	60	7,6
Kesinlikle katılıyorum	60	7,6
Toplam	790	100,0

Katılımcıların yüzde 48,9'u (386 kişi) "Bugün için yaşıyorum. Yarına Allah kerim." öncülüne kesinlikle katılmadığını beyan etmiştir.

Tablo 31: Parayı uzun süre saklamaktansa harcamak beni daha fazla mutlu ediyor.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	244	30,9
Katılmıyorum	206	26,1
Kararsızım	176	22,3
Katılıyorum	104	13,2
Kesinlikle katılıyorum	60	7,6
Toplam	790	100,0

Katılımcıların yüzde 30,9'u (244 kişi) "Parayı uzun süre saklamaktansa harcamak beni daha fazla mutlu ediyor." öncülüne kesinlikle katılmadığını beyan etmiştir.

Tablo 32: Faturalarımı hep zamanında öderim.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	42	5,3
Katılmıyorum	48	6,1
Kararsızım	48	6,1
Katılıyorum	202	25,6
Kesinlikle katılıyorum	450	57,0
Toplam	790	100,0

Katılımcıların yüzde 57'si (450 kişi) "Faturalarımı hep zamanında öderim." öncülüne kesinlikle katıldığını beyan etmiştir. Bu durum ülkemizde sorumluluk sahibi bireylerin çoğunlukta olduğunun göstergesidir. Çünkü empati yaparsak faturaları tahsil etme durumunda bizde olabilir. Alacaklarımızı alamadığımızda da iflas gibi kötü durumlarla karşılaşabilirdik.

Tablo 33: Yatırım yaparken her türlü riske karşı hazırlıklıyım.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	88	11,1
Katılmıyorum	122	15,4
Kararsızım	206	26,1
Katılıyorum	228	28,9
Kesinlikle katılıyorum	146	18,5
Toplam	790	100,0

Katılımcıların yüzde 28,9'u (228 kişi) "Yatırım yaparken her türlü riske karşı hazırlıklıyım." öncülüne katıldığını beyan etmiştir.

Tablo 34: Mali durumumu sıkı bir gözetim altında tutuyorum.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	60	7,6
Katılmıyorum	90	11,4
Kararsızım	134	17,0
Katılıyorum	274	34,7
Kesinlikle katılıyorum	232	29,4
Toplam	790	100,0

Katılımcıların yüzde 34,7'si (274 kişi) "Mali durumumu sıkı bir gözetim altında tutuyorum." öncülüne katıldığını beyan etmiştir.

Tablo 35: Uzun dönem finansal hedeflerimi başarmak için ciddi çaba gösteriyorum.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	82	10,4
Katılmıyorum	136	17,2
Kararsızım	166	21,0
Katılıyorum	216	27,3
Kesinlikle katılıyorum	190	24,1
Toplam	790	100,0

Katılımcıların yüzde 27,3'ü (216 kişi) "Uzun dönem finansal hedeflerimi başarmak için ciddi çaba gösteriyorum." öncülüne katıldığını beyan etmiştir.

Tablo 36: Para benim için sadece harcamak için var.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	268	33,9
Katılmıyorum	228	28,9
Kararsızım	122	15,4
Katılıyorum	94	11,9
Kesinlikle katılıyorum	78	9,9
Toplam	790	100,0

Katılımcıların yüzde 33,9'u (268 kişi) "Para benim için sadece harcamak için var." öncülüne kesinlikle katılmadığını beyan etmiştir.

Tablo 37: Mevcut finansal durumumdan memnunum.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	170	21,5
Katılmıyorum	148	18,7
Kararsızım	198	25,1
Katılıyorum	186	23,5
Kesinlikle katılıyorum	88	11,1
Toplam	790	100,0

Katılımcıların yüzde 25,1'i (198 kişi) "Mevcut finansal durumumdan memnunum." öncülüne kararsız olduğunu beyan etmiştir.

Tablo 38: Finans konularıyla ilgilenmekten keyif alıyorum.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	140	17,7
Katılmıyorum	154	19,5
Kararsızım	164	20,8
Katılıyorum	198	25,1
Kesinlikle katılıyorum	134	17,0
Toplam	790	100,0

Katılımcıların yüzde 25,1'i (198 kişi) "Finans konularıyla ilgilenmekten keyif alıyorum." öncülüne katıldığını beyan etmiştir.

Tablo 39: Aylık ödeme ve harcamalarımı kontrol altında tutabiliyorum.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	60	7,6
Katılmıyorum	66	8,4
Kararsızım	140	17,7
Katılıyorum	264	33,4
Kesinlikle katılıyorum	260	32,9
Toplam	790	100,0

Katılımcıların yüzde 33,4'ü (264 kişi) “Aylık ödeme ve harcamalarımı kontrol altında tutabiliyorum.” öncülüne katıldığını beyan etmiştir.

Tablo 40: Paramı çok iyi yönetebiliyorum.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	44	5,6
Katılmıyorum	122	15,4
Kararsızım	218	27,6
Katılıyorum	230	29,1
Kesinlikle katılıyorum	176	22,3
Toplam	790	100,0

Katılımcıların yüzde (230 kişi) 29,1'i “Paramı çok iyi yönetebiliyorum.” öncülüne katıldığını beyan etmiştir. Bu durum para yönetimi açısından bireylerin kendilerine güvenmediklerinden de bir göstergesidir.

Tablo 41: Geçim sıkıntısı çekiyorum.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	174	22,0
Katılmıyorum	214	27,1
Kararsızım	178	22,5
Katılıyorum	154	19,5
Kesinlikle katılıyorum	70	8,9
Toplam	790	100,0

Katılımcıların yüzde 27,1'i (214 kişi) “Geçim sıkıntısı çekiyorum.” öncülüne katılmadığını beyan etmiştir. Burada alınan cevabın Türkiye'nin en büyük şehirlerinden Bursa'da yapılmasının etkisi büyüktür. Nitekim Bursa'daki iş imkanlarının bu cevabın alınmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

Tablo 42: En uygun finansal ürünü seçebilmek için çok araştırma yapıyorum.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	114	14,4
Katılmıyorum	120	15,2
Kararsızım	178	22,5
Katılıyorum	232	29,4
Kesinlikle katılıyorum	146	18,5
Toplam	790	100,0

Katılımcıların yüzde 29,4'ü (232 kişi) “En uygun finansal ürünü seçebilmek için çok araştırma yapıyorum.” öncülüne katıldığını beyan etmiştir. Cevap aslında anketin Bursa ilinde ikamet eden vatandaşların finansal okuryazarlık seviyelerinin düşük olmadığını destekler niteliktedir.

Tablo 43: Tüm finansal gelişmelerden haberdarım.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	182	23,0
Katılmıyorum	166	21,0
Kararsızım	240	30,4
Katılıyorum	154	19,5
Kesinlikle katılıyorum	48	6,1
Toplam	790	100,0

Katılımcıların yüzde 30,4'ü (240 kişi) “Tüm finansal gelişmelerden haberdarım.” öncülüne kararsız olduğunu beyan etmiştir. Bu cevap kişilerin finans haberlerini takip ettiğinin de bir göstergesidir.

Tablo 44: Getirisi yüksek yatırımın riski de yüksek olur.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	70	8,9
Katılmıyorum	62	7,8
Kararsızım	110	13,9
Katılıyorum	252	31,9
Kesinlikle katılıyorum	296	37,5
Toplam	790	100,0

Katılımcıların yüzde 37,5 (296 kişi) “Getirisi yüksek yatırımın riski de yüksek olur.” öncülüne kesinlikle katıldığını beyan etmiştir. Cevabın doğru olmasının yanında bu denli net bir sorunun oranı düşük kalmıştır.

Tablo 45: Yüksek enflasyon demek geçim maliyetlerinin giderek artması demektir.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	78	9,9
Katılmıyorum	32	4,1
Kararsızım	74	9,4
Katılıyorum	194	24,6
Kesinlikle katılıyorum	412	52,2
Toplam	790	100,0

Katılımcıların yüzde 52,2 (412 kişi) “Yüksek enflasyon demek geçim maliyetlerinin giderek artması demektir.” öncülüne kesinlikle katılmadığını beyan etmiştir. Her ne kadar oran yeterli düzeyde olmasa da bireyler Ülkemizin en büyük sorunlarından olan enflasyonun farkındadır.

Tablo 46: Bir yatırımın riskini azaltmak için yatırım yapılan menkul kıymet çeşidi arttırılmalı.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	62	7,8
Katılmıyorum	66	8,4
Kararsızım	246	31,1
Katılıyorum	216	27,3
Kesinlikle katılıyorum	200	25,3
Toplam	790	100,0

Katılımcıların yüzde 31,1 (246 kişi) “Bir yatırımın riskini azaltmak için yatırım yapılan menkul kıymet çeşidi arttırılmalı.” öncülüne kesinlikle katılmadığını beyan etmiştir. Bu cevaba bakacak olursak katılımcıların finansal piyasalarda göreceği işlemleri iyi idrak ederek risk dağılımını gerçekleştirebilme düzeyinde olduklarını göstermektedir. Bu durum piyasaların düzenli işlemlerini sağlayacaktır.

Tablo 47: Finansal bilgi eksikliğinin ülke ekonomisine zarar verdiğini düşünüyorum.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	44	5,6
Katılmıyorum	66	8,4
Kararsızım	114	14,4
Katılıyorum	226	28,6
Kesinlikle katılıyorum	340	43,0
Toplam	790	100,0

Katılımcıların yüzde 43’ü (340 kişi) “Finansal bilgi eksikliğinin ülke ekonomisine zarar verdiğini düşünüyorum.” öncülüne kesinlikle katıldığını beyan etmiştir. Bu durum ülkemizde finansal bilincin oluşmaya başladığının büyük bir göstergesidir.

Tablo 48: Lisede zorunlu olarak temel düzey finans eğitimi verilmeli.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	36	4,6
Katılmıyorum	58	7,3
Kararsızım	132	16,7
Katılıyorum	252	31,9
Kesinlikle katılıyorum	312	39,5
Toplam	790	100,0

Katılımcıların yüzde 39,5’i (312 kişi) “Lisede zorunlu olarak temel düzey finans eğitimi verilmeli.” öncülüne kesinlikle katıldığını beyan etmiştir. Buradan halkımızın finans eğitimini ihtiyaç olarak gördüğünü çıkarabiliriz.

Tablo 49: Kamu spotu vb. tanıtımlarla finansal okuryazarlığın önemi kamuoyuna yayılmalı.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	30	3,8
Katılmıyorum	50	6,3
Kararsızım	88	11,1
Katılıyorum	262	33,2
Kesinlikle katılıyorum	360	45,6
Toplam	790	100,0

Katılımcıların yüzde 45,6'sı (360 kişi) "Kamu spotu vb. tanıtımlarla finansal okuryazarlığın önemi kamuoyuna yayılmalı." öncülüne kesinlikle katıldığını beyan etmiştir.

Tablo 50: Devlet kurumları toplumu finansal okuryazarlık konusunda bilinçlendirmek için çalışmalar yapmalı.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	32	4,1
Katılmıyorum	40	5,1
Kararsızım	56	7,1
Katılıyorum	282	35,7
Kesinlikle katılıyorum	380	48,1
Toplam	790	100,0

Katılımcıların yüzde 48,1'i (380 kişi) "Devlet kurumları toplumu finansal okuryazarlık konusunda bilinçlendirmek için çalışmalar yapmalı." öncülüne kesinlikle katıldığını beyan etmiştir.

Tablo 51: Sivil toplum kuruluşları toplumu finansal okuryazarlık konusunda bilinçlendirmek için çalışmalar yapmalı.

	Frekans	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	38	4,8
Katılmıyorum	44	5,6
Kararsızım	66	8,4
Katılıyorum	268	33,9
Kesinlikle katılıyorum	374	47,3
Toplam	790	100,0

Katılımcılara finansal eğitimin önemi ve yapılması alınması gereken bazı önlemler hakkındaki tablo 47-51 arasındaki alınan cevaplara bakacak olursak katılımcıların finansal eğitimin zorunlu olarak uygulanması gerektiğini savunduğu görülmektedir. Ayrıca kamu spotu yayımlanması, sivil toplum örgütlenmesi gibi alınacak önlemlerde büyük oranda katıldıklarını beyan etmişlerdir. Bu durum

katılımcıların finansal okuryazarlık bilincine sahip olduklarının bir göstergesidir. Fakat ne yazıkki bilinç tek başına yeterli değildir. Hepimiz bir çok davranışın yanlış olduğunu bilmekte ve yine de bu davranışı gerçekleştirmekteyiz. Bu sebeple edinilmiş olan finansal okuryazarlık bilincinin kültüre dönüştürülmesi gerekir.

Bu bölümünde ankete katılan kişilerin finansal konulara ve finansal okuryazarlığın gelişimine ilişkin görüşlerine yönelik ifadeler ise faktör analizi yapılarak gruplandırılmıştır. Faktör analizi birbirleriyle ilişkisi olan değişkenleri birbirinden bağımsız ve anlamlı faktörler haline getiren çok değişkenli istatistiksel tekniklerinden birisidir. Ancak faktör analizini yapmadan önce veri setinin faktör analizine uygunluğunun test edilmesi gerekmektedir. Bu amaçla öncelikle gözlenen korelasyon katsayılarının büyüklüğü ile kısmi korelasyon katsayılarını karşılaştıran Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Testi ile değişkenlerin en azından bir bölümünün arasında yüksek korelasyon olma olasılığını test eden Bartlett Testi uygulanmaktadır. Değişkenler arasındaki korelasyonlar ne kadar yüksekse değişkenlerin ortak faktörler oluşturma olasılıkları da o kadar yüksek olmaktadır. Bu nedenle KMO oranının 0,5'den büyük olması istenmektedir. Barlett testinin ise anlamlılık düzeyinin 0,05'de küçük olması gerekmektedir (Eroğlu, 2008: 321-322).

Tablo 52: Faktör Analizine Uygunluğun Belirlenmesi

Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliğinin Ölçümü		,884
Barlett Testi	Yaklaşık Ki-Kare	9532,148
	Anlamlılık Düzeyi	,000

Tablo 52'dan da görüldüğü üzere KMO testinin sonucu, $0,884 > 0,5$ olarak tespit edildiğinden soruların faktör analizi için uygun olduğu, bununla birlikte Barlett Testi'nin anlamlılık düzeyinin $< 0,05$ olması nedeniyle de bu testin anlamlı olduğu söylenebilmektedir. Ankette yer alan soruların faktör analizine uygunluğu belirlendikten sonra faktörlerin sayısı tespit edilmelidir. Analize göre özdeğer istatistiği 1'den büyük olan faktörler anlamlı kabul edilmektedir. Analiz sonucunda 3 faktör tespit edilmiştir. Bu faktörlerin isimlendirilmesi ise döndürülmüş faktör matrisi aracılığı ile yapılmaktadır. Bu matriste yer alan bir değişken hangi faktör grubu içerisinde mutlak değer olarak daha büyük ağırlığa sahipse o değişken o gruba ait sayılmaktadır (Eroğlu, 2008: 330). Çalışmada oluşturulan döndürülmüş faktör matrisi ise Tablo 60'da yer almaktadır.

Tablo 53: Faktörlerin İsimlendirilmesi

	Döndürülmüş Faktör Matrisi		
	Faktörler		
	1	2	3
Geçim sıkıntısı çekiyorum	,395	-,018	-,277
Bugün için yaşıyorum. Yarına Allah Kerim	-,080	-,002	,716
Parayı uzun süre saklamaktansa harcamak beni daha fazla mutlu ediyor	,109	-,016	,775
Para benim için sadece harcamak için var	,063	,034	,705
Faturalarımı hep zamanında öderim	,299	,511	-,068
Yatırım yaparken her türlü riske karşı hazırlıklıyım	,149	,506	,246
Mali durumumu sıkı bir gözetim altında tutuyorum	,198	,669	-,159
Uzun dönem finansal hedeflerimi başarmak için ciddi çaba gösteriyorum	,183	,715	-,148
Mevcut finansal durumumdan memnunum	-,024	,570	,037
Finans konularıyla ilgilenmekten keyif alıyorum	,220	,579	,107
Aylık ödeme ve harcamalarımı kontrol altında tutabiliyorum	,188	,771	-,087
Paramı çok iyi yönetebiliyorum	,138	,765	-,089
Bir yatırım yapmadan önce bütün maddi imkanlarımı gözden geçiriyorum	,240	,569	,241
En uygun finansal ürünü seçebilmek için çok araştırma yapıyorum	,285	,536	,124
Tüm finansal gelişmelerden haberdarım	,169	,550	,168
Getirisi yüksek yatırımın riski de yüksek olur	,597	,287	,080
Yüksek enflasyon demek geçim maliyetlerinin giderek artması demektir.	,730	,289	,011
Bir yatırımın riskini azaltmak için yatırım yapılan menkul kıymet çeşidi artırılmalı	,537	,365	-,020
Finansal bilgi eksikliğinin ülke ekonomisine zarar verdiğini düşünüyorum	,695	,293	,091
Lisede zorunlu olarak temel düzey finans eğitimi verilmeli	,812	,213	-,011
Kamu spotu vb. tanıtımlarla finansal okuryazarlığın önemi kamuoyuna yayılmalı	,894	,146	,065
Devlet kurumları toplumu finansal okuryazarlık konusunda bilinçlendirmek için çalışmalar yapmalı	,894	,142	,063
Sivil toplum kuruluşları toplumu finansal okuryazarlık konusunda bilinçlendirmek için çalışmalar yapmalı	,884	,135	,053

Tablo 53'dan da anlaşıldığı üzere, ilk grup 8 sorudan, ikinci grup 11 sorudan ve 3. Grup ise 3 sorudan oluşmaktadır. 13. soru ise herhangi bir gruba dahil edilememiştir. Bu sorulardan yararlanarak aşağıdaki faktör isimleri oluşturulmuştur:

Faktör 1: Finansal okuryazarlığın önemi ve geliştirilmesinin gerekliliği

Faktör 2: Finansal konulara ilişkin ilgi ve dikkat düzeyinin yüksekliği

Faktör 3: Finansal konuların önemsenmeden sadece harcama odaklı yaşama düzeyi

Tablo 54: Mevcut Durumu Açıklayan Faktörlerin Ortalamaları

Faktörler	Faktör Ortalamaları
Faktör 1	3,965
Faktör 2	3,436
Faktör 3	2,248

Faktörler belirlendikten sonra ortalamaları hesaplanmıştır. Tablo 54'den de görüldüğü üzere ilk iki faktörün ortalaması 3'ün üzerindeyken son faktör 3'ün altındadır. Buna göre ülkemizde finansal konulara ilişkin ilgi ve dikkat düzeyinin yüksek olduğu buna paralel finansal okuryazarlığa önem verildiği ve geliştirilmesi ihtiyacının duyulduğu ve harcamalara dikkat edilerek paranın tasarruf edilmeye çalışıldığı sonucuna ulaşılabilir.

Çalışmanın beşinci ve son bölümünde ise katılımcıların ekonomik hayatlarında karşılaştıkları finansal ürün ve hizmetlerden daha çok bu ürün ve hizmetlerle karşılaştıkları piyasalar ve bu piyasalara olan ilgi düzeylerinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda katılımcılara 8 soru sorulmuş ve ekonomik yapı ve kavramlara ilişkin ilgi düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır. Sorulan sorular ve cevapları aşağıdaki gibidir.

Tablo 55: Ankete katılanların finansal konulara ilgi düzeyleri

	Hiç ilgim yok	Fazla ilgilenmiyorum	Kararsızım	İlgileniyorum	Çok ilgiliyim
Konut Piyasası	25,8	18,0	9,1	29,4	17,7
Sermaye Piyasası	41,3	20,8	15,4	14,9	7,6
Döviz Piyasası	30,1	17,7	9,1	26,3	16,7
Enflasyon	18,0	12,9	11,9	32,9	24,3
Vergilendirme	22,8	16,2	18,0	24,8	18,2
İş Piyasası	26,8	15,9	19,5	23,8	13,9
Devlet Teşvikleri	26,6	21,5	17,0	23,0	11,9
Emeklilik Plan ve Yatırımları	21,5	15,2	12,9	31,4	19,0

Katılımcıların yüzde 29,4'ü konut piyasası ile ilgilendiğini beyan etmiştir. Dikkat edilmesi gereken en yüksek orana sahip ikinci cevabın hiç ilgilenmiyorum olmasıdır.

Katılımcıların yüzde 41,3'ü sermaye piyasası ile hiç ilgisinin olmadığını beyan etmiştir. Bu durum Ülkemizde sermaye piyasalarında işlem görece kadar tasarrufun oluşmadığını göstermektedir diyebiliriz.

Katılımcıların yüzde 30,1'i döviz piyasası ile hiç ilgisinin olmadığını beyan etmiştir. Dikkat edilmesi gereken en yüksek orana sahip ikinci cevabın yüzde 26,3'le ilgileniyorum olmasıdır.

Katılımcıların yüzde 32,9 enflasyon ile ilgilendiğini beyan etmiştir. Dikkat edilmesi gereken en yüksek orana sahip ikinci cevabın da yüzde 24,3'le çok ilgiliyim olmasıdır. Bu durum ülkemizde enflasyonun önemini göstermektedir.

Katılımcıların yüzde 24,8'i vergilendirme ile ilgilendiğini beyan etmiştir. Tüm toplumu yakından ilgilendiren verginin ilgililik oranı düşük kalmıştır.

Katılımcıların yüzde 26,8'i iş piyasası ile hiç ilgisinin olmadığını beyan etmiştir. Bu durum bireylerin iş sahibi olma ya da işe ihtiyaç duyma gereksinimiyle alakalıdır.

Katılımcıların yüzde 26,6'sının devlet teşvikleriyle hiç ilgilenmediğini beyan etmiştir. Dikkat edilmesi gereken bu oranda insanın iş kurma ya da geliştirme hedefinin olmayışıdır.

Bu bölümde yer alan sorulara bakıldığında ürünlerden daha çok ürünlerin yer aldığı piyasaların, ülke ekonomisine yön veren devlet teşvikleri ve enflasyon gibi olguların yer aldığı görülmektedir. Katılımcıların bu bölümde yer alan sorulara verdikleri cevaplara bakılacak olursa daha çok şahsi durumlarını yakından ilgilendiren enflasyon ve emeklilik planı gibi olgulara ilgili oldukları görülmektedir. Ancak dolaylı yoldan refaha ulaşmalarını sağlayacak olan sermaye piyasası gibi lokomotif sektörlerle ilginin az olduğu görülmektedir. Bununla birlikte günlük hayatlarında rutin bir uygulamaya dönüşmüş olan vergilendirme gibi önemli kavrama ilgili olanların ve ilgisiz olanların sayısının birbirine yakın olduğu görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ülkemizde son dönemde yaşanan Çiftlik Bank vakaları ve buna benzer saadet zinciri adıyla adlandırılan dolandırıcılık faaliyetlerinin arttığı gözlenmektedir. Bu dolandırıcılık faaliyetleri yakın dönemde de (1990'lı yıllarda) Jetpa Holding'in; Jetpa Kent, Jetpa Otomobil gibi sahte projelerle karşımıza çıkmıştı. Bu olaylara daha birçok çeşitli örnekler verilebilir. Anlaşılan o ki insanlarımız geçmişte yaşadıkları olumsuz tecrübelerden ders çıkarmamaktadırlar. Bu dolandırıcılar gerek insanların bir ev sahibi olma hayallerini, dini inançlarını gerekse de milli projelere destek olma gibi değerlerini hedef almaktadırlar. Bunlara ek olarak da bireylerin kolay para sahibi olma isteklerini körükleyerek bu istekleri kullanmaktadırlar. Ayrıca bu olaylar toplumumuzun elinde yatırım yapabileceği büyük bir kaynağın olduğunu da göstermektedir. Bu dolandırıcıların toplumumuza verdiği zararı minimize edebilmemiz için geçmiş tecrübelerini değerlendirebilecek finansal okuryazarlığa sahip bir toplum olmamız gerekmektedir. Finansal okuryazarlığa sahip olmak sadece dolandırıcılık faaliyetleriyle mücadelede önem arz etmemektedir. Bunun yanında yapılacak akılcı tüketimle enflasyonla mücadele edilecek, birikimlerin sermaye piyasalarında değerlendirilmesiyle iş hacmi genişleyecek, yastık altı paraların önüne geçilerek piyasada yeterli para olması sağlanarak faizlerin yükselmesini önleyecektir. Bunlara daha birçok örnek verilebilir. Bu olumlu gelişmeler sayesinde refaktan söz edebilmek mümkün olabilecektir. Bir ülkenin genel refah seviyesinin yükselmesinde bireylerin aldıkları bireysel finansal önlemlerin de katkısı büyüktür. Bu nedenle bir ülkede finansal okuryazarlık düzeyinin yüksek olması toplumsal refahı arttıracaktır. Toplumsal refahın artmasıyla daha da gelişen toplumlar da ise finansal okuryazarlık düzeyinin daha fazla artması beklenmektedir ve bu durum bir döngü şeklinde devam eder. Finansal okuryazarlığın gelişiminin önemi doğrultusunda hazırlanan bu çalışmada da ülkemizi genel olarak yansıtabilen kozmopolit bir yapıya sahip Bursa ilindeki temel finansal okuryazarlık düzeyi ölçülmeye çalışılmış ve katılımcıların temel finansal araçlarla ilgili görüşleri analiz edilmiştir.

Katılımcıların finansal tutum ve davranışların tespit edilmesinin amaçlandığı anketin birinci bölümündeki finansal yatırımlarınızı nasıl gerçekleştirirsiniz sorusuna % 47,6'lık bir oranla farklı finans kurumlarıyla görüşerek cevabı alınmıştır. Bu oran katılımcıların neredeyse yarısına tekabül etmektedir ve nedenle büyük önem arz

etmektedir. Alınan bu cevaba bakacak olursak katılımcıların iktisadi bir işlem yapmadan önce piyasa araştırması yapmaya önem verdiğine ulaşılabilir. Bu olumlu bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat bireyin zaman ve mekan kavramı düşünüldüğünde görüşebileceği finans kurumlarının yaşadığı çevreyle sınırlı olacağı olumsuz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bireylerin kendi iş ve işlemlerine ayırdığı zaman faktörü de her geçen gün azalmaktadır. Bu durum bireylerin yapacakları piyasa araştırmasının verimliliğini düşürmektedir. Bu soruya alınan cevaplardan en yüksek orana (% 19,7) sahip ikinci cevaba bakacak olursak “etrafa sorarım” cevabı karşımıza çıkmaktadır. Bu cevap halkımızın yatırım kararlarında çevresindekilere duyduğu güveni göstermektedir. Bu durum birinci bölümünü ikinci sorusu olan “Finansal yatırım kararlarınızı daha çok hangi bilgi kaynakları etkiler” sorusuna alınan en yüksek orana sahip (% 24,8) kendi tecrübelerim cevabıyla birleştirildiğinde bireylerin finansal okuryazarlık sahibi olmalarının hem kendileri için hem de çevresindekiler için ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Katılımcıların birinci bölümde yer alan “hanenizde ödemelerden kim sorumlu” sorusuna da verdikleri cevaplar toplumun kültürel ve iktisadi yönünü yorumlayabilmek açısından büyük önem arz etmektedir. Her ne kadar bu soruya verilen en yüksek oranlı (% 44,3) cevabın erkek/baba olduğu görülse de en yüksek orana sahip (% 29,6) ikinci cevabın eşler birlikte olduğu dikkat çekmektedir. Toplumumuzun ataerkil özelliğinin kolektif sorumluluğa ve kolektif yönetime doğru gittiğinin göstergesidir. Bu durumun en büyük sebebinin ülkemizde kanunlarda yaşanan demokratikleşme hareketinin ve kadınların her geçen gün çalışma hayatında daha etkili bir şekilde yer edinmesi gösterilebilir. Ülkemizde kadın erkek eşitliği için çıkarılan kanunlar ve düzenlemelere bakacak olursak eşler arasındaki ortak mal rejimi, edinilmiş mallara katılma rejimi, eşlerden birinin diğerinin rızası olmadan gayrimenkul alım satımı yapamaması, büyük borçların altına girememesi, kefil olamaması gibi düzenlemelerin yer aldığı ve bu durumların kolektif sorumluluğu ve kolektif yönetimi perçinlediği söylenebilir. Devletimiz kadınların iş hayatına katılımını arttırmak için gerek teşvikler gerekse de doğum izni, süt yardımı gibi araçları kullanmaktadır ve eşler birlikte cevabının oranı düşünüldüğünde başarılı olduğu söylenebilir.

Yine birinci bölümde yer alana “kaç adet kredi kartınız var” sorusuna alınan en yüksek cevabın oranına bakacak olursak % 44,3’le bir kredi kartı sahibi olunduğu göze

çarpmaktadır. Katılımcıların bu kısımda verdiği en yüksek ikinci cevabı ise % 23’le hiç kredi kartım yok ve iki kredi kartım var cevabının paylaştığı görülmektedir. Bir sonraki soruda yer alan “bugüne kadarki en yüksek kredi kartı borcunuz ortalama ne kadardır” sorusuna da verilen en yüksek cevabın % 51,4’lük oranla 0-1500 aralığında olduğu gözlemlenmektedir. Bu iki soru ve alınan cevaplar birlikte değerlendirildiğine toplumumuzda kredi kartı kullanma yönünde bir bilinçlenme söz konusudur. Yine burada devletin kredi kartı kullanımındaki kısıtlamalarından söz etmek gerekir. Örneğin kredi kartıyla cep telefonu ve altın alımına getirilen taksit kısıtlamalarının bu durumu teşvik ettiği söylenebilir. Ayrıca ödeme güçlüğü çekenlerin ve ödemelerde sıkıntı yaşayanların Türkiye Bankalar Birliği çatısı altında organize edilen verilerle bütün bankalarla paylaşılması sayesinde sorunlu kişilerin yeni kredi kartı almasının ve limit yükseltmesinin önüne geçilmiştir. Bu ve benzeri düzenlemeler sayesinde Türkiye Bankalar Birliğinin verilerine göre alınan borcu geriye ödeyememe oranı 2012 yılına kadar artan eğilim izlemekte ve 2012’den itibaren azalan eğilim izlemektedir.

Katılımcıların “daha önce aşağıdaki mortgage ürünlerinden birini kullandınız mı” sorusuna ise verilen en yüksek cevabın % 90,1 le hiç mortgage kullanmadım cevabının verildiği gözlemlenmektedir. Bu soruya verilen cevabı “ikamet ettiğiniz evin sahiplik durumu nedir” sorusuna verilen ün yüksek orana sahip (44,6) kendime/aileme ait borcu yok cevabı yer almaktadır. Bu iki soruya verilen en yüksek orana sahip iki cevap birlikte değerlendirildiğinde ülkemizde konut alımında mortgage kredisi kullanımının düşük seviyede olduğu göze çarpmaktadır. Bu durumun sebebinin ülkemizde inşaat sektöründe yer alan kooperatifçilik anlayışı olduğu söylenebilir. Bu sistemle kredi çekmeden yapılan toplu ve ara ödemelerle ev sahibi olunabilmektedir. Bunun yanında Ülkemizde faaliyet gösteren Başbakanlık Toplu Konut İdaresi (TOKİ)’nin de kredi çekmeden konut sahibi olunabilmesine olanak sağladığı dikkate alınmalıdır. Ayrıca müteahhitlerinde krediyi kendileri veriyormuş gibi ev satışları da yer almaktadır. Bunlara ek olarak Ülkemizde yeni bir fon anlayışı olan Eminevim, Birevim gibi şirketlerin bireylerin kredi kullanmasına gerek kalmadan ev sahibi olabilmesini sağladığı ve yakınlarla borçlanma anlayışı göz önüne alınırsa mortgage kredisi kullanım oranının düşük olması açıklanabilir.

Katılımcıların “daha önce birikimlerinizden kazanç elde ettiğiniz oldu mu” sorusuna verilen en yüksek orana sahip (% 51,9) cevabın evet olduğu ve “daha önce hiç

finansal yatırımlarınızdan zarar ettiğiniz oldu mu” sorusuna verilen en yüksek orana sahip (% 38,7) cevap olan hayır birlikte değerlendirilmelidir. Bu iki cevap birlikte değerlendirildiğinde birikim sahibi olabilen kesimin finansal tutum ve davranışlarında başarılı kararlar alabildiği söylenebilir.

Yine katılımcıların “daha önce hangi konuda/konularda bir finans danışmanından (özel finans uzmanı, Banka satış temsilcisi vb.) destek aldınız“ sorusuna verilen en yüksek orana sahip (% 55,9) “hiç danışmadım” ve “daha önce aldığımız hangi finansal karar/kararlardan ötürü pişmanlık duydunuz” sorusuna verilen en yüksek orana sahip (% 59) “hiç pişmanlık duymadım” cevabı birlikte değerlendirildiğinde daha önce de bahsedildiği gibi bireyler tecrübelerinden yola çıkarak işlem yapmayı tercih etmekte ve bu davranışlarından pişman olmadıklarını söylemektedir. Bu kültürel davranışı değiştirmenin zor olduğu göz önüne alınırsa bireylerin finansal konularda eğitilmesi ve basiretli kararlar alabilir hale getirilmesi daha etkin olacaktır. Bu da finansal okuryazarlık eğitimi ile olabilir.

Finansal araçlarla ilgili bilgi düzeyi ve bu araçlardan yararlanma düzeyine ulaşmayı hedefleyen ikinci bölümde ise ürünler hakkında bilgi sahibi olma ile yararlanma düzeyi arasında mutlak bir bağ olmadığı gözlemlenmiştir. Bu duruma örnek olarak döviz kuru hakkında bilgi düzeyinin yüksek olmasının yanında yararlanma düzeyinin bu oranın altında kalması gösterilebilir. Bununla birlikte bilinmeyen bir ürünün kullanımı olmayacağı görüşüyle bilgi düzeyi ve yararlanma arasında paralellik olduğu söylenebilir. Bu durum da finansal bilgi düzeyini etkileyen finansal okuryazarlık eğitiminin önemini ortaya çıkarmaktadır.

Bireylerin finansal durumları ve bu durumları hakkında görüşlerinin yer aldığı üçüncü bölümde ise katılımcıların genelde olumlu yöndeki cevaplarda toplandığı görülmektedir. Bu durum halkımızın bilgi ve birikim yönünden doğru finansal karar alma yönünde sınırlı da olsa yeterli bilgi sahibi olduğunu göstermektedir. Fakat burada önemli olan konu bilgiyi tutum ve davranışa dönüştürmektedir. Bu durum, katılımcıların anketin birinci ve ikinci bölümünde yer alan sorulara verdikleri cevaplarla birlikte değerlendirildiğinde bilginin tutum ve davranışa dönüştürülmesinde eksiklikler olduğu gözlemlenmektedir. Bütün bunlar dördüncü bölümde alınan cevaplarla birlikte değerlendirildiğinde dolaylı yoldan katılımcıların kendi durumlarını etkileyen piyasalara ve finansal konulara ilgi düzeyinin düşük olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum

bireysel refaha ulaşmayı hedefleyen katılımcıların, bireysel refahın toplumsal refahı geçtiğini ve bu doğrultuda hareket etmesi gerektiğini kavrayamadığını göstermektedir. Buna örnek olarak toplumun kalkınmasındaki temel kilit taşı olan şirketlerin büyümesinde ve gelişmesinde en önemli paya sahip olan sermaye piyasalarına olan ilgi düzeyi sorusuna verilen en yüksek oranlı (% 41,3) cevabın hiç ilgim yok olmasıdır.

Genel bir değerlendirme yapacak olursak toplumda finans eğitiminin yaygınlaştırılmasının önemini vurgulayan ve finansal okuryazarlık konusunda pek çok çalışma yapan OECD'nin anket formlarının ülkemize uyarlanması şeklinde tasarlanan araştırmanın bulguları analiz edildiğinde genel olarak ankete katılanların temel finansal okuryazarlık düzeylerinin yeterli olduğunu görmekteyiz. Ankete katılanların büyük bir çoğunluğu döviz, bireysel emeklilik, teminatsız kredi, kredi kartı, vadeli mevduat hesabı, sigortalar ve hisse senedi gibi temel finansal araçlarla ilgili yeterli bilgiye sahip olduklarını düşünmektedirler. Bununla birlikte ankete katılanların finansal konulara ilişkin ilgi ve dikkat düzeylerinin de oldukça yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca katılımcılar finansal okuryazarlığın öneminin bilincinde olup daha da geliştirilmesi gerektiği görüşündedirler. Bu doğrultuda en büyük desteği de devlet ve sivil toplum kuruluşlarından beklemektedirler. Finansal bilgi eksikliğinin ülke ekonomisine zarar verdiği düşüncesinden hareketle finansal okuryazarlığın öneminin kamu spotu vb. tanıtımlarla kamuoyuna yayılmasının ve hatta ortaöğretim düzeyinde zorunlu olarak temel düzey finans eğitiminin verilmesi görüşüne katılmaktadırlar.

Katılımcıların temel finansal araçlara yönelik bilgi düzeyleri arasında demografik özelliklerine bağlı farklılıklar olup olmadığı analiz edildiğinde ilk göze çarpan sonuç literatürde yer alan bazı çalışmaların aksine katılımcıların cinsiyetleri ile bilgi düzeyleri arasında anlamlı farkların bulunmamış olmasıdır. Çalışmada sadece kadın ve erkeklerin döviz kuru, teminatlı kredi ve hisse senedine yönelik bilgi düzeyleri arasında anlamlı fark tespit edilmiş ve hatta kadınların teminatlı kredilere yönelik daha fazla bilgi sahibi olduğu görülmüştür. Eğitim düzeyinin finansal okuryazarlık üzerindeki etkisi ise literatürdeki diğer çalışmalara paraleldir. Eğitim düzeyi arttıkça finansal okuryazarlığın arttığı söylenebilir. Yaş aralığı içinse tam tersi durum söz konusudur. Yaş yükseldikçe finansal okuryazarlığın düştüğü görülmüştür.

Ayrıca anket sonuçlarından elde edilen bulgulara göre kredi kartı kullanımının kontrollü bir hale dönüştüğü söylenebilir. Çünkü ankete katılanların neredeyse yarısını

kapsayan büyük bir bölümü sadece bir kredi kartı kullanırken %23'lük önemli bir bölümünün ise hiç kredi kartı kullanmadığı görülmüştür. Katılımcıların bugüne kadar sahip oldukları kredi kartı borç toplamı da beklenenin aksine çok yüksek değildir. Bu durum kredi kartının toplumumuzda daha doğru bir şekilde kullanılmaya başlandığını ve kredi kartının eskiden olduğu etkin bir borçlanma aracı olarak görülmediğini işaret etmektedir. Finansal kredi kullanımını değerlendirdiğimizde ise katılımcıların daha çok bireysel ihtiyaçları için küçük ölçekli krediler kullandıkları görülmüştür. Hatta katılımcıların %41'lik önemli bir bölümünün daha önce hiç finansal kredi kullanmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılar arasında özellikle konut kredisi kullanma oranı çok düşüktür. Bu durumun kredi faiz oranlarının yüksekliğinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Ayrıca bireylerin daha çok aile bireyleri veya yakınlarından borç aldığı tespit edilmiştir. Bu tip borçları yönetmek çok daha kolay olmaktadır. Bununla birlikte ankete katılanların çok büyük bir çoğunluğu 40 yaşına kadar emeklilik planlarının yapılması gerektiği görüşündedir. Buradan toplum olarak emeklilik dönemine ne kadar önem verdiğimiz sonucuna ulaşılabılır. Bu doğrultuda katılımcıların %75'i para birikimi yaptığını ve %50'si ise bu birikimlerden kazanç sağladığını belirtmiştir. Ancak birikimler için genellikle en güvenli ve en klasik finansal araç olan vadeli mevduat tercih edilmektedir. Ankete verilen cevaplar doğrultusunda katılımcıların yatırım konusunda çok da istekli ve başarılı olmadığı söylenebilir. Burada finansal danışman yardımını almamanın etkisi büyüktür. Genelde finansal yatırımlar için ya etrafa danışılmakta ya da kişiler kendi bildiklerini yapmaktadırlar.

Sonuç olarak Türkiye'nin dördüncü büyük şehir olan ve her şehirden göç alarak kozmopolit bir yapıyı barındıran Bursa ilinde temel düzey finansal okuryazarlık düzeyinin yeterli olduğunu ancak finansal okuryazarlığın daha da geliştirilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. Çünkü katılımcıların neredeyse tamamı finansal bilgi eksikliğinin ülke ekonomisine zarar verdiği görüşündedir. Bununla birlikte toplumumuzun genel refah seviyesinin çok yüksek olmamasından dolayı genellikle katılımcıların borç yönetimi, tasarruf ve emeklilik konularına önem verdiği ancak yatırım yapmakla pek ilgilenmediği görülmüştür. Bu da gelirleriyle ancak temel ihtiyaçlarını karşılayabilen bireyler için çok doğal bir durumdur. Bu kapsamda finansal okuryazarlığı ülkemiz açısından düşündüğümüzde temel sorunumuzun tasarruf olduğu

gözlemlenmektedir. Kısır Döngü Kuramı'nda açıklandığı gibi yoksulluğun temelinde yoksulluk vardır. Bu zinciri kırabilmek için tasarrufun önemini görmek gerekir.

Bu çalışmanın sadece Bursa İlinde uygulandığını dikkate alarak ülkemizin finansal okuryazarlık durumunu tespit edebilmek için ülke çapında çalışmaların yapılması gerekmektedir. Fakat ülkemizde genelleme amaçlı bazı yapılan çalışmalara bakacak olursak uygulanan anketlerde katılımcılara yöneltilen soruların uluslararası boyutta olması amaçlanmış olduğu görülmektedir. Bu tip çalışmalarda göz ardı edilen önemli bir husus yer almaktadır, oda Ülkemizin kültürel yapısıdır. Ülke genelinde yapılacak olan çalışmalarda bu çalışmamızda olduğu gibi kültürel birikimlerimiz ve değerlerimiz dikkate alınarak sorular hazırlanmalı ve bu doğrultuda yorumlamaya gidilmelidir. Başka kültürler için hazırlanmış soruların ülkemizin finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi açısından yanıltıcı olacağı aşikardır.

Halkımız finansal okuryazar olma yolunda adım atmaz ya da devletimiz bu kapsamda çalışmaları teorikten pratiğe dökmezse ülkemiz çok ciddi sorunlarla karşılaşabilir. Bu durum ekonomik sistemde tıkanmalar ve finansal krizler olarak karşımıza çıkacaktır. Tam tersi olarak da yapılacak olan çalışmalar sayesinde finansal okuryazarlık seviyesi yükselecek ve ülkemizin kalkınması ve büyümesi önündeki en büyük engellerden biri ortadan kalkmış olacaktır.

Bütün bu hususlar birlikte değerlendirildiğinde bazı önerilerde bulunacak olursak, ilk olarak finansal okuryazarlık eğitimlerini hazırlarken daha önce akademik çalışmalardan çıkan sonuçları dikkate almak gerekir. Bunlardan ilki ve en önemlisi bireylerin finans konusundaki ilk eğitimlerini ailelerinden alıyor olmalarıdır. Bu husus eğitim-öğretim döneminde veya daha sonra verilecek finansal eğitimin alt yapısını oluşturmaktadır. Bir binanın temeli ne kadar önemliyse bireyin aileden aldığı finansal eğitim bu denli önemlidir. Bu sebeple finansal eğitimin kapsamında sadece gençler, öğrenciler değil toplumun tüm kesimleri hedef alınmalıdır.

Yapılacak çalışmalarda daha önce yapılan çalışmaların hiç biri göz ardı edilmeden değerlendirmeye alınmalı ve iyi bir şekilde uzman ekipler tarafından analiz edilerek mevcut durum tespit edilmelidir.

Ülkemizin örf ve adetlerine uygun bir finansal kültür hedeflemesi yapılmalı ve bu hedefe ulaşmak için kullanılacak enstrümanlar tespit edilmelidir. Bu enstrümanların başında eğitim gelmektedir. Fakat tek başına eğitim bir şey ifade etmemektedir.

Oluşturulacak finansal kültürde yerli malının önemi iyi bir şekilde aşılmalıdır. Nitekim yerli malı kullanılmasıyla ülke parası yine ülke içerisinde kalacak ve yerli firmaların gelişimi sağlanacaktır. Bu sayede gelişecek yerli firmaların işlerini büyütmesiyle iş hacmi genişleyecek ve işsizliğin önüne geçilecektir. Ayrıca bu sayede ülkemizin dışarıya olan bağımlılığı azalacaktır. Dışarıya karşı bağımlılığı azalmış olan ülkemizin yapacağı anlaşmalarda toplumsal refahı ön plana çıkarması mümkün olabilecektir.

Ayrıca yerli ve milli ekonomik kültürün oluşması ve finansal okuryazarlığın gelişmesi sonucu oluşacak tasarrufların sermaye piyasalarında yerli firmalara fon sağlaması ile firmalarımız global pazarda rekabet etme gücüne ulaşabilecektir.

Son olarak yapılacak bu çalışmalardan elde edilecek veriler oluşturulacak merkezi bir kurum tarafından muhafaza altına alınmalı ve devamlı olarak uzman bir ekip tarafından analiz edilmelidir. Elde edilen analiz sonuçları akademik çevrelerce tartışmaya açılmalı ve geliştirilmesi sağlanmalıdır. Bu analizlerden elde edilecek bilgiler bölgesel hatta il bazında karşılaştırılmalı ve uygulanacak olan finansal eğitimin temelini oluşturması gerektir. Ancak bu sayede verilecek olan finansal eğitim başarılı olabilir.

EK 1

TÜRKİYE'DE FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİNİN TESPİT EDİLMESİ

Bu çalışmada öncelikle ülkemizdeki mevcut finansal okuryazarlık düzeyi tespit edilerek yaşanan sorunların giderilmesine yönelik önerilerin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Anket sonucunda elde edilecek bilgiler gizli tutulacak ve tamamen bilimsel bir araştırma için kullanılacaktır. Çok değerli görüşlerinizi paylaştığınız ve bilimsel bir çalışmaya katkıda bulunduğunuz için teşekkür ederiz.
Dr. Öğr. Üyesi Elif YÜCEL ve Oğuz KUYUMCU

Katılımcıya İlişkin Temel Bilgiler

Cinsiyet: Erkek () Kadın ()
Yaş: 18-28 () 29-39 () 40-50 () 51 ve üstü ()
Eğitim: İlkokul () Ortaokul () Lise () Ön Lisans () Lisans () Lisansüstü ()
Meslek: Özel Sektör () Kamu Sektörü () Serbest () Öğrenci () Çalışmıyor () Emekli ()

1. Finansal yatırımlarınızı nasıl gerçekleştirirsiniz

a) Farklı finans kurumlarıyla görüşerek b) Tek bir finans kurumunun seçeneklerini değerlendirerek
c) Kendi bildiğimden şaşmam farklı yatırım seçeneklerini değerlendirmem d) Etrafa sorarım
e) Bilmiyorum

2. Finansal yatırım kararlarınızı daha çok hangi bilgi kaynakları etkiler

a) Yapılan reklamlar b) Kulaktan dolma bilgiler c) Finansal Araçlara ilişkin internette yazan bilgiler
d) Özel finansal danışmanlardan alınan bilgiler e) Banka satış temsilcilerinin tanıtımları
f) Gazeteler vb. finans sayfalarındaki tavsiyeler g) Özel Finans yayınları
h) Eş-Dost Tavsiyesi i) Televizyon ve radyo programları j) Tecrübelerim k) Bilmiyorum

3. Daha önce paranızı nasıl biriktirdiniz?

a) Ev vb. herhangi bir yerde saklayarak b) Bankada vadeli mevduat hesabında
c) Finansal yatırım araçları (Tahvil, hisse senedi vb.) d) Arsa, ev, araba veya hayvan gibi mal mülk edinimi yoluyla
e) Bireysel emeklilik vb. fonlarla f) Hiç para biriktirmedim g) Hiç biriktirecek param olmadı

4. İkamet ettiğiniz evin sahiplik durumu nedir?

a) Kendime/Aileme ait ve borcu yok b) Konut kredisi hala devam ediyor c) Kiracıyım
d) İşverene ait

5. Hanenizin temel gelir kaynağı nedir

a) Maaş veya ücret b) Serbest meslek veya ticaret kazancı c) Devlet yardımları
d) Gayrimenkul gelirleri e) Aile bireylerinden yardım (Farklı hanede yaşayan)
f) Özel kişi veya kurumlardan yardım veya gelir g) Diğer Gelirler (.....)

6. Hanede ödemelerden kim sorumlu

a) Kadın /Anne b) Erkek / Baba c) Eşler birlikte d) Tüm aile bireyleri birlikte
e) Ailenin diğer birey/bireyleri f) Hiç kimse / Ödemeleri yapamıyoruz

7. Kaç adet kredi kartınız var?

a) Hiç yok b) 1 c) 2 d) 3 e) 4 ve üzeri

8. Bugüne kadar ki en yüksek kredi kartı borcunuz ortalama ne kadardı?

a) 0-1.500 TL b) 1501-3.000 TL c) 3.001-4.500 TL d) 4.501-6.000 TL e) 6.001 TL ve üzeri

9. Aylık harcama toplamınız ortalama ne kadar?

a) 0 - 500 TL b) 501- 1000TL c) 1001-1500TL d) 1501-2000TL e) 2001 TL ve üzeri

10. Daha önce hangi sebep/sebeplerden dolayı bireysel kredi kullandınız

a) Fatura, kredi kartı vb. borçları ödemek için b) Evin çeşitli ihtiyaçları için
c) Tatil veya seyahat için d) Evlilik, eğitim vb. özellikli durumlar için
e) Diğer aile bireylerine veya yakınlarla yardım için f) Bağış ve hayır yapmak için g) Hiç kredi kullanmadım

11. Daha önce kaç kez kredi kullandınız? (Bireysel, Taşıt, Konut vb.)

a) Hiç b) 1-2 c) 3-4 d) 5-6 e) 7 ve daha fazla

12. Daha önce aşağıdaki mortgage ürünlerinden birini kullandınız mı?

a) Sabit Faizli Konut Kredisi b) Azalan Taksitli Mortgage c) Ara Ödemeli Mortgage
d) Artan Taksitli Mortgage e) Değişken Faizli Mortgage f) Diğer Mortgage türleri
g) Hiç Mortgage kullanmadım

13. Daha önce birikimlerinizden kazanç elde ettiniz mi?

a) Evet b) Hayır c) Hiç birikimim olmadı

14. Daha önce hiç finansal yatırımlarınızdan zarar ettiğiniz oldu mu?

a) Evet b) Hayır c) Hiç yatırım yapmadım

15. Daha önce hangi konuda/konularda bir finans danışmanından (Özel finans uzmanı, Banka satış temsilcisi vb.) destek aldınız?

a) Tasarruf veya yatırımlarım için b) Kredi kullanmak için c) Çeşitli sigorta türleri için
d) Borçların yönetimi için e) Hiç danışmadım

16. Daha önce aldığınız hangi finansal karar/kararlardan ötürü pişmanlık duyduunuz.

a) Tasarruf veya yatırımlarım b) Kullandığım Krediler c) Kullandığım çeşitli sigorta türleri
d) Borçların yönetimi e) Hiç pişmanlık duymadım.

17. Acil paraya ihtiyaç duyduğunuzda nereden para bulursunuz?

a) Varlık satışı (Otomobil, değerli eşya, hanımın bilezikleri vb.) b) Aile Bireyleri veya yakınlardan borç) Finansal Borç d) Hayır kurumları, dernekler vb.
e) Ek iş, fazla mesai vb. f) Hiçbir yerden bulamam

18. Sizde Bir kişi emeklilik için finansal planını kaç yaşında yapmaya başlamalı

a)18-28 b) 29-39 c) 40-50 d) 51 ve üstü e) Plan yapmak çok gereksiz

Finansal Araçlarla İlgili Bilgi			TEMEL FİNANSAL ARAÇLAR	Finansal Araçlardan Yararlanma Düzeyi		
Bilgim Yok	Duydum ama çok bilgim yok	İyi Biliyorum		Hiç Kullanmadım	Daha Önce Kullandım	Düzenli Kullanıyorum
			Döviz Kuru			
			Bireysel Emeklilik			
			Yatırım Fonu			
			Mortgage			
			Banka teminatlı kredi			
			Teminatsız kredi			
			Kredi Kartı			
			Vadeli Mevduat			
			Tasarruf Fonu			
			Mikrokredi			
			Hayat, sağlık vb.			
			Hisse Senedi			
			Tahvil			
			Ön ödemeli kart			
			Katılım Bankacılığı			

C. Aşağıda yer alan ifadelerle ilgili görüşlerinizi belirtiniz.					
(1)Kesinlikle Katılmıyorum (2)Katılmıyorum (3)Kararsızım (4)Katılıyorum (5)Tamamen					
	1	2	3	4	5
Bir yatırım yapmadan önce bütün maddi imkanlarımı gözden geçiriyorum					
Bugün için yaşıyorum. Yarına Allah Kerim					
Parayı uzun süre saklamaktansa harcamak beni daha çok mutlu ediyor					
Faturalarımı hep zamanında öderim					
Yatırım yaparken her türlü riske karşı hazırlıklıyım					
Mali durumumu sıkı bir gözetim altında tutuyorum					
Uzun dönem finansal hedeflerimi başarmak için ciddi çaba gösteriyorum					
Para benim için sadece harcamak için var					
Mevcut finansal durumumdan memnunum					
Finans konularıyla ilgilenmekten keyif alıyorum					
Aylık ödeme ve harcamalarımı kontrol altında tutabiliyorum					
Paramı çok iyi yönetebiliyorum					
Geçim sıkıntısı çekiyorum					
En uygun finansal ürünü seçebilmek için çok araştırma yapıyorum					
Tüm finansal gelişmelerden haberdarım					
Getirisi yüksek yatırımın riski de yüksek olur					
Yüksek enflasyon demek geçim maliyetlerinin giderek artması demektir.					
Bir yatırımın riskini azaltmak için yatırım yapılan menkul kıymet çeşidi arttırılmalı					
Finansal bilgi eksikliğinin ülke ekonomisine zarar verdiğini					
Lisede zorunlu olarak temel düzey finans eğitimi verilmeli					
Kamu spotu vb. tanıtımlarla finansal okuryazarlığın önemi kamuoyuna yayılmalı					
Devlet kurumları toplumu finansal okuryazarlık konusunda bilinçlendirmek için çalışmalar yapmalı					
Sivil toplum kuruluşları toplumu finansal okuryazarlık konusunda bilinçlendirmek için çalışmalar yapmalı					

C. Aşağıda yer alan finansal konulara ilgi düzeyiniz nedir.					
(1)Hiç ilgim yok (2) Fazla ilgilenmiyorum (3)Kararsızım (4)İlgileniyorum (5)Çok İlgiliyim					
	1	2	3	4	5
Konut piyasası					
Sermaye Piyasası					
Döviz Piyasası					
Enflasyon					
Vergilendirme					
İş piyasası					
Devlet teşvikleri					
Emeklilik plan ve yatırımları					

KAYNAKLAR

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. *Aile Eğitim Programı*, Program Kitabı, İstanbul. 2013
- AHMETOĞULLARI, Kayhan ve PARMAKSIZ Hatice, *Finansal İyilik Halinin Finansal Okuryazarlık ve Kredi Kartı Tutumuyla İlişkisi*, Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Bildiri Kitabı, 2017, s.57-69
- AKBAŞ Merve Sezen, *Büyükşehirlerde Yaşayan Yüksek Öğrenim Görmüş Kişilerin Finansal Okuryazarlığı Üzerine Araştırma*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015
- ANBAR Adem ve EKER Melek, “Bireysel Yatırımcıların Finansal Risk Algulamalarını Etkileyen Demografik ve Sosyoekonomik Faktörler”, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2009, Cilt 5, Sayı 9, ss. 129–150.
- ALKAYA Aylin ve YAĞLI İbrahim, “Finansal Okuryazarlık - Finansal Bilgi, Davranış ve Tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İibf Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2015, Cilt 8, Sayı 40, ss. 585–589.
- ALTINTAŞ Kadir Murat, *Bireysel Yatırımcılar Açısından Finansal Eğitimin Önemi*. İstanbul: Sigorta Araştırma ve İnceleme Yayınları. 2008
- ALTINTAŞ Kadir Murat, “Belirlenmiş Katkı Esaslı Emeklilik Planlarında Finansal Eğitimin Önemi: Katılımcıların Finansal Okur Yazarlığı Çerçevesinde Alternatif Bir Yatırım Eğitimi Modeli”. Zkü Sosyal Bilimler Dergisi, 2009, Cilt 5, Sayı 9, ss 151–176.
- AKIN Hilmi Bahadır ve DEMİREL Yavuz, “Entrepreneurship Education and Perception Change: The Preliminary Outcomes of Compulsory Entrepreneurship Cours Experience in Turkey”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2015, Cilt 34, ss 15-26.
- ATKINSON Adele ve MESSY Flora Anne, *Measuring Financial Literacy: Results Of The Oecd / International Network On Financial Education (Infe) Pilot Study*. Oecd Working Papers On Finance, Insurance And Private Pensions, No 15, Oecd Publishing. 2012
- ATKINSON Adele ve MESSY Flora Anne, *Promoting financial inclusion through financial education: OECD/INFE Evidence, Policies and Practice*. OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions, No. 34, OECD. 2013
- BAHÇUVAN Selim, “Okuryazar Olmalıyım”. Boryab Dergisi. 2011
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), *Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi, Finansal Tüketicinin Korunması Eylem Planı*, 2014 http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Diger_Raporlar/13602ftkarkaplanbelgesi11kasim.pdf. (30.11.2017)
- BARMAKI Nahid, *Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma: Hacettepe Üniversitesi Örneği*, (Doktora Tezi), İstanbul: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015

- BAŞTÜRK Feride Hayırsever, “Finansal Eğitim Kapsamında Sigorta Okuryazarlığı”. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi. 2016, Cilt 5, Özel Sayı, Makale No:38, ss 343-351.
- BAYRAM, Seçil Selin, *Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi Davranışları: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Uygulama*, (Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010
- BAYRI Osman, “Paranın Gelecekteki Değeri: Fiyatlar Genel Seviyesi, Faiz Oranları ve Döviz Kuralları.” Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 2006, Cilt 11, Sayı 2, ss 283-304.
- BERNANKE Ben Shalom, Financial Literacy. Committee on Banking, Housing, and Urban Affairs of the United States Senate, Washington D.C. 2006, <https://www.federalreserve.gov/newsevents/testimony/bernanke20060523a.htm> (21.12.2017)
- MİHALČOVÁ Bohuslava, CSÍKÓSOVÁ Adriana ve ANTOŠOVÁ Mária. “Financial Literacy–the Urgent Need Today. Procedia-Social and Behavioral Sciences,” 2014, Cilt 109, ss 317-321.
- BERK Niyazi, *Finansal Yönetim*. İstanbul: Türkmen Kitabevi, 10. Baskı. 2010
- Boryad Dergisi. “Hedef Finansal Farkındalık.” 2013, ss 51
- BÖNTE Werner ve FİLİPİAK Ute, “Financial Literacy, Information Flows, And Caste Affiliation: Empirical Evidence From India”. Journal Of Banking & Finance. 2012, Cilt 36, Sayı 12, ss 3399-3414.
- BRAUNSTEİN, Sandra F, WELCH Carolyn, “Financial Literacy: An Overview of Practice, Research and Policy. *Federal Reserve Bulletin*”, 2002, Cilt 88, ss 445-457
- CAPUANO Angelo ve RAMSEY Ian, “What Causes Suboptimal Financial Behaviour? An Exploration Of Financial Literacy, Social Influences And Behavioural Economics. Financial Literacy Project, University Of Melbourne Legal Studies Research” 2011 ss 540
- CHEN Haiyang ve VOLPE Ronald P. “An Analysis Of Personal Financial Literacy Among College Students Financial Services Review.” 1998, Cilt 7, Sayı 2, ss 107-128.
- CHEN Haiyang ve VOLPE Ronald P. Gender “Differences In Personal Financial Literacy Among College Students. Financial Services Review.” 2002, Cilt 11, ss 289-307.
- CHİNEN Kenichiro ve ENDO Hideki, “Effects Of Attitude And Background On Personal Financial Ability: A Student Survey In The United States. International Journal Of Management.” 2012, Cilt 29, Sayı 1, ss 778-791
- CHODKIEWICZ Andrew, JOHNSTON Betty, SUNDERS Sallie ve YASUKAWA Keiko, “Educating Parents: the Even Start Financial Literacy Program. Literacy and Numeracy Studies”, 2005, Cilt 14, Sayı 1, ss 33-47.

- COŞKUN Selin, “Üniversite Öğrencilerinin Finansal Davranış ve Tutumlarının Belirlenmesi: Finansal Okuryazarlık Algıları Üzerine Bir Araştırma.” İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 2016, Cilt 5, Sayı 7, ss 2247-2258.
- CRAİN, Susan J., “Are Universities Improving Student Financial Literacy? A Study Of General Education Curriculum. Journal Of Financial Education,” 2013, Spring/Summer.1-18.
- CUDE, Brenda J, LAWRENCE Frances C., LYONS Angela C., METZGER Kaci, LEJEUNE Emily, MARKS Loren & MACHTMES Krisanna, “College Students and Financial Literacy: What They Know and What We Need to Learn,” Eastern Family Economics and Resource Management Association Conference 2006, 102- 109.
- ÇAM Alper Veli ve BARUT Abdulkadir, “Finansal Okuryazarlık Düzeyi ve Davranışları: Gümüşhane Üniversitesi Önlisans Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma,” Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi, 2015, Cilt 4, Sayı 7, ss. 63-72.
- DAĞDELEN Tarık, *Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi ve Aydın İlindeki Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Üzerine Bir Uygulama: (Yüksek Lisans Tezi)*, Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017
- DİLEK Serkan, KÜÇÜK Orhan ve ELEREN Ali, “Kastamonu Üniversitesi Öğrencilerinin Ekonomi Okuryazarlığı.” İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 2016, Cilt 5, Sayı 7, ss 1865-1878.
- DİNDAR Zeynel, *Bölgesel İktisat*, Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları, 1.Baskı. 2001
- EĞİLMEZ Mahfi, *Makro-Ekonomi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1.Baskı. 2009
- EKŞİT Ayşegül ve GÜL E. “Sermaye Piyasası Meslek Personeli Derneği, Finansal Eğitimle İlgili AB Faaliyetleri”, Sermaye Piyasası Dergisi, 2011, Yayımlı.5
- ELEREN Ali, “Eğitim Başarısının Artırılmasında Süreç Geliştirme Yöntemlerinin Kullanılması ve Bir Uygulama”, Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi, 2007, Cilt IX, Sayı II, ss 1-25
- ELMAS Bekir ve YILMAZ Hakan, “Finansal Okuryazarlık: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma.” Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2016, ss 116-140
- ER Fikret, TEMİZEL Fatih, ÖZDEMİR Ali ve SÖNMEZ Harun, “Lisans Eğitim Programlarının Finansal Okuryazarlık Düzeyine Etkisinin Araştırılması: Türkiye Örneği.” Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 2014, Cilt 14, Sayı 4, ss 113-126.
- ERKUŞ Adnan, *Bilimsel Araştırma Sarmalı*, 1. Baskı., Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005
- EROĞLU Abdullah, *Faktör Analizi*, SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, Ed. Şeref Kalaycı, Asil Yay., Ankara, 2008

- ESKİCİ Yasin, *Seçilmiş Ülke Örnekleriyle Finansal Okuryazarlığın Önemi ve Tasarruflar Üzerindeki Etkileri*, (Yüksek Lisans Tezi), Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014
- European Banking Federation (EBF), *Financial Literacy Empowering Consumers to Make the Right Choices*, EBF Report On Financial Literacy, 2009 <https://www.ebf.eu/wp-content/uploads/2017/01/D0305C-2009-EBF-report-on-financial-Education-Final-PressQuality.pdf> (01.02.2018)
- FANTO, James A., “Comperative Investor Education”, *Brooklyn Law Review*. 1998, Cilt 64, Sayı 3, ss 1083-1109.
- FETTAHOĞLU Sibel, “Hane Halkının Finans Eğitimi ve Finansal Okuryazarlık Düzeyleri Üzerine Kocaeli’nde Bir Araştırma”, *Kocaeli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Muhasebe ve Finansman Dergisi*, ss 101-116
- FIGUEIRA Filipa, *The European Commission And Financial Capability: Simplifying Financial Services. Ecri Policy Brief No:2, Financial Regulator. Financial Capability In Ireland-An Overview*. 2007 <http://aei.pitt.edu/9425/2/1532.pdf> (17.10.2017)
- Financial Industry Regulatory Authority Investor Education Foundation (FINRA IEF) (2009). *Financial Capability in the United States. Report of Findings from the 2009 National Financial Capability Study*.
- Financial Industry Regulatory Authority Investor Education Foundation (FINRA IEF) (2012). *Financial Capability in the United States: Report of Findings from the 2012 National Financial Capability Study*.
- Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması, Stratejisi ve Eylem Planları, Başbakanlık Genelge 5 Haziran 2014 tarihli ve 29021 sayılı Resmi Gazete. 2014
- Finansal İstikrar Komitesi, Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları, 2014, <http://www.spk.gov.tr/Sayfa/Dosya/1076> (10.05.2018)
- FOX Jonathan, BARTHOLOMAE Suzanne ve LEE Jinkook, “Building the Case for Financial Education”, *Journal of Consumer Affairs*, Summer 2005, Cilt 39, Sayı 1, ss 195-214.
- GEREK, Sevgi ve KURT Adile Aşkı, “Ekonomi Okuryazarlığı Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2011, Sayı 1, ss 59-73.
- GÖKMEN Habil, *Finansal Okuryazarlık*. İstanbul: Hiperlink Yayınları, 1.Baskı. 2012
- Global Financial Education Program (GFEP), (2009). *Financial Literacy, Financial Education, Financial Capabilities: Are They Different? Financial Education, Update 3(2)*.
- GÜMÜŞ Niyazi, KANDEMİR Orhan ve BENLİ Tahir, “Azeri ve Türk Öğrencilerin Girişimcilik Eğilimlerinin Belirlenmesine Yönelik Kastamonu Üniversitesi Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma”, 1.Uluslararası Abana Sempozyumu. 2016 20-21 Mayıs.

- GÜVENÇ Hülya, “Öğretim Programlarımızda Finansal Okuryazarlık”, 3. Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi (ICCI-2015), 2017, 22-24 Ekim Adana.
- GÜLER Emine, *Hane halkının Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Sakarya İli Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015
- HASTINGS Justine S., MADRIAN Brigitte C. ve SKIMMYHORN William L., “Financial Literacy, Financial Education And Economic Outcomes. National Bureau Of Economic Research.” 2013, 1-42. <http://www.nber.org/papers/w18412.pdf>
- HATHAWAY Ian ve KHATIWADA Sameer, “Do Financial Education Programs Work?.” Federal Reserve Bank Of Cleveland Working. 2008, 08-03.
- HAYTA, Ateş Beyazıt, *Aile Finans Sistemi İlişkileri*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2011
- HILGERT Marianne A. ve HOGART Jeanne M., “Financial Knowledge, Experience And Learning Preferences: Preliminary Results From A New Survey On Financial Literacy.” Consumer Interests Annual. 2002, Cilt 48, ss 1-7.
- HILGERT Marianne A., HOGART Jeanne M., ve SONDRRA G. Beverly, “Household Financial Management: The Connection Between Knowledge And Behavior.” Federal Reserve Bulletin. 2003, Cilt 89, Sayı 7, ss 309-322. <https://www.federalreserve.gov/pubs/bulletin/2003/0703lead.pdf> (28.03.2018)
- HILGERT Marianne A., SONDRRA G. Beverly ve HOGART Jeanne M., “Patterns Of Financial Behaviors: Implications For Community Educators And Policy Makers. Discussion.” http://www.federalreserve.gov/communityaffairs/national/ca_conf_suscommdev/pdf/hogarthjeanne.pdf (27.01.2018)
- HOGARTH Jeanne M., “Financial Education and Economic Development”, 2006 <http://www.oecd.org/finance/financial-education/37742200.pdf> (20.01.2018)
- HOLDEN, K., KALISH, C., SCHEINHOLZ, L., DIETRICH, D., ve NOVAK, B., “Financial Literacy Programs Targeted on Pre-School Children: Development and Evaluation, Working Paper, La Follette School of Public Affairs, Madison, Wisconsin: University of Wisconsin.” minds.wisconsin.edu/handle/1793/36314. (30.10.2017)
- HOPLEY Virginia, “Financial Education: What is it and What Makes it So Important?”, Community Reinvestment Report, series, 2003 No. 1, Federal Reserve Bank of Cleveland <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED505638.pdf> (27.06.2017)
- HUSTON, J. Sandra, “Measuring Financial Literacy. The Journal of Consumer Affairs”, 2010, Cilt 44, ss 296-303.
- İng Bank, Türkiye'nin Tasarruf Eğilimleri Araştırması.2015 1. Çeyrek Raporu. http://www.tasarrufegilimleri.com/Docs/rapor_2015_3_çeyrek_revize.pdf (18.03.2018)
- İŞİK İhsan, *Dünyada ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim*. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, 2011
- İÇKE Başak Turan, *Finansal Okur Yazarlık*. İstanbul: Beta Yayınları, 1.Baskı. 2017

- JAZAYERİ Ahmad, From Financial Literacy to Financial Capability: An Important Shift for Poverty Reduction.
http://www.ruralfinanceandinvestment.org/sites/default/files/From_financial_literacy_pdf.pdf (07.02.2018)
- JORGENSEN L. Bryce, Financial Literacy Of Collegestudents: Parental And Peer Influences. (Master's Thesis), Virginia Polytechnic Institute And State University, 2007
- KADERLİ Yusuf, Adnan Menderes Üniversitesi Vakfı (ADVAK), “Güney Ege Kalkınma Ajansı. TR32 Bölgesinde Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi ve Geliştirilmesine Yönelik Çözüm Önerileri”, Proje. 2016, s.13-32
- KADERLİ Yusuf, GÜMÜŞ, U.T. ve ESKİCİ Yasin, “Seçilmiş Ülke Örnekleriyle Finansal Okuryazarlığın Önemi Ve Tasarruflar Üzerindeki Etkileri.” Leges Hukuk Dergisi. 2016, Cilt 7, Say(73-75), ss 85-122.
- Kalkınma Bakanlığı. Yurt İçi Tasarruflar Özel İhtisas Raporu, 2014, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/zel%20htisas%20Komisyonu%20Raporlar/Attachments/256/Yurti%C3%A7i%20Tasarruflar%20%C3%96zel%20C4%B0htisas%20Komisyonu%20Raporu.pdf> (02.11.2017)
- Kalkınma Bakanlığı, Yurtiçi Tasarrufların Arttırılması Ve İsrafın Önlenmesi Programı Eylem Planı, 10. Kalkınma Planı (2014-2018), Ankara: Kalkınma Bakanlığı. http://odop.kalkinma.gov.tr/dokumanlar/03Yurtici_Tasarruflarin_Artirilmasi_ve_Israfin_Onlenmesi_Programi.pdf (02.11.2017)
- KARAAĞAÇ Alper, *Finansallaşma Sürecinde Finansal Okuryazarlık*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015
- KARADENİZ Oğuz, & DURUSOY Nagihan, “Türkiye'de Yaşlı Yoksulluğu.” Çalışma ve Toplum Dergisi, 2013, Cilt 3, ss 77-102.
- KARATAŞ Çiğdem, *Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesinde Merkez Bankalarının Rolü ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İçin Bir Değerlendirme*. (Uzmanlık Yeterlilik Tezi), Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, 2017
- KARATAŞ Muhammed, GAVCAR Erdoğan, “Bazı Meslek Gruplarının Tasarruf Eğilimlerinin Araştırılması (Muğla İli Örneği).” Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2001, Cilt 3, Sayı 2, ss 38- 46.
- KERSHAW Mavis ve WEBBER Lynne, “Assessment of Financial Competence. Psychiatry”, Psychology and Law, 2008, Cilt 15, Sayı 1, ss 40.
- KILIÇ Yunus, ATA H. Ali ve SEYREK İbrahim H. “Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma”, Muhasebe ve Finansman Dergisi. 2015, ss 129-144
- KİM John, “Financial Knowledge and Subjective and Objective Financial Well-Being.” Consumer Interest Annual. 2001, Cilt 47, Sayı 1

- KOSICKI, Daniel, "Internal Market & Services DG, European Commission..Financial education policy of the European Commission." *Microfinance Europe EMN's Bi-Annual Magazine*, 2008, Cilt 4, ss 4-5.
- KOZUP John, HOGARTH Jeanne M., "Financial Literacy, Public Policy, and Consumers, Self-Protection-More Questions, Fewer Answers," *The Journal of Consumer Affairs*, 2008, Cilt 42, Sayı 2, ss 127-136.
- LUSARDI Annamaria, "Household Saving Behavior: The Role Of Financial Literacy, Information, And Financial Education Programs", [Http://Www.Nber.Org/Papers/W13824](http://www.Nber.Org/Papers/W13824), 2008 (08.09.2017)
- LUSARDI Annamaria ve MITCHELL Olivia S. "Planning And Financial Literacy: How Do Women Fare?" *Nber Working Paper Series*. 13750. 2008
- LUSARDI Annamaria ve MITCHELL Olivia S. "Financial Literacy And Retirement Preparedness": Evidence And Implications For Financial Education. *Business Economics*. 2007, Cilt 41, Sayı 1, ss 35-44.
- LUSARDI Annamaria ve TUFANO Peter, Debt Literacy, "Financial Experiences, And Overindebtedness." *National Bureau Of Economic Research*.W14808, 2009, 1-44
- LUSARDI Annamaria ve MITCHELL Olivia S. "Financial Literacy and Planning: Implications for Retirement Wellbeing. In *Financial Literacy: Implications for Retirement Security and the Financial Marketplace*. Eds. O. S. Mitchell and A. Lusardi." Oxford, Oxford University Press: (2011a), ss 17-39.
- LUSARDI Annamaria ve MITCHELL Olivia S. "Financial Literacy around the World: An Overview." *Journal of Pension Economics and Finance*, (2011b), Cilt 10, Sayı 4, ss 497-508.
- LUSARDI Annamaria ve MITCHELL Olivia S. "The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence." *NBER Working Paper Series*, Working Paper 18952, 2013
- MANDELL Lewis, "Financial Literacy: If It Is So Important, Why Is Not Improving?". *Networks Financial Institute At Indiana State University Policy Brief.*, 2006
- MARCOLIN Sonia ve ABRAHAM Anne, "Financial Literacy Research: Current Literature And Future Opportunities. Charles Stuart University.3rd International Conference On Contemporary Business, Leura Nsw. Australia." *Faculty Of Commerce*, 2006
- MASON Carolynne L.J. ve WILSON Richard M.S., "Conceptualising Financial Literacy. Loughborough University Business School." *Business School Research Series*, 2000, ss 1-42
- MCCORMICK Martha Henn, "The Effectiveness of Youth Financial Education: A Review of the Literature", *Journal of Financial Counseling and Planning*, 2009, Cilt 20, Sayı 1, ss 70-83.

- MEIER Stephan ve SPRENGER Charles D., “Discounting Financial Literacy: Time Preferences And Participation In Financial Education Programs”, Federal Reserve Bank Of Boston. 2008
- Microfinance Opportunities Market research for financial education. Working Paper nr.2. Retrieved from <http://www.microfinancesopportunities.org>, 2005 (27.03.2018)
- MILLAR Michael ve DEVONISH Dwayne, “Attitudes, Savings Choices, Level Of Knowledge And Investment Preferences Of Employees Toward Pensions And Retirement Planning:” Survey Evidence From Barbados. Pensions. 2009, Cilt 14, Sayı 4, ss 299–317.
- MİSER Rıfat, ”Küreselleşen Dünyada Yetişkin Eğitimi.” Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 2002, Cilt 35, Sayı 1, ss 55-60.
- NEVEU, Raymond P., “Fundamentals of Managerial Finance. Volume 2 (3rd Edition).” Ohio: South Western Publishing Co. 1986
- NOCTOR Michelle, STONEY, S. and STRADLING, R. “Financial Literacy: A Discussion of Concepts and Competences of Financial Literacy and Opportunities for Its Introduction Into Young People’s Learning.” NFER Report for the National Westminster Bank, London, The United Kingdom. 1992, 21- 24.
- NOFSİNGER John R., “Household Behavior And Boom /Bust Cycles”, Journal of Financial Stability, 2011, Cilt 6, Sayı 4, ss 1.
- NORMAN Adamson Sigalla, “Importance Of Financial Education In Making Informed Decision On Spending”, Journal Of Economics And International Finance, 2010, Cilt 2, Sayı 10, ss 199-207
- OECD, “Improving Financial Literacy Analysis Of Issues And Policies Organisation”, 2005
- OECD, “International Conference On Financial Education: Taking Financial Literacy To The Next Level: Important Challenges And Promising Solutions”, Washington D.C. 2008
- OECD, “Financial Literacy And Consumer Protection: Overlooked Aspects Of The Crisis.” OECD Publishing. 2009a
- OECD, “Financial Literacy and Consumer Protection: Overlooked Aspects of the Crisis,” Paris: 2009b
- OECD INFE, Measuring Financial Literacy: Core Questionnaire In Measuring Financial Literacy: Paris: Questionnaire And Guidance Notes For Conducting An Internationally Comparable Survey Of Financial Literacy. 2011
- OECD, Supplementary Questions: Optional Survey Questions for the OECD INFE Financial Literacy Core Questionnaire, March 2012.
- OECD PISA 2012 Results: Students and Money: Financial Literacy Skills for the 21st Century(Volume VI), PISA, OECD Publishing. Retrieved on 22-May2016, <http://dx.doi.org/10.1787/9789264208094-en>, 2014

- OĞUZKAN Ferkan, *Orta Dereceli Okullarda Öğretim (Amaç, İlke Yöntem ve Teknikler)*, Ankara: Emel Matbaacılık. 1985
- ORTON Leroy, “Financial Literacy Lessons from International Experience. CPRN Research Report”, Canadian Policy Research Networks, 2007, ss.7.
- 2015-2017 Orta Vadeli Program
- ÖZÇAM Mustafa, Yatırımcı Eğitimi: *Dünya Uygulamaları ve Türkiye İçin Öneriler*. Ankara: Sermaye Piyasası Araştırma Raporu. 2006
- ÖZDEMİR Fevzi Serkan, *Finansal Raporlama Sistemlerinin Bilginin İhtiyaca Uygunluğu Açısından Değerlendirilmesi: İMKB Şirketlerinde Finansal Başarısızlık Tahminleri Yönüyle Bir Uygulama*, (Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2011
- ÖZGÜLER İsmet, *Bireysel Finansal Kaynakların Yönetiminde Bir Araç Olarak Finansal Eğitimde Dünya Uygulamaları ve Türkiye Karşılaştırması*, (Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013
- ÖZTÜRK Elvan, *Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi: Süleyman Demirel Üniversitesi Akademik Personel Üzerine Bir Uygulama*: (Yüksek Lisans Tezi), Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2014
- ÖZTÜRK Elvan ve DEMİR Yusuf, “Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi: Süleyman Demirel Üniversitesi Akademik Personel Üzerine Bir Uygulama.” *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2015
- PARASIZ İlker, *Para, Banka ve Finansal Piyasalar*. Bursa: Ezgi. 2009
- PETRASKOVA Vladimira ve HORVATHOVA Zuzana, Vybrane Kapitoly Z “Financni Gramotnosti, Ceske Budejovice, Czechia:” Jihoceska Univerzita. 2010
- PISA (Programme for International Student Assessment) (2013). PISA 2012 Assessment and Analytical Framework – OECD 2013. http://www.oecd-ilibrary.org/education/pisa-2012-assessment-and-analytical-framework_9789264190511-en. (08.04.2018)
- President’s Advisory Council on Financial Literacy (PACFL). Annual Report To The President. 2008
- President’s Advisory Council on Financial Capability (PACFL). Final Report. 2013, 1-52.
- REMUND David L. “Financial Literacy Explicated: The Case For A Clearer Definition In An Increasingly Complex Economy.” *The Journal Of Consumer Affairs*. 2010, Cilt 44, Sayı 2, ss 276-295.
- REYES Rayn, *The Psychological Meanings of Money*, (Doktora Tezi), USA: Alliant International University. 2006
- ROOIJ Maarten van, LUSARDI Annamaria ve ALESSIE Rob, “Financial Literacy And Stock Market Participation. National Bureau of Economic Research Working Paper.” 13565, 2007

- Russia's G20 ve OECD, Advancing National Strategies for Financial Education: Summary of the Joint Russia's G20 Presidency and OECD, 2013, Publication. <http://en.g20russia.ru/load/782248073> (15.10.2017)
- SANCAK İbrahim Ethem, *Payları Borsada İşlem Gören Bankaların Sermaye Piyasası Açısından Gözetimi*. (Doktora Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü. 2013
- SANCAK Ercan ve DEMİRCİ Nedret, "Ulusal Tasarruflar ve Türkiye'de Sürdürülebilir Büyüme İçin Tasarrufların Önemi", *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2012, Cilt 8, Sayı 2, ss 159-198
- SARAÇ Esra, *Finansal Okuryazarlık ve Dumlupınar Üniversitesi Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Ölçülmesi Üzerine Bir Araştırma: (Yüksek Lisans Tezi)*, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2015
- SATOĞLU Serhad, *Bireysel Yatırımcıları Koruma Aracı Olarak Finansal Okuryazarlık ve Türkiye Uygulaması*, (Doktora Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, 2014
- SCHAGEN Sandie ve LINES Anne, *Financial Literacy In Adult Life*. National Foundation For Educational Research. The National Foundation For Educational Research, 1996
- SHAN, Jordan Z., MORRIS Alan G. ve SUN Fiona, "Financial Development and Economic Growth: An Egg-and-Chicken Problem?", *Review of International Economics*, 2001, Cilt 9, Sayı 3, ss. 443-454.
- SOHN Sang-Hee, JOO So-Hyun, GRABLE John E., LEE Seonglim. ve KIM Minjeung, *Adolescents' Financial Literacy: The Role Of Financial Socialization Agents, Financial Experiences, And Money Attitudes In Shaping Financial Literacy Among South Korean Youth*. *Journal Of Adolescence*. 2012, Cilt 35, ss 969-980.
- SOLMAZ Seyit Ahmet, AKSOY Özlem, ŞENGÜL Serkan ve SARIŞIK Mehmet, "Üniversite Öğrencilerinin Girişimci Kişilik Özelliklerinin Belirlenmesi: Turizm Lisans ve Ön Lisans Öğrencileri Üzerine Bir Alan Araştırması." *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 2014, Cilt 16, Sayı 26, ss 41-55.
- SOVICS Peter, *Quo vadis finančné vzdelávanie?*. *Biatec*, 20(1). Retrieved September 2, 2016, 2012 https://www.nbs.sk/_img/Documents/_PUBLIK_NBS_FSR/Biatec/Rok2012/1-2012/02_biatec12-1_szovisc.pdf (20.03.2018)
- SPK, *Yatırım Fonları*. SPK Yatırımcı Bilgilendirme Kitapçıkları 3. Ankara: 2010 <http://www.spk.gov.tr/indexcont.aspx?action=showpage&menuid=3&pid=0&submenuheader=-1> (30.01.2018)
- SPK, *Yatırım Yaparken Nelere Dikkat Etmeliyim?* SPK Yatırımcı Bilgilendirme Kitapçıkları 1. Ankara: 2012 <http://www.spk.gov.tr/indexcont.aspx?action=showpage&menuid=3&pid=0&submenuheader=-1> (27.01.2018)

- SPK ve Dünya Bankası, Türkiye Finansal Yeterlilik Araştırması, Sonuç Raporu, 2012
<http://www.spk.gov.tr/duyurugoster.aspx?aid=20121116&subid=0&ct=f> (09.01.2018)
- Sermaye Piyasası Kurulu. (2013). Faaliyet Raporu 2012. (s.105-106).Ankara.
<http://www.spk.gov.tr/Sayfa/Dosya/1085> (02.02.2018)
- Sermaye Piyasası Kurulu. (2014). Faaliyet Raporu 2013. (s.1, 102-104).Ankara.
<http://www.spk.gov.tr/Sayfa/Dosya/1182> (09.02.2018)
- SPK 2015 Türkiye Finansal Okuryazarlık Araştırması, Sonuç Raporu, 2015
<http://www.spk.gov.tr/duyurugoster.aspx?aid=20151005&subid=0&ct=f> (09.11.2018)
- ŞARLAK Zeynep, *Aile Bütçesi ve Kaynak Yönetimi* (2.Baskı). T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, İstanbul: NakışOfset. 2012a.
- ŞARLAK Zeynep, *Finansal Okuryazarlık* (2.Baskı). T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, İstanbul: NakışOfset. 2012b.
- TAFT Marzieh Kalantarie, HOSEİN Zare Zardeini, MEHRİZİ Seyyed Mohammad Tabatabaei ve ROSHAN Abdoreza, “The Relation Between Financial Literacy, Financial Wellbeing And Financial Concerns”, International Journal Of Business And Management. 2013, Cilt 8, Sayı 11, ss 63-75.
- TAŞÇI Müge, “Okullarda Temel Finans Eğitimi Verilmesinin Önemi, Dünya Uygulamaları, Öneriler.” Sermaye Piyasası Dergisi; Sermaye Piyasası Meslek Personeli Demeği Yayını. 2011, 5.
- TAYLOR Sharon M. ve WAGLAND Suzanne, “The Solution To The Financial Literacy Problem: What Is The Answer?,” 2013, Cilt 7, Sayı 3, ss 69-89.
- TEB Türkiye Ekonomi Bankası, Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi, 2013,
<https://www.teb.com.tr/document/finansal-okuryazarlik-ve-erisim-endeksi.pdf>
(01.01.2018)
- TEB Türkiye Ekonomi Bankası, Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi, 2014,
https://www.teb.com.tr/upload/PDF/aile%20akademisi%20erisim%20endeksi%20raporu/foe_endeks_rapor_2014.pdf (01.01.2018)
- TEB Türkiye Ekonomi Bankası, Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi, 2015,
https://www.teb.com.tr/upload/PDF/aile%20akademisi%20erisim%20endeksi%20raporu/2015_finansal_okuryazarlik_ve_erisim_endeksi_raporu.pdf (01.01.2018)
- TEB Türkiye Ekonomi Bankası, Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi, 2016,
https://www.teb.com.tr/upload/PDF/aile%20akademisi%20erisim%20endeksi%20raporu/2016_finansal_okuryazarlik_ve_endeksi_raporu.pdf (01.01.2018)
- TEB Türkiye Ekonomi Bankası, Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi, 2017,
https://www.teb.com.tr/upload/PDF/aile%20akademisi%20erisim%20endeksi%20raporu/TEB_FOE_Rapor_2017_12_29_online.pdf (01.01.2018)
- TEMİZEL Fatih, *Mavi Yakalılarda Ekonomi Okuryazarlık*, İstanbul: Beta Yayınları, 2010

- TEMİZEL Fatih ve BAYRAM Fatih, “Finansal Okuryazarlık: Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma.” Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 2011, Cilt 12, Sayı 1, ss 73-86.
- TEMİZEL Fatih ve ÖZGÜLER İsmet, “Finansal Eğitime Bakış” Business & Management Studies: An International Journal. 2015, Cilt 3, Sayı 1, ss 1-16.
- TOMASKOVA Hanna, MOHELKA Hanna ve NEMCOVA, Zuzana, “Issues Of Financial Literacy Education.” Procedia - Social And Behavioral Sciences. 2011, Cilt 28, ss 365-369.
- TOSUN Asiye Ecem, *Lise Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeyi Üzerine Bir Alan Araştırması: (Yüksek Lisans Tezi)*, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016
- TUNAY, K. Batu, *Finansal Sistem: Yapısı, İşleyişi, Yönetimi ve Ekonomisi*, İstanbul, Birsen Yayınevi, 2005
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), *Dünyada ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim*. 2011
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), Finansal Eğitim. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Bülteni, 2015, ss 37
- Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği (TSPAKB), Yatırımcı Eğitiminde Yurttaş Uygulamalar. Sermaye Piyasasında Gündem. 2008, Cilt 73, ss 1-43.
- Türkiye Sermaye Piyasası Birliği, Faaliyet Raporu, 2013
- ULUDAĞ İlhan, *İktisada Giriş (Mikro Analiz)*. İstanbul: Beta Yayınları, 1.Baskı. 1999
- URALCAN Şebnem Güler, “Finansal Eğitim Ulusal Stratejisi Oluşumunda Özel Sigorta Sektörüne Yönelik Eğitimlerde Önem Taşıyan Makro Analizler”, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2011a, Cilt 12, Sayı 2, ss 113-137.
- URALCAN Şebnem Güler, *Temel Sigorta Bilgileri ve Sigorta Sektörünün Yapısal Analizi* (3. Baskı ed.). İstanbul: Hiperlink Yayınları. 2011b.
- USUL Hayrettin, BEKÇİ İsmail, EROĞLU A. Hüsrev, Bireysel Yatırımcıların Hisse Senedi Edinimine Etki Eden Sosyo- Ekonomik Etkenler. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2002, Cilt 19, ss 135- 15..
- ÜNAL Seyfettin, DÜĞER Yavuz Selim ve SÖYLEMEZ Cevat, “Ekonomi Okuryazarlığı ve Kredi Kartı Tutumunun Rasyonel Kredi Kartı Kullanımına Etkisi: Dumlupınar Üniversitesi Tavşanlı Myo Örneği.” Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi. 2015, Cilt 10, Sayı 1, ss 31- 52.
- ÜNSAL Erdal M, *Makro İktisada Giriş*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 1. Baskı. 2004
- VİTT Lois A., ANDERSON Carol, KENT Jemie, DEANNE M. Lyter, SİEGENTHALER Jurg K., ve WARD, Jeremy, Personal Finance And The Rush To Competence: 2000,

Financial Literacy Education In The U. S., <Http://Www.Isfs.Org/Documents-Pdfs/Rep-Finlitera-Cy.Pdf>, (11.11.2018)

VOLPE Ronald P., CHEN Haiyang ve PAVLICKO Joseph J., "Personal Investment Literacy Among College Students: A Survey". Financial Practice And Education. 1996, Cilt 6, ss 86-94.

VOLPE Ronald P., KOTEL Joseph E. ve CHEN Haiyang, "A Survey Of Investment Literacy Among Online Investors." Financial Counseling And Planning. 2002, Cilt 13, Sayı 1, ss 1-16.

WAGLAND Suzanne, Financial Literacy in the Context of Literacy in General [sunulmuş bildiri], Fifth Australian Society of Heterodox Economists Conference. 2006

World Bank, (2008). Financial Literacy Survey Questionnaire.http://siteresources.worldbank.org/INTECAREGTOPPRVSECDEV/Resources/RU-WB_Financial_Literacy_Questionnaire.pdf (10.10.2017)

World Bank (2009) The Case for Financial Literacy in Developing Countries: Promoting Access to Finance by Empowering Consumers, www.worldbank.org (21.11.2017)

WORTHINGTON Andrew C., "Predicting Financial Literacy in Australia." Financial Services Review, 2006, Cilt 15, Sayı 1, ss 59-79.

YARDIMCIOĞLU Fatih, GÜRDAL Temel ve ALTUNDEMİR Mehmet Emin, "Education and Economic Growth: A Panel Cointegration Approach in OECD Countries (1980-2008)." Eğitim ve Bilim, 2014, Cilt 39. Sayı 173, ss 1-12.

YILMAZ Veysel ve TUNCAY Merve, "Finansal Liberalizasyonun Tasarruf ve Yatırım Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği", Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 2012, Cilt 26, Sayı 3-4, ss 345-363.

ZARAKOLU Avni, *Bankacılar İçin Para ve Kredi Birliği*, 9. Baskı. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü; Yayın No : 232. 1989

İNTERNET KAYNAKLARI

<https://muze.isbank.com.tr/Sayfalar/finansal-okuryazarlik-egitimi.aspx>, (23.03.2018)

<https://www.ingbank.com.tr/tr/ingbank/toplumsal-yatirimlarimiz/turuncu-damla> (20.02.2018)

<https://www.teb.com.tr/aile-akademisi-online-egitim/> (06.05.2018)

<http://www.finansalegitim.gov.tr/> (01.10.2017)

<https://www.paramiyonetebiliyorum.net/> (26.11.2017)

<http://habitatdernegi.org/> (03.10.2017)

www.treasury.gov (06.01.2018)

www.aicpa.org (07.01.2018)

<http://www.fo-der.org/> (03.09.2017)

www.turcomoney.com (17.12.2017)

<http://www.yoneticilikokulu.com> (25.12.2017)

<http://www.fxturkey.org/egitim-seti.html> (30.01.2018)

<http://www.newyorkakademi.com/finansSozluk/Incele/Finans-Egitim-Nedir/45> (05.12.2017)

<http://www.platformakademi.com/finans-egitimi> (14.02.2018)

www.fmancial-education.org (18.02.2018)

www.dolceta.eu (24.12.2017)

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	Oğuz KUYUMCU
Tez Adı	Finansal Okuryazarlığın Makro Ekonomik Önemi ve Ülkemizde Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi: Bursa İli Uygulaması
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	İşletme
Tez Türü	Yüksek Lisans
Tez Danışman(lar)ı	Dr. Öğr. Üyesi Elif YÜCEL
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) İzni Kısıtlama	☐ Patent Kısıt (2 yıl) ☐ Genel Kısıt (6 ay) ☒ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin veriyorum.

Hazırlamış olduğum tezimin belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih :15.11.2018

İmza :

Oğuz Kuyumcu

